

โครงการวิจัย

เรื่อง

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็น
สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Strategies to Reorienting a Traditional Higher
Education Institution toward a Lifelong Learning
Higher Educational Institution

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล

สนับสนุนโดย

ทุนส่งเสริมนักวิจัยรุ่นใหม่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ปีงบประมาณ 2558

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2558

โครงการวิจัย

เรื่อง

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็น
สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Strategies to Reorienting a Traditional Higher
Education Institution toward a Lifelong Learning
Higher Educational Institution

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุวิธิตา จรุงเกียรติกุล

สนับสนุนโดย

ทุนส่งเสริมนักวิจัยรุ่นใหม่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ปีงบประมาณ 2558

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2558

คำนำ

งานวิจัยเรื่อง “ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต” ได้รับทุนส่งเสริมนักวิจัยรุ่นใหม่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ปีงบประมาณ 2558

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงของสถาบันอุดมศึกษาทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยมีความพยายามในการพัฒนาและปรับตัวเพื่อรองรับกับสภาพการแข่งขันที่รุนแรงขึ้น คุณภาพของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและมีศักยภาพในระดับสากล การส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตจึงเป็นประเด็นสำคัญ มหาวิทยาลัยในฐานะแหล่งความรู้ชั้นสูงต้องปรับกระบวนทัศน์ใหม่ไปสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถตอบสนองความต้องการและความสนใจในการเรียนรู้ของประชาชนทุกกลุ่มในสังคมได้อย่างแท้จริง

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาอนาคต ใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษาและนำเสนอยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต วิธีดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ระยะ กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติ เครือข่ายผู้ใช้บัณฑิต นิสิตนักศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เป็นต้น เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิค EDFR เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เจาะลึก แบบสอบถาม เรื่อง Measurable Performance Indicators [MPI] for Lifelong Learning ประเด็นการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินยุทธศาสตร์ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และการสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัยจากผลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ซึ่งองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จะเป็นประโยชน์กับสถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยในการเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน

ผู้วิจัย

เลขหมู่
เลขทะเบียน 018117
วัน, เดือน, ปี 67.พ.62

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	ข
สารบัญ.....	ค
สารบัญแผนภาพ.....	ฉ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหาในการวิจัย.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	7
ขอบเขตการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์.....	8
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	9
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
ตอนที่ 1 นโยบายและทิศทางการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็น สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	11
1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.....	11
1.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553.....	15
1.3 แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559).....	19
1.4 กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565).....	22
ตอนที่ 2 แนวคิด หลักการ และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	25
2.1 ความหมายและคำจำกัดความของสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	25
2.2 หลักในการพัฒนาสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	26
2.3 กระบวนการสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้.....	37
2.4 การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	38
ตอนที่ 3 แนวคิด ทฤษฎี หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต.....	40
3.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต.....	40
3.2 ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต.....	42
3.3 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต.....	43
3.4 แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต.....	44

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์.....	45
4.1 ความหมายของยุทธศาสตร์.....	45
4.2 ลักษณะของการพัฒนายุทธศาสตร์.....	46
4.3 ขั้นตอนการพัฒนายุทธศาสตร์.....	47
ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษา.....	51
5.1 ความหมายและลักษณะทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษา.....	51
5.2 ประเภทของสถาบันอุดมศึกษา.....	53
5.3 ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน.....	58
ตอนที่ 6 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยอนาคต (Futures Research).....	59
6.1 แนวคิดอนาคตศึกษา.....	59
6.2 แนวคิดและวิธีการศึกษาอนาคต.....	63
6.3 ความหมายของการวิจัยอนาคต.....	66
6.4 จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต.....	66
6.5 เทคนิคการวิจัย EDFR.....	67
6.6 ประโยชน์ของการศึกษาและวิจัยอนาคต.....	71
ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	72
7.1 งานวิจัยในประเทศ.....	72
7.2 งานวิจัยในต่างประเทศ.....	73
ตอนที่ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	77
บทที่ 3 วิธีดำเนินงานวิจัย.....	78
ตอนที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา.....	78
ตอนที่ 2 การพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็น สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	79
ตอนที่ 3 การนำเสนอยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็น สถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	79
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	82
ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา.....	82

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย)	
สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	91
ตอนที่ 3 ผลการนำเสนอยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็น	
สถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	91
รายการอ้างอิง.....	92
ภาคผนวก.....	99
เครื่องมือในการวิจัย.....	100
เครื่องมือวิจัย 1 แบบวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์	
การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย)สู่การเป็นสถาบัน	
การเรียนรู้ตลอดชีวิต.....	101
เครื่องมือวิจัย 2 แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก.....	106
เครื่องมือวิจัย 3 ประเด็นการสนทนากลุ่ม.....	110
เครื่องมือวิจัย 4 แบบประเมินยุทธศาสตร์.....	112
เครื่องมือวิจัย 5 MPI instrument.....	121

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	77
แผนภาพที่ 2 แสดงรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย.....	81

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหาในการวิจัย

จากสภาพการณ์ของสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องที่เกิดขึ้นในศตวรรษที่ 21 การกำหนดยุทธศาสตร์และการสร้างความพร้อมที่จะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทำให้หลายประเทศ อาทิ ประเทศสหรัฐอเมริกา ฟินแลนด์ นิวซีแลนด์ สหราชอาณาจักร เกาหลีใต้ จีน เวียดนาม รวมถึงประเทศไทย มีมาตรการปฏิรูปการศึกษา เพื่อเตรียมการเสริมศักยภาพของประชาชนทั้งด้านทักษะความรู้ ทักษะคิด ค่านิยม ส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม คุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ประชาชนทุกคนมีโอกาส ได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น รวมทั้งการพัฒนาที่ยั่งยืน (วิทยากร เชียงกูล, 2552) ดังนั้น ในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ความรู้และบุคคลแห่งการเรียนรู้มีความสำคัญมากต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยในฐานะสถาบันการศึกษานั้นเป็นแหล่งความรู้ชั้นสูงจะต้องปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถตอบสนองความต้องการและความสนใจในการเรียนรู้ของประชาชนทุกกลุ่มในสังคมได้อย่างแท้จริง สำหรับประเทศไทยในยุคนศตวรรษที่ 21 นี้ กระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกมีผลทำให้คนไทยและสังคมไทย ต้องปรับตัวให้ทันกับสภาวะการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากเกิดการเปลี่ยนแปลงหลายด้านตามบริบทของโลก อาทิ การรวมกลุ่มของประเทศในเขตภูมิภาคเดียวกัน การขยายตัวทางเทคโนโลยีและอุตสาหกรรม การเพิ่มขึ้นขีดความสามารถของแรงงานและบริการ เป็นต้น ซึ่งปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้คนเผชิญการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคือ คุณภาพของการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ คนถือว่าเป็นทรัพยากรสำคัญที่สุดในการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในโลกสมัยใหม่ สิ่งแรกที่ต้องรีบเร่งให้เกิดขึ้นในประเทศไทยคือ การพัฒนาคนให้มีศักยภาพในระดับสากล โดยต้องเป็นคนดี เป็นคนเก่งและมีฐานะเป็นทุนทางสังคม เพื่อร่วมกันพัฒนาประเทศให้ก้าวหน้าและเทียบเท่าอารยประเทศได้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2555) ในกระแสการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษา แนวคิดการศึกษาตลอดชีวิตได้ถูกนำมาใช้เป็นหลักการและแนวทางในการจัดการศึกษาของประเทศ เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีโอกาสเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และการให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นต้น

สถาบันการศึกษาที่จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยมีความสำคัญอย่างสูงยิ่งในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในระดับประกาศนียบัตร อนุปริญญา หรือปริญญา ได้แก่ ปริญญาตรี ปริญญาโท และ ปริญญาเอกที่มีคุณภาพ รวมทั้งการทำวิจัยและให้บริการทางวิชาการแก่สังคม การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา หรือ สกอ. กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีสถาบันอุดมศึกษาในสังกัด 157 แห่งทั่วประเทศ ในปี พ.ศ. 2553 โดยแบ่งเป็น สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 78 แห่ง สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐบาล 14 แห่ง สถาบันอุดมศึกษาเอกชน 69 แห่ง และวิทยาลัยชุมชน 19 แห่ง นอกจากนี้ ยังมีการจัดการศึกษาโดย มหาวิทยาลัย วิทยาลัย หรือ บัณฑิตวิทยาลัย ที่อาจจะไม่ได้อยู่ในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เช่น วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก ซึ่งอยู่ภายใต้

การดูแลของกระทรวงกลาโหม นอกจากนี้โรงเรียนสาธิตก็ยังสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาอีกด้วย ที่ผ่านมามาสถาบันอุดมศึกษา มีบทบาทในภารกิจที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา การผลิตบัณฑิต งานวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม การถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยี งานวิจัยเน้นการสร้างองค์ความรู้ในเชิงวิชาการ จะเห็นได้ว่า สำหรับการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษานั้น ถือว่าเป็นการจัดการศึกษาในระดับที่สำคัญ เนื่องจากการศึกษาที่เตรียมบุคคลเข้าสู่อาชีพ โดยนิสิตนักศึกษาที่จบการศึกษาในระดับนี้แล้วจะเข้าสู่การประกอบอาชีพ ดังนั้น การจบการศึกษาแล้วมีอาชีพหรือมีงานทำจึงเป็นเป้าหมายของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครอง นักศึกษา และรัฐบาล ซึ่งการที่นิสิตนักศึกษาที่จบการศึกษาแล้วมีอาชีพทันที จะต้องเป็นนักศึกษาที่มีคุณลักษณะตามที่เจ้าของสถานที่ประกอบการยอมรับ ซึ่งโดยทั่วๆ ไปเราเรียกว่า นักศึกษาที่มีคุณภาพ ทำให้สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งจึงพยายามทุกวิถีทางที่จะให้นิสิตนักศึกษาของตนมีคุณภาพ ซึ่งเราเรียกว่า การบริหาร ในการบริหารสถาบันให้มีคุณภาพจึงเป็นหัวใจสำคัญ ยิ่งในยุคปัจจุบันนั้นเป็นยุคการแข่งขันจึงมีความจำเป็นที่ต้องเน้นคุณภาพของบัณฑิตเพื่อการแข่งขัน คงไม่ใช่เฉพาะภายในประเทศเท่านั้นแต่รวมถึงต่างประเทศด้วยเช่นกัน (เทียน ทองแก้ว, 2549)

แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) ระบุชัดเจนว่า อุดมศึกษาเป็นแหล่งองค์ความรู้และพัฒนากำลังคนระดับสูงที่มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาชาติอย่างยั่งยืน สร้างสังคมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 - 2559) บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมีบทบาทสูงในประชาคมอาเซียนและมุ่งสู่คุณภาพ อุดมศึกษาระดับนานาชาติ เพื่อผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ มีศักยภาพตรงตามความต้องการของสังคม มีความคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ มีทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ มีสุขภาวะทั้งร่างกายและจิตใจ เน้นการใช้กลยุทธ์ผ่านการนำองค์เชิงรุก และกลยุทธ์การเงิน รวมทั้งพัฒนาอาจารย์ให้มีความเชี่ยวชาญด้านการสอนและการวิจัย เพื่อให้ได้บัณฑิตที่พึงประสงค์ทำให้สังคมมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น ในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ความรู้และบุคคลแห่งการเรียนรู้มีความสำคัญมากต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาไทยสู่การเป็นมหาวิทยาลัยระดับโลก (คำเพชร ภูริปริญญา, 2550) พบว่า ปัจจัยความสำเร็จของสถาบันอุดมศึกษาระดับโลกขึ้นอยู่กับคุณภาพของภารกิจหลักของการศึกษาระดับอุดมศึกษา ได้แก่ หลักสูตรและการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ และมิติทางวัฒนธรรม และพบว่า ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างคุณค่าเพื่อความเป็นเลิศในภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา และเป็นองค์การอัจฉริยะในการส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่มหาวิทยาลัยในฐานะสถาบันการศึกษาอันเป็นแหล่งความรู้ชั้นสูงจะต้องปรับกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถตอบสนองความต้องการและความสนใจในการเรียนรู้ของประชาชนทุกกลุ่มในสังคมได้อย่างแท้จริง การพัฒนาสังคมไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยการพัฒนาความคิดและสติปัญญาของประชาชนในชาตินั้น มุ่งพัฒนาให้บุคคลมีความรู้คู่คุณธรรม เพิ่มทักษะความรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ สร้างโอกาสและกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย ซึ่งถือว่าเป็นหลักการของการเรียนรู้ตลอดชีวิต อีกทั้งมีการส่งเสริมให้องค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น จากภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน สื่อ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ และสถาบันการศึกษา สำหรับสถาบันการศึกษานั้น ได้มีการกำหนดให้ทำการวิจัยร่วมกับชุมชน ใช้ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูล ส่วน

สถาบันการศึกษาเป็นที่ปรึกษาวิชาการ สร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเองและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนได้ต่อไป (บุญส่ง หาญพานิช, 2546)

ผลจากวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาที่ผ่านมา พบว่าสถาบันอุดมศึกษาขาดการทำความเข้าใจสังคม มองเห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของสังคม มหาวิทยาลัยยังไม่ได้พยายามที่จะเข้าไปมองเพื่อให้เกิดภาพเช่นนั้น และเพื่อทำให้สังคมเปิดกว้างและโปร่งใส นั่นคือการดำเนินงานด้านนโยบายสาธารณะ ซึ่งมหาวิทยาลัยไม่ได้มองว่าเป็นหน้าที่ ที่จะเอาวิชาการไปตีความและทำความเข้าใจกับสังคม ไม่ได้มองภารกิจนี้ว่าจะต้องเป็นตัวหลักที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ของสังคมไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ งานวิจัยส่วนใหญ่เน้นที่การนำเสนอแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการมหาวิทยาลัย อาทิ การบริหารงานการส่งเสริมความมั่นคงของชาติ การเป็นองค์กรส่งเสริมสุขภาพ การก้าวเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และความเป็นนานาชาติ เป็นต้น (ชรัติ อุ่มสัมฤทธิ์, 2550; คำเพชร ภูริปริญญา, 2550; ต่อตระกูล อุบลวัตร, 2550; อ่าง รัตน์ภรานุเดช, 2553; สุนทรี วรรณไพเราะ, 2555; สมศิริ นนทสวัสดิ์ศรี, 2554) ขาดข้อมูลในการวิเคราะห์ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบการเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นเพียงการเข้าใจในหลักการขาดการปฏิบัติให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม และไม่มีการกำหนดนโยบายหรือวางแผนงานในพัฒนา มหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต สังคมไทยยังไม่มีระบบการเรียนรู้ที่กว้างขวาง หลากหลาย ขาดแหล่งความรู้สำหรับการศึกษาค้นคว้า ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อส่งทอดความรู้ และเครือข่ายคอมพิวเตอร์ยังไม่ครอบคลุมทั่วถึง และยังมีคนไทยที่ยังไม่ได้รับการศึกษาอีกจำนวนมาก คนรู้จักวิธีแสวงหาความรู้ (พนม พงษ์ไพบูลย์, 2550) อีกทั้งในสภาพการณ์ปัจจุบัน แม้ว่าการพัฒนาคุณภาพของการอุดมศึกษาไทยมีการดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในปัจจุบันก็ยังพบว่าคุณภาพอุดมศึกษายังไม่มีคุณภาพเท่าที่ควรและพบจุดอ่อนในหลายประเด็น ประกอบด้วย ปัญหานโยบายของรัฐบาลและสถาบันอุดมศึกษาบางแห่งยังไม่มีความแน่นอนและเกิดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงาน ขาดการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรเอกชนและผู้ประกอบการในการพัฒนาคุณภาพอุดมศึกษา หลักสูตรและการเรียนการสอนมีความล้าสมัย ไม่เป็นสากลและไม่เกิดบูรณาการ ไม่มีการปรับเปลี่ยนหลักสูตรตามกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงของโลก เกิดการขาดแคลนคณาจารย์ที่มีคุณภาพเนื่องจากวิกฤตศรัทธาต่ออาชีพอาจารย์ตกต่ำซึ่งไม่สามารถจูงใจคนเข้ามาเป็นอาจารย์ได้ รวมถึงการลงทุนของรัฐบาลในเรื่องการวิจัยเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ยังถือว่าอยู่ในระดับที่ต่ำมาก รัฐบาลจำเป็นต้องทุ่มเทการลงทุนทางด้านการศึกษาวิจัยและพัฒนาให้แก่สถาบันอุดมศึกษาอย่างจริงจัง (มติชนออนไลน์, 2548) ประกอบกับสถาบันอุดมศึกษาในสังคมยังมีอุปสรรคสำคัญหลายประการในการส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตของประชาชนทั้งที่มีโอกาส ขาดโอกาส และด้วยโอกาสทางการศึกษา (มติชนออนไลน์, 2548) ประกอบด้วย 1) สถาบันอุดมศึกษาปรับตัวไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะในเรื่องการสร้างและพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการเรียนการสอนและการวิจัย เปิดหลักสูตรตามความพอใจ โดยไม่คำนึงถึงคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ขาดการวางแผนพัฒนาสถาบันในระยะยาว รวมถึงคณะกรรมการบริหารสถาบัน/สภาสถาบันอุดมศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนหลายแห่งไม่มีการบริหารจัดการที่ดี 2) มหาวิทยาลัยไทยโดยภาพรวมยังมีจุดอ่อนเรื่องการบริหารจัดการเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะการเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย ซึ่งจะสังเกตได้ว่ามหาวิทยาลัยที่ติดอันดับมหาวิทยาลัยชั้นนำของโลกล้วนเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยทั้งสิ้น 3) ทิศทางการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาในภาพรวมไม่ชัดเจน

เกิดความซ้ำซ้อนในเรื่องการให้บริการ บุคลากรที่จะเข้ามาในมหาวิทยาลัย เช่น ผู้บริหาร ส่วนหนึ่งไม่มีความรู้ทางด้านการบริหาร แต่จะมีความรู้เฉพาะด้านงานวิชาการเท่านั้น รัฐบาลควรมีการจัดอบรมการเป็นผู้บริหารขึ้นมาเหมือนกับข้าราชการสายอื่น 4) บัณฑิตที่จบการศึกษาออกมาบางส่วนไม่ได้คุณภาพ และมีปัญหาในด้านภาษาอังกฤษ สถาบันการศึกษาควรตั้งผู้ประกอบการเข้าไปร่วมพัฒนาหลักสูตรและพัฒนาบุคลากร และเปิดโอกาสให้นักศึกษาเข้าไปฝึกงานในสถานประกอบการตั้งแต่ยังเรียนอยู่ รวมถึงวิกฤติอุดมศึกษาไทยช่วง 7 ปีที่ผ่านมา ทั้งมหาวิทยาลัยรัฐและมหาวิทยาลัยราชภัฏ 300 แห่ง และเปิดหลักสูตรปริญญาตรีและโท บางแห่งใช้กลยุทธ์ "จบง่าย" ในการดึงดูดผู้เรียน ขณะที่ผู้เรียนเข้ามาเรียนเพื่อหวังใบปริญญาตามสโลแกนจ่ายครบจบแน่ ซึ่งเป็นการทำลายคุณภาพอุดมศึกษาไทย และทำให้บัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาออกมาไม่มีคุณภาพตามที่สังคมคาดหวังไว้ 5) การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่เป็นการจัดตั้งด้วยเหตุผลทางการเมือง ไม่ได้คำนึงถึงคุณภาพและความพร้อมของการเป็นสถาบันอุดมศึกษา รวมถึงไม่มีการจัดระบบความหลากหลายของสถาบันอุดมศึกษา ทำให้ทิศทางการส่งเสริมพัฒนาและกำกับมาตรฐานไม่ชัดเจนและไม่ต่อเนื่อง อีกทั้งสถาบันอุดมศึกษาไทยในปัจจุบัน ส่วนมากมุ่งเข้าสู่ธุรกิจอุดมศึกษา มีการขายปริญญาบัตร เปิดหลักสูตรจำนวนมาก การถ่ายทอดความรู้แบบสำเร็จรูปตามแบบตะวันตก เนื่องจากมหาวิทยาลัยไทยก้าวเข้าสู่กับดักทางธุรกิจการศึกษา และปัญหาเกี่ยวกับการควบคุมการเปิดสาขาวิชาของแต่ละมหาวิทยาลัยให้ตรงตามความต้องการของประเทศและตลาดแรงงาน เป็นต้น

นอกจากนี้แนวโน้มในอนาคต สถาบันอุดมศึกษาจะต้องปรับตัวเพื่อรับมือกับการแข่งขันของธุรกิจอุดมศึกษา แต่อย่างไรก็ตามการจะปรับตัวให้สอดคล้องกับแนวโน้มอนาคต จำเป็นต้องศึกษาคาดการณ์แนวโน้มอนาคต เพื่อเป็นกรอบในการปรับทิศทางการพัฒนาอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับอนาคตที่จะมาถึง จากผลการวิจัยของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) เรื่อง ผลกระทบโลกาภิวัตน์ต่อการจัดการศึกษาไทยในอีก 5 ปีข้างหน้า ซึ่งเป็นที่ปรึกษาโครงการวิจัยได้คาดการณ์แนวโน้มสำคัญของสถาบันอุดมศึกษาไทยไว้หลายประการ อันจะเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นพื้นฐานแนวโน้มอนาคต เพื่อพัฒนาการอุดมศึกษาไทยได้ อาทิ สถาบันอุดมศึกษาแสวงหาเอกลักษณ์ด้านคุณภาพและความแตกต่าง ในด้านการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การวิจัย การพัฒนาบุคลากรที่แตกต่างจากสถาบันอุดมศึกษาอื่น สถาบันอุดมศึกษาจะเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายต่างๆ ให้มากขึ้นเพื่อแบ่งปันหรือระดมทรัพยากร ทำวิจัย หรือแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร ผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้เรียน ฯลฯ สถาบันอุดมศึกษาเฉพาะทางอันเป็นการพัฒนาการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพระดับสูง และเป็นการเพิ่มความสามารถแข่งขันให้มหาวิทยาลัย สถาบันอุดมศึกษามุ่งผลิตผลงานวิจัยที่มีคุณภาพและเป็นประโยชน์กับสังคม เนื่องจากความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยจะมีการใช้อินเทอร์เน็ตที่มีเครือข่ายครอบคลุมกว้างขวาง หรือที่เรียกว่ามหาวิทยาลัยเสมือน (Virtual University) e-education หรือ e-learning เพื่อเพิ่มโอกาสเข้าสู่การอุดมศึกษาสำหรับผู้อยู่ในพื้นที่ห่างไกล นอกจากนี้ สถาบันอุดมศึกษาที่มุ่งเชิงพาณิชย์มากขึ้น การแข่งขันด้านการศึกษาที่รุนแรงขึ้น ประกอบกับการเปลี่ยนสถานะสู่การเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับ ส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษาไทยต้องพึ่งตัวเองมากขึ้น (kokoyadi, 2012) จะเห็นได้ว่า การพิจารณาถึงแนวโน้มของการศึกษาในบริบทโลกจึงเป็นเรื่องที่สำคัญ และหัวหอกของการเปลี่ยนแปลงเรื่องการศึกษาที่เกิดขึ้นในระดับมหาวิทยาลัยเป็นอันแรก หลายภาคส่วนก็เริ่มหันมาสนใจมากขึ้น เพราะในปัจจุบันทุกสังคมเห็นตรงกันว่าการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยเป็นต้นทางของการพัฒนาที่ยั่งยืน มีบทบาทสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ใหม่

ให้กับสังคม และยังเป็นส่วนสำคัญที่เตรียมนักศึกษาให้พร้อมที่จะจบออกไปสู่ระบบเศรษฐกิจในการแข่งขันระดับโลก ซึ่งจะเป็นตัวขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจสังคมหลักของสังคม การศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยจึงพยายามมีจะปรับตัวและสร้างนวัตกรรมใหม่ เพื่อช่วยเพิ่มผลิตภาพของแต่ละสังคมโดยรวม ดังนั้นแนวโน้มของการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยจึงต้องพยายามปรับตัวและเปลี่ยนแปลงให้ทันและ/หรือนำให้สังคม ตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกในมิติต่างๆ ด้วย

ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาที่ผ่านมา มุ่งเน้นที่การเพิ่มขีดความสามารถของบัณฑิตให้มีคุณภาพมาตรฐานในระดับสากล การสร้างความเข้มแข็งของสถาบันอุดมศึกษา และการส่งเสริมบทบาทของอุดมศึกษาไทยในประชาคมอาเซียน เป็นต้น แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่มุ่งการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาสู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ตอบสนองความต้องการ ความสนใจในการเรียนรู้ของผู้คนทุกช่วงวัยในสังคมอย่างเป็นระบบและมีกระบวนการหรือทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน มีการสังเคราะห์องค์ความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย นอกจากนี้ ยังพบว่าขาดงานวิจัยทางการอุดมศึกษาที่เปรียบเทียบและแสดงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเทศต่างๆ เพื่อการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา สถาบันอุดมศึกษาไทยในปัจจุบันและในอนาคตต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของการเป็นสถาบันที่ผลิตบุคลากรให้มีคุณภาพ ซึ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาคุณภาพของการอุดมศึกษาที่สำคัญควรมุ่งสู่การพัฒนาเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต สถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยจำเป็นต้องเปิดหลักสูตรให้ตรงกับสภาพความต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบันและอนาคต สนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายในและสถาบันอุดมศึกษาอื่นๆ มากขึ้น สถาบันการศึกษาต้องมุ่งจัดการศึกษาเฉพาะทางที่เป็นการลงลึก เพื่อให้เกิดความเชี่ยวชาญ พัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา สำหรับในเรื่องของการบริหารจัดการแล้ว สถาบันอุดมศึกษาควรลดความซ้ำซ้อนในการบริหารจัดการ ควรเปิดโอกาสให้คนดีมีฝีมือเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร สถาบันอุดมศึกษา ควรเน้นการกระจายอำนาจในการดำเนินงาน ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรร่วมมือกันปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น และมีส่วนร่วมในการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพของอุดมศึกษาไทยอย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งเน้นให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาศักยภาพกำลังคน และสังคม ที่ใช้ความรู้และภูมิปัญญาเป็นฐานในการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความมั่นคง และคุณภาพชีวิต ทั้งนี้ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ รวมถึงการส่งเสริมให้เกิดภาคีเครือข่ายที่มีความพร้อมในการมีส่วนร่วมเพื่อจัดกิจกรรมการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเป็นกลไกสำคัญในการผลักดันยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาล ให้ประชาชนได้รับโอกาสในการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีสิทธิและมีหน้าที่ร่วมรับผิดชอบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต และการให้การเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและสังคม ตอบสนองความต้องการและสอดคล้องกับสภาพของกลุ่มเป้าหมาย และบูรณาการเข้าเป็นวิถีชีวิตของคนในสังคมดังที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มุ่งเน้นส่งเสริมให้ประชาชนได้รับการศึกษาที่สูงขึ้น มีโอกาสในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การได้รับการยกระดับการเรียนรู้และระดับการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการกำลังคนที่มีคุณภาพของ

ประเทศ มีความสามารถ และมีศักยภาพในการแข่งขันระดับสากล เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่ใช้ความรู้เป็นฐานในการดำรงชีวิตและการทำงาน (Knowledge Citizen/ Knowledge Worker) (อุทัย ดุลยเกษม, 2548) สนับสนุนการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

จากสภาพปัญหาและการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาข้างต้น ผู้วิจัยประสงค์ที่จะพัฒนา ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาอนาคต ใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์และสังเคราะห์ องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา 2) พัฒนายุทธศาสตร์ การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 3) นำเสนอ ยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดย วิธิดำเนินการวิจัยของการวิจัยนี้แบ่งเป็น 3 ระยะตามจุดประสงค์การวิจัย กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหาร และผู้ปฏิบัติ เครือข่ายผู้ใช้บัณฑิต นิสิตนักศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เป็นต้น เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิค EDFR เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เจาะลึก แบบสอบถาม เรื่อง Measurable Performance Indicators [MPI] for lifelong learning; reorientation of a traditional higher education institution ประเด็น การสนทนากลุ่ม และแบบประเมินรูปแบบ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์ เนื้อหา และการสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัยจากผลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ซึ่งองค์ความรู้ที่ได้ จะเป็นประโยชน์กับสถาบันอุดมศึกษา(มหาวิทยาลัย) ในการปรับนโยบายและการปฏิบัติสู่การ สถาบันอุดมศึกษา(มหาวิทยาลัย)แห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างเป็นระบบ และมีแนวทางในการ เสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประชาชนไทยอย่างยั่งยืนเพื่อให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของ การจัดการศึกษาที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการ และแก้ปัญหาของบุคคล ตามที่ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 ได้อธิบายความหมายของ “การศึกษา” ไว้ในมาตรา 4 ความว่า การศึกษา หมายความว่า กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคม การเรียนรู้ และการเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่าง ต่อเนื่องตลอดชีวิต นอกจากนี้ ยังได้กำหนดให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยในการจัดการศึกษาและการจัดกระบวนการ เรียนรู้นั้น ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นสถานศึกษา ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน และสถาบันทางสังคมต้องร่วมมือกันจัดให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุก เวลา และทุกสถานที่ จะเห็นได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน การให้สังคมเข้ามามีส่วน ร่วมในการจัดการศึกษา และการพัฒนาเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง เป็นส่วนสำคัญในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) และสังคมฐานความรู้ (Knowledge-Based Society)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา(มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา
2. เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต
3. เพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีขอบเขตของการวิจัย ประกอบด้วย

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาอุดมศึกษาสู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตทั้งในระดับนโยบายและในระดับปฏิบัติการ รวมทั้งกรณีศึกษาที่ดี (Best Practices) ซึ่งการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศไทยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา หรือ สกอ. กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งมีสถาบันอุดมศึกษาในสังกัด 157 แห่งทั่วประเทศ (พ.ศ. 2553) โดยแบ่งเป็น

- สถาบันอุดมศึกษาของรัฐ 78 แห่ง
- สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐบาล 14 แห่ง
- สถาบันอุดมศึกษาเอกชน 69 แห่ง
- วิทยาลัยชุมชน 19 แห่ง

2. ขอบเขตด้านประเด็นที่ศึกษา

การวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษาจากเอกสารงานวิจัยของทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในประเด็นต่อไปนี้

- 1) บริบททางสังคมซึ่งเป็นลักษณะทั่วไป
- 2) นโยบายและทิศทางการพัฒนา
- 3) องค์ประกอบการเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ (1) กรอบการพัฒนา (Overarching Frameworks) ได้แก่ นโยบาย หลักการและเหตุผล เป้าหมาย มาตรการ (2) กลยุทธ์ เครือข่ายและความร่วมมือ (Strategic Partnerships and Linkages) ได้แก่ ระดับหน่วยงานในสถาบัน ระหว่างสถาบัน และสถาบันในประเทศและต่างประเทศ (3) การวิจัย (Research) (4) กระบวนการจัดการเรียนการสอน (The Teaching and Learning Processes) แบ่งเป็น บทบาทสถาบัน บทบาทผู้สอน บทบาทผู้เรียน (5) นโยบายและกลไกการบริหารจัดการ (Administration Policies and Mechanisms) (6) ระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support Systems) (7) ระบบบริการและการสนับสนุนผู้เรียน (Student Support Systems and Services)

- 4) กลุ่มบุคคลและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง
- 5) กระบวนการดำเนินกิจกรรม
- 6) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 7) หลักการเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 8) ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ
- 9) ปัญหาอุปสรรค
- 10) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อการพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา การจัดการศึกษาตลอดชีวิต การพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และภาคประชาชน และการพัฒนายุทธศาสตร์ และการนำเสนอ ยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

นิยามศัพท์

การพัฒนา หมายถึง การชักชวนหรือการกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยการปฏิบัติตามแผนและโครงการอย่างจริงจังและเป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกันในลักษณะที่เป็นวงจร เกิดขึ้นได้ด้วยการวางแผนที่ดี มีการบริหารงานและการจัดการอย่างเป็นระบบ ทำให้การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ เพื่อมุ่งประโยชน์ตามเป้าประสงค์

มหาวิทยาลัย หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ในด้านวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงหลากหลายสาขาวิชา เพื่อให้ประกาศนียบัตร อนุปริญญา หรือปริญญา แก่ผู้สำเร็จการศึกษาในหลายระดับรวมถึง ปริญญาตรี ปริญญาโท และ ปริญญาเอก รวมทั้งการทำการวิจัยและให้บริการทางวิชาการแก่สังคม

สถาบันอุดมศึกษา หมายถึง สถานศึกษาของรัฐในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการที่จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปทั้งของรัฐและเอกชน ซึ่งอาจเรียกมหาวิทยาลัย หรือชื่ออื่นใด เช่น สถาบัน วิทยาลัย ฯลฯ แต่ไม่รวมถึงสถานศึกษาของรัฐที่มีไขส่วนราชการ โดยแบ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สถาบันอุดมศึกษาในกำกับของรัฐบาล สถาบันอุดมศึกษาเอกชน และวิทยาลัยชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการจัดการศึกษาโดย มหาวิทยาลัย วิทยาลัย หรือ บัณฑิตวิทยาลัย ที่อาจจะไม่ได้อยู่ในสังกัดของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เช่น วิทยาลัยพยาบาลกองทัพบก ซึ่งอยู่ภายใต้การดูแลของ กระทรวงกลาโหม นอกจากนี้โรงเรียนสาธิตก็ยังคงสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาอีกด้วย

การศึกษาระดับอุดมศึกษา หมายถึง การศึกษาหลังระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งได้แก่ หลักสูตรอนุปริญญา หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง ประกาศนียบัตรศิลปชั้นสูง ระดับปริญญาตรี และรวมหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครูเทคนิคชั้น (ปทส.) และระดับสูงกว่าปริญญาตรี ได้แก่ ประกาศนียบัตรบัณฑิตปริญญาโท ประกาศนียบัตรบัณฑิตชั้นสูง และปริญญาเอก

การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง เป็นแนวคิดและกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนถึงวัยชรา เชื่อว่ามนุษย์สามารถเรียนรู้จากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และ

สามารถพัฒนาตนเองได้ตลอดเวลา ทั้งนี้เกิดจากการจัดการศึกษาที่เป็นทางการในรูปแบบของการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษิตตามอัธยาศัย และ/หรือการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ การถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อาศัยการเรียนรู้เป็นฐานการพัฒนา เพื่อให้บุคคลเกิดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีและจำเป็นสำหรับใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และสามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการในชีวิต เพื่อพัฒนาตนเอง ชุมชน และสังคมสำหรับการทำงาน และการดำเนินชีวิต

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. องค์ความรู้ที่ได้เกี่ยวกับผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษาจะเป็นประโยชน์กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการใช้เป็นฐานข้อมูลการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยให้เป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. องค์ความรู้เกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเป็นประโยชน์กับการสถาบันอุดมศึกษาทุกประเภทในการเป็นกรอบการพัฒนา และสามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนต่อไปได้
3. ยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตจะเป็นฐานข้อมูลการกำหนดทิศทางการพัฒนาการเรียนรู้ และบทบาทหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษา หรือมหาวิทยาลัยในประเทศไทย

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 นโยบายและทิศทางการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

- 1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- 1.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553
- 1.3 แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559)
- 1.4 กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565)

ตอนที่ 2 แนวคิด หลักการ และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

- 2.1 ความหมายและคำจำกัดความของสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 2.2 หลักในการพัฒนาสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 2.3 องค์ประกอบของสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 2.4 การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ตอนที่ 3 แนวคิด ทฤษฎี หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

- 3.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต
- 3.2 ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต
- 3.3 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต
- 3.4 แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์

- 4.1 ความหมายของยุทธศาสตร์
- 4.2 ลักษณะของการพัฒนายุทธศาสตร์
- 4.3 ขั้นตอนการพัฒนายุทธศาสตร์

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษา

- 5.1 ความหมายและลักษณะทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษา
- 5.2 ประเภทของสถาบันอุดมศึกษา
- 5.3 ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน

ตอนที่ 6 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยอนาคต (Futures Research)

- 6.1 แนวคิดอนาคตศึกษา
- 6.2 แนวคิดและวิธีการศึกษาอนาคต
- 6.3 ความหมายของการวิจัยอนาคต

- 6.4 จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต
- 6.5 เทคนิคการวิจัย EDRF
- 6.6 ประโยชน์ของการศึกษาและวิจัยอนาคต

ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 7.1 งานวิจัยในประเทศ
- 7.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

ตอนที่ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ตอนที่ 1 นโยบายและทิศทางการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สูการเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา หลายหน่วยงาน หลายฝ่ายในภาคส่วนต่างๆ ได้ตระหนักถึงอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้ประเทศต่างๆ ต้องพัฒนาและเปลี่ยนแปลงระบบบริหารจัดการประเทศในด้านต่างๆ สำหรับประเทศไทย หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการศึกษา ได้ปฏิรูประบบการศึกษา ประกาศใช้และเผยแพร่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และมีนโยบายการพัฒนาของหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ที่แสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยมีแนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยปรากฏเด่นชัดขึ้นเรื่อยมาในองค์กรหรือหน่วยงานหลายระดับทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน ผู้วิจัยได้ศึกษาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มาตรฐานการศึกษาชาติ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559) และกรอบแผนอุดมศึกษา ระยะยาว ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565) ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับ ได้ระบุแนวโน้มและทิศทางการพัฒนาประเทศและสังคมไทย ถือเป็น การประมวลสถานะในทุกด้านของประเทศไทย จากการทบทวนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540- 2544) พบว่าศักยภาพของคนไทยและระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมดีขึ้น เป็นผลมาจากการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้คนไทยมีการศึกษาสูงขึ้น จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ยในกลุ่มอายุ 15 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้น จาก 6.6 ปี ใน พ.ศ. 2539 เป็น 7.2 ปี ใน พ.ศ. 2543 และอัตราการเข้าเรียนหนังสือของเด็กมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกระดับชั้น อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหาคุณภาพการศึกษาของคนไทยยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร เนื่องจากการศึกษาของแรงงานไทยที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป ร้อยละ 68.4 อยู่ไม่เกินระดับชั้นประถมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการศึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

ในภาพรวม ก่อนที่จะส่งผ่านการปฏิบัติไปสู่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 สรุปได้ว่า แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 ได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนของสังคมไทย ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้ประชาชน ชุมชน องค์กร ภาคประชาชน ตื่นตัวและเข้ามามีบทบาทร่วมใน

กระบวนการพัฒนาประเทศ โดยมีการรวมกลุ่มของประชาสังคมในหลายรูปแบบอย่างเข้มแข็ง มีการขยายเครือข่ายเชื่อมโยงกันอย่างกว้างขวางและมีการทำงานร่วมกับภาครัฐในลักษณะหุ้นส่วนการพัฒนามากขึ้น สำหรับงานวิจัยนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นว่า ผลการปฏิบัติแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 มีส่วนเป็นอย่างมากในการปูพื้นฐานการพัฒนาสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

1.1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 มีจุดมุ่งหมายหลักคือ “เพื่อมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิต ให้เกิดการพัฒนายั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” ในแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ ได้กำหนดคุณลักษณะของสังคมไทยที่พึงประสงค์ซึ่งสอดคล้องกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ การเป็นสังคมคุณภาพ การเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา และการเป็นสังคมที่มีวิสัยทัศน์ร่วม นอกจากนี้ยังมีคำอธิบายเพิ่มเป็นการเฉพาะสำหรับการเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา กล่าวคือ การทำให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ที่สร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง มีการเสริมสร้างฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี มีนวัตกรรม ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ สามารถสังสมทุนทางปัญญา (สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

วิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้กำหนดว่าต้องการสร้างสังคมไทยที่พึงประสงค์ และได้กำหนดอย่างชัดเจนว่าสังคมไทยที่พึงประสงค์จะต้องพัฒนาใน 3 ด้าน คือ (1) สังคมคุณภาพ โดยระบุว่า คนไทยทุกคนมีโอกาสและความเสมอภาคที่จะพัฒนาดตนเองเต็มศักยภาพ เพื่อเป็นคนดี คนเก่ง ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย เคารพกฎหมาย มีความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกสาธารณะ มีความสามารถคิดเอง ทำเอง และพึ่งพาตนเองมากขึ้น (2) สังคมแห่งภูมิปัญญา สร้างสังคมไทยเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่สร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง มีการเสริมสร้างฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี มีนวัตกรรม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถสังสมทุนทางปัญญา เพื่อเสริมสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และ (3) วิสัยทัศน์ร่วม โดยการให้คนไทยทุกคนสร้างวิสัยทัศน์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง คนไทยส่วนใหญ่มีการศึกษาและรู้จักเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ในการจะทำให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ข้างต้น แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง โดยการปฏิรูปการศึกษาและกระบวนการเรียนรู้ ยุกระดับทักษะฝีมือของคนไทยให้ได้มาตรฐานและสอดคล้องกับโครงสร้างการผลิตและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป สามารถคิดเป็น ทำเป็น รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีคุณธรรม มีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ นอกจากนี้ การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยยังปรากฏชัดเจนอยู่ในยุทธศาสตร์การพัฒนาความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้และการพัฒนาเทคโนโลยี สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาศักยภาพของคนไทย เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต พัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยการปฏิรูปการศึกษา สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานสำคัญในการเผยแพร่องค์ความรู้และข่าวสารเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

1.1.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้ปรับแนวคิดการพัฒนาแตกต่างไปจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เนื่องจากการให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม และสภาพโดยทั่วไปของโลกที่มีปัญหาหนักขึ้นตลอดมา โดยเน้นความสำคัญของ “การพัฒนาสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ยึดหลักการสำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ทุกระดับ สำหรับการเพิ่มคุณภาพและศักยภาพของคนนั้น กำหนดให้พัฒนาทั้งด้านจิตใจ สติปัญญา และสุขภาพอนามัย

สำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่นำมาเป็นแนวทางการจัดทำแผนดังกล่าว ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาไว้ 5 ประการ ยุทธศาสตร์แรกให้ความสำคัญกับสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยกำหนดเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้” กล่าวถึงการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้โดยการพัฒนาสติปัญญาของคนในชาติ ในการพัฒนาสติปัญญานั้น จะมุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม เพิ่มทักษะความรู้ เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และสร้างโอกาสและกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย ซึ่งถือว่าเป็นหลักการของการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนั้นแล้ว ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ยังได้กำหนดถึงสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการจัดการความรู้ของสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ ให้มีการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาให้เกิดความรู้ใหม่ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเหมาะสม สร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเพิ่มทุกทางสังคมด้วยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ มีการส่งเสริมให้องค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น จากภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน สื่อ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ และสถาบันการศึกษา สำหรับสถาบันการศึกษานั้น ได้มีการกำหนดให้ทำการวิจัยร่วมกับชุมชน ใช้ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูล ส่วนสถาบันการศึกษาเป็นที่ปรึกษาวิชาการ สร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการความรู้ในชุมชนของตนเองและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน (สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550)

1.1.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559)

วิสัยทัศน์และทิศทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) มุ่งพัฒนาภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม พัฒนาประเทศสู่ความสมดุลในทุกมิติ อย่างบูรณาการ และเป็นองค์รวม และยึดวิสัยทัศน์ปี พ.ศ. 2570 ดังนี้

“คนไทยภาคภูมิใจในความเป็นไทย มีมิตรไมตรีบนวิถีชีวิตแห่งความพอเพียง ยึดมั่นในวัฒนธรรมประชาธิปไตย และหลักธรรมาภิบาล การบริการสาธารณะขั้นพื้นฐานที่ทั่วถึง มีคุณภาพ สังคมมีความปลอดภัยและมั่นคง อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่ดี เกื้อกูลและเอื้ออาทรซึ่งกันและกัน ระบบการผลิตเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน อยู่บนฐานทางเศรษฐกิจที่

พึ่งตนเองและแข่งขันได้ในเวทีโลก สามารถอยู่ในประชาคมภูมิภาคและโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี” (สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

โดยมีประเด็นการพัฒนาประเทศภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ พร้อมทั้งการวิเคราะห์จุดอ่อนและข้อจำกัดที่เป็นจุดเสี่ยงของประเทศ รวมทั้งภูมิคุ้มกันที่จะต้องเร่งเสริมสร้างให้เข้มแข็งมากขึ้นในสังคมไทย แนวทางยุทธศาสตร์การพัฒนาในช่วงของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 ประกอบด้วย 1) การเตรียมคนไทยให้มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต มุ่งพัฒนาคนไทยให้มีศักยภาพในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่เรียนรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม รู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ควบคู่กับการเสริมสร้างและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางปัญญาและแหล่งเรียนรู้ในระดับชุมชน 2) การสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจที่มีคุณภาพและยั่งยืน 3) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และส่งเสริมบทบาทภาคประชาสังคมและธุรกิจเอกชนให้เป็นพลังร่วมในการพัฒนาสังคมไทย มุ่งยกระดับศักยภาพและขีดความสามารถของชุมชนใน การพัฒนาคุณภาพชีวิต และการจัดการความรู้ ควบคู่ไปกับการส่งเสริมบทบาทภาคเอกชน 4) การพัฒนาปัจจัยสนับสนุนที่เอื้อต่อการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและระบบการแข่งขันที่เป็นธรรม เน้นการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ ควบคู่กับการพัฒนากำลังคนที่มีสมรรถนะสูง เป็นต้น 5) การส่งเสริมความร่วมมืออย่างเป็นหุ้นส่วนการพัฒนาทั้งในระดับอนุภูมิภาคและภูมิภาค เน้นสร้างความเชื่อมโยงด้านการขนส่งและระบบโลจิสติกส์ที่มีประสิทธิภาพรองรับการขยายตัวด้านการค้า การลงทุนผ่านการอำนวยความสะดวกในการขนส่งสินค้าผ่านแดนและข้ามแดน การพัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดนและการเปิดพื้นที่เศรษฐกิจใหม่ที่เชื่อมโยงภูมิภาคเอเชียใต้ 6) การเตรียมความพร้อมของไทยเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ให้ความสำคัญในการสร้างความตระหนักในความสำคัญของประชาคมอาเซียน และผลกระทบที่จะเกิดขึ้น พัฒนาขีดความสามารถของผู้ประกอบการให้สามารถแข่งขันได้และใช้ประโยชน์จากประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน พัฒนาทักษะแรงงานให้มีความสามารถเป็นที่ยอมรับ รวมทั้งการปรับกฎ ระเบียบ และการจัดการเชิงสถาบันให้สอดคล้องกับกติกาของอาเซียน 7) การบริหารจัดการน้ำและที่ดินเพื่อสนับสนุนความมั่นคงด้านอาหารและการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ 8) การยกระดับขีดความสามารถในการปรับตัวรองรับการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และภัยพิบัติทางธรรมชาติ ให้ความสำคัญกับการวางแผนรองรับและจัดการปัญหาที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา รวมทั้งนวัตกรรมที่เกี่ยวข้อง และ 9) การบริหารจัดการเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม พัฒนาระบบราชการและข้าราชการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล เพิ่มประสิทธิภาพการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาระบบและกลไกการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและประพฤติมิชอบอย่างมีส่วนร่วม สร้างโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม การปลูกฝัง จิตสำนึก ค่านิยมประชาธิปไตยและธรรมาภิบาลแก่ประชาชนทุกกลุ่ม (สำนักคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554)

เมื่อวิเคราะห์จุดเน้นของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทั้งสี่ฉบับในบริบทของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ จะเห็นได้ว่า มีการตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงอย่างมากและรวดเร็วของสิ่งต่างๆ ในโลกและได้พิจารณาวางแผนตั้งรับการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ประเทศไทยสามารถอยู่ได้อย่างดีในประชาคมโลก การเตรียมรับทำไว้ในหลายรูปแบบ แต่สิ่งที่จะช่วยให้สามารถจัดการความ

เปลี่ยนแปลงได้อย่างดีคือการพัฒนาคน และทั้งนี้ ถือว่าการศึกษาคือองค์ประกอบสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคน จึงได้มีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อจุดประสงค์หลัก คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น จะเห็นได้ชัดเจนว่า มีความต่อเนื่องในการพัฒนาคนระหว่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 และ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 และร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555–2559) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ได้ลงในรายละเอียดเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของสถาบันการศึกษาในการทำวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และการต่อยอดความรู้

จะเห็นได้ว่า การพัฒนาประเทศในอดีต ปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคตให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ พัฒนาคุณภาพคนไทยชีวิต อย่างเป็นองค์รวมทั้งทางกาย ใจ สติปัญญา อารมณ์ คุณธรรม จริยธรรม การเรียนรู้ตลอดชีวิต มีทักษะและการดำรงชีวิตอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย สร้างสังคมเป็นธรรมและเป็นสังคมสงบสันติสุข และเป็นสังคมที่มีคุณภาพที่ทุกภาคส่วนได้รับการเสริมพลังให้สามารถมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา สถาบันทางสังคมและชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง สามารถปรับตัวรู้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง การพัฒนาฐานการผลิตและบริการให้เข้มแข็งและมีคุณภาพบนฐานความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ และภูมิปัญญา มีความมั่นคงด้านอาหารและพลังงาน การผลิตและการบริโภคเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เพียงพอต่อการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ และเป็นฐานที่มั่นคงของการพัฒนาประเทศต่อไป

1.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553

1.2.1 การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน

ประเทศไทยได้เริ่มใช้แผนการศึกษาแห่งชาติมาตั้งแต่ พ.ศ. 2441 มาจนปัจจุบัน พ.ศ. 2554 นับได้ถึงจำนวน 14 แผนด้วยกัน และปัจจุบัน พ.ศ. 2554 มีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ฉบับ พ.ศ. 2542 ซึ่งได้ถูกกำหนดขึ้นจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 นับว่าเป็นกฎหมายทางการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนมากที่สุดเท่าที่เคยปรากฏมาก่อน โดยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มีเจตนารมณ์และสาระที่ถือเป็นมิติใหม่ในวงการการศึกษาไทยหลายอย่าง ประการสำคัญคือ การเปิดทางสำหรับรูปแบบการศึกษาใหม่ ตั้งแต่โรงเรียนในบ้าน ศูนย์การเรียนในวัด ในโรงเรียน และในสถานประกอบการ ซึ่งเป็นบทบัญญัติของกฎหมายที่สอดคล้องกับแนวคิดความเท่าเทียมทั่วถึง และการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคม รวมทั้งมีสาระสำคัญคือ การพัฒนาให้เกิดความหลากหลายของการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการศึกษตลอดชีวิต

ผลกระทบของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีต่อบทบาทการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในอนาคตในด้านต่างๆ ดังนี้คือ

1. สามารถเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
2. สังคมจะได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของตนเอง

3. ต้องการพัฒนาระบบและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง
4. มีลักษณะการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาลงไปในระดับท้องถิ่น
5. มีระบบมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาในทุกระดับประเภท
6. มีการระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา
7. เน้นการมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสังคมต่างๆ
8. มีการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนสำหรับผู้ที่ยังมีโอกาสทางสังคม
9. มีระบบการเทียบโอนระหว่างการศึกษาในระบบโรงเรียนและตามอัธยาศัย
10. จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้ที่พลาด ขาด ด้วยโอกาสทางการศึกษา
11. จัดการศึกษาต่อเนื่อง และส่งเสริมการจัดการศึกษาของเครือข่าย
12. ส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งและมีศักยภาพในการจัดการศึกษา
13. สนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดแหล่งวิทยาการในชุมชนอย่างแพร่หลาย
14. มีส่วนสำคัญในการช่วยรักษาวัฒนธรรมอันเป็นรากฐานของสังคมไทย โดยช่วยเสริมสร้างความสมดุลระหว่างภาคเศรษฐกิจที่ทันสมัยกับคุณค่าแบบไทย

นอกจากนั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 15 ได้บัญญัติ การศึกษานอกระบบ ว่า เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาในการศึกษา การวัดและการประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียน เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อมและโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ

1.2.2 การจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยไว้บางมาตรา ดังนี้คือ

หมวด 1 บททั่วไป ความมุ่งหมายและหลักการ

มาตรา 6 การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

มาตรา 7 ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ การกีฬา ใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและ

ความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 8 การจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

- (1) เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน
- (2) ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
- (3) การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

มาตรา 9 การจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลักดังนี้

- (1) มีเอกภาพด้านนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ
- (2) มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- (3) มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา
- (4) มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง
- (5) ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการจัดการศึกษา
- (6) การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

หมวด 3 ระบบการศึกษา

มาตรา 15 การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

- (1) การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา และการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จการศึกษาที่แน่นอน
- (2) การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา และการวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม
- (3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่นๆ

มาตรา 18 การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษาดังต่อไปนี้

- (1) สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความต้องการพิเศษหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น
- (2) โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น

(3) ศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์และสถาบันสังคมอื่น เป็นผู้จัด

มาตรา 19 การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้จัดในมหาวิทยาลัย สถาบัน วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถานศึกษานั้นๆ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 20 การจัดการอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพให้จัดในสถานศึกษาของรัฐ สถานศึกษาของเอกชน สถานประกอบการหรือโดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ โดยทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

มาตรา 21 กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ อาจจัดการศึกษา เฉพาะทางตามความต้องการและความชำนาญของหน่วยงานนั้นได้ โดยคำนึงถึงนโยบายและมาตรฐาน การศึกษาของชาติ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

มาตรา 22 การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

มาตรา 23 การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษา ตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ และบูรณาการตามความ เหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่องต่อไปนี้

(1) ความรู้เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(2) ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและ ประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน

(3) ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการ ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา

(4) ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์ และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่าง ถูกต้อง

(5) ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

มาตรา 24 การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของ ผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

(2) ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

(3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติ ให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น เกิดความรักในการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

(4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา

(5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ

(6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การค้าและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

จะเห็นได้ว่า วัตถุประสงค์ของกฎหมายทางการศึกษาในประเทศไทยที่สำคัญต่างๆ อาทิ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นต้น ได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ที่ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการศึกษาตลอดชีวิต และการมีส่วนร่วมของทุกคนในสังคมในการจัดการศึกษาอย่างเท่าเทียมและทั่วถึงกัน

1.3 แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559)

ยุทธศาสตร์การพัฒนาของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555- 2559) ได้กำหนดไว้ทั้งหมด 4 ยุทธศาสตร์ (“LEGS” STRATEGY) และตำแหน่งยุทธศาสตร์ WT มีทั้งหมด 8 ประเด็น (LIFELONG) มีดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2556)

ยุทธศาสตร์ มี 4 ยุทธศาสตร์ คือ “LEGS” STRATEGY

L = Leader of Change Management for Quality Education (All for Quality Education and Quality Education at All) (เปลี่ยนระบบการนำองค์กรให้ขับเคลื่อนอุดมศึกษาแบบองค์รวม)

E = Educator Professional (พัฒนาอาจารย์ให้เป็นมืออาชีพ และพัฒนาผู้เชี่ยวชาญมืออาชีพให้เป็นอาจารย์)

G = Graduated with Quality and Social Responsibility (ยกระดับคุณภาพบัณฑิตอย่างก้าวกระโดด)

S = Satang Utilization (ปฏิรูปการบริหารการเงินอุดมศึกษา เพื่อขับเคลื่อนสถาบันอุดมศึกษาสู่ความเป็นเลิศ)

ตำแหน่งยุทธศาสตร์ WT ของอุดมศึกษาไทย มี 8 ประเด็น คือ “LIFELONG”

L = Leader of Change Management for Quality Education (All for Quality Education and Quality Education for All) (เปลี่ยนระบบการนำองค์กรให้ขับเคลื่อน อุดมศึกษาแบบองค์รวม)

I = Information Based (สร้างเอกภาพและคุณภาพของข้อมูลสถิติอุดมศึกษาโดยศูนย์ สารสนเทศอุดมศึกษาแห่งชาติ)

F = Freedom of Learner Choice (เปลี่ยนกระบวนการทัศน์ด้านการศึกษา โดยให้ความสำคัญ กับการพัฒนาระบบการรับนักศึกษา เพื่อเปิดโอกาสการเรียนรู้ตามศักยภาพของผู้เรียน ในทุกวัย)

E = Educator Professional (พัฒนาอาจารย์ให้เป็นมืออาชีพ และพัฒนาผู้เชี่ยวชาญ มีอาชีพให้เป็นอาจารย์)

L = Learner Quality Improvement (ยกระดับคุณภาพบัณฑิตอย่างก้าวกระโดด)

O = Outcome Creative Research (นำประเทศพ้นวิกฤติและขึ้นนำการพัฒนาด้วยงานวิจัย เชิงสร้างสรรค์)

N = National Sustainable Development (บริการวิชาการเพื่อพัฒนาประเทศอย่าง ยั่งยืน)

G = Generate Quality Trust (สร้างความเชื่อมั่นในคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษา)

สรุปประเด็นยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ ในช่วงพ.ศ. 2555- 2559 ของสำนักงานคณะกรรมการ การอุดมศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 1 เปลี่ยนระบบการนำองค์กรให้ขับเคลื่อนอุดมศึกษาแบบองค์รวม

กลยุทธ์ 1.1 กำหนดคุณค่าและสร้างวิสัยทัศน์ร่วมของอุดมศึกษาไทย เพื่อเปลี่ยน กระบวนทัศน์การนำองค์กรของผู้บริหารระดับสูงทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับอุดมศึกษา

กลยุทธ์ 1.2 บริหารอุดมศึกษา โดยยึดเป้าหมายอุดมศึกษาตามกรอบแผนอุดมศึกษา ระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2551-2565) อย่างต่อเนื่อง

กลยุทธ์ 1.3 สร้างระบบการประเมินศักยภาพ และพัฒนาผู้บริหารระดับสูง กรรมการ สภาของสถาบันอุดมศึกษา

กลยุทธ์ 1.4 สร้างระบบการปิดและยุบรวม หลักสูตร/ คณะวิชา / มหาวิทยาลัย โดยใช้ ผลการประเมินคุณภาพทั้งภายในและภายนอกเป็นเครื่องมือ

กลยุทธ์ 1.5 พัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐาน (Hardware, Software, Peopeware) ของสารสนเทศอุดมศึกษา ที่เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างข้อมูลสารสนเทศ การศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา เพื่อใช้ในการบริหารจัดการและพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาทั้งในสังกัดและ นอกสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ

กลยุทธ์ 1.6 ต่อยอดสถาบันอุดมศึกษาที่มีศักยภาพให้เป็นสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำระดับ โลก

กลยุทธ์ 1.7 ยกระดับอุดมศึกษาไทยให้มีบทบาทสูงในประชาคมอุดมศึกษาอาเซียน โดยเฉพาะด้าน Higher Education Manpower Mobilization

กลยุทธ์ 1.8 สร้างระบบและกลไกเพื่อรองรับความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งกับหน่วยงาน ภาคการผลิตในด้านการเรียนการสอนและการวิจัย

กลยุทธ์ 1.9 พัฒนาโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาอาจารย์ให้เป็นมืออาชีพ และพัฒนาผู้เชี่ยวชาญมืออาชีพให้เป็นอาจารย์

กลยุทธ์ 2.1 เพิ่มปริมาณอาจารย์ให้ตรงตามความต้องการในการผลิตบัณฑิต

กลยุทธ์ 2.2 พัฒนาอาจารย์ให้เป็นมืออาชีพอย่างเป็นระบบ มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ มีจิตวิญญาณความเป็นครู มีคุณธรรม พัฒนาตนเองด้านวิชาการอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง หาโอกาสในการปฏิบัติงานในสถานประกอบการ เพื่อให้มีความรู้ที่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการ

กลยุทธ์ 2.3 พัฒนาคุณภาพอาจารย์ให้มีความแข็งแกร่งในการทำวิจัย

กลยุทธ์ 2.4 ปฏิรูประบบค่าตอบแทนอาจารย์ โดยเน้น performance based payment ควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้ได้ตำแหน่งทางวิชาการของอาจารย์ที่ทำงานในสถาบันอุดมศึกษา เพื่อจูงใจในการทำงาน

กลยุทธ์ 2.5 พัฒนาระบบผู้เชี่ยวชาญ เพื่อดึงดูดผู้มีความสามารถทางวิชาการหรือวิชาชีพ เป็นอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 3 ยกระดับคุณภาพบัณฑิตอย่างก้าวกระโดด

กลยุทธ์ 3.1 พัฒนาระบบการเข้าศึกษา การเรียนรู้ และการสำเร็จการศึกษาที่ยืดหยุ่น หลากหลายตอบสนองในทุกกลุ่มวัย

กลยุทธ์ 3.2 ยกระดับคุณภาพของหลักสูตร ให้ได้รับการรับรองในระดับอาเซียนและระดับโลก

กลยุทธ์ 3.3 สร้างระบบและกลไก เพื่อจัดสอบใบรับรองคุณวุฒิเฉพาะสาขาแห่งชาติของทุกหลักสูตร

กลยุทธ์ 3.4 ปรับปรุงระบบติดตาม และประเมินบัณฑิตรวมทั้งพัฒนาศูนย์ติดตามบัณฑิตหลังเข้าสู่ตลาดงาน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ปฏิรูปการบริหารการเงินอุดมศึกษา เพื่อขับเคลื่อนสถาบันอุดมศึกษาสู่ความเป็นเลิศ

กลยุทธ์ 4.1 วิเคราะห์ต้นทุนค่าใช้จ่ายต่อหน่วยคุณภาพ (Quality Unit Cost) เพื่อกำหนดความชัดเจนของโครงสร้างการเงินอุดมศึกษาให้มีการจัดสรรงบประมาณแก่สถาบันอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการดำเนินงานภารกิจของสถาบันอุดมศึกษา และสามารถส่งเสริมความเป็นเลิศในแต่ละกลุ่มสถาบัน

กลยุทธ์ 4.2 จัดทำแผนกลยุทธ์การเงินให้สอดคล้องกับเป้าหมายของสถาบันอุดมศึกษา และแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559)

กลยุทธ์ 4.3 จัดสรรทุนการศึกษาเพื่อขยายโอกาสทางการศึกษาโดยคำนึงถึงความต้องการกำลังคนของประเทศ

กลยุทธ์ 4.4 กำกับ ติดตามประเมินผลการใช้งบประมาณอย่างเหมาะสม (utilization management) ตามพันธกิจของสถาบันอุดมศึกษา

1.4 กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565)

กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565) ออกแบบโดยคำนึงถึงมิติบูรณาการและองค์รวมของการพัฒนาอุดมศึกษาเพื่อกำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ (Strategic direction) โดยมีสาระสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นการวิเคราะห์ภาพฉายและนโยบายสำคัญที่เป็นปัจจัยแวดล้อมมรรฐร่า ส่งผลกระทบต่อมนุษย์และโลก ประเทศไทย จนถึงอุดมศึกษา ประกอบด้วย 7 เรื่อง คือ 1) ความเปลี่ยนแปลงด้านประชากร 2) พลังงานและสิ่งแวดล้อม 3) การมีงานทำและตลาดแรงงานในอนาคต 4) การจัดการความขัดแย้งและความรุนแรง 5) การกระจายอำนาจการปกครอง 6) เยาวชนไทย นักศึกษาไทย และบัณฑิตในอนาคต และ 7) เศรษฐกิจพอเพียง ส่วนที่สองเป็นปัจจัยในระบบอุดมศึกษา ประกอบด้วย 9 ประเด็น ได้แก่ 1) รอยต่อกับการศึกษาระดับอื่น 2) การแก้ปัญหาอุดมศึกษาในปัจจุบัน 3) ธรรมชาติและการบริหารจัดการ 4) การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันประเทศ 5) การเงินอุดมศึกษา 6) การพัฒนาบุคลากรในอุดมศึกษา 7) เครือข่ายอุดมศึกษา 8) การพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ และ 9) โครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ ซึ่งสรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551)

ภาพฉายปัจจุบันและอนาคต มี 7 เรื่อง ได้แก่

1. ความเปลี่ยนแปลงด้านประชากร จำนวนเด็กและเยาวชนลดลง อัตราการปันผลประชากรที่จะหมดไป และผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นอุดมศึกษาต้องลดขยายตัวอย่างไม่มีจุดสิ้นสุด และหันมาเน้นคุณภาพการเพิ่มบทบาทด้านการเพิ่มผลิตภาพเศรษฐกิจวัยทำงาน เน้นการศึกษาต่อเนื่องเพื่อรองรับการเปลี่ยนงานและอาชีพ การเกิดอาชีพใหม่ และต้องส่งเสริมผู้สูงอายุให้ยังมีผลิตภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ (Social and economic productivity)

2. พลังงานและสิ่งแวดล้อม ประเทศไทยพึ่งพิงการนำเข้าพลังงานที่สูง ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การใช้พลังงานจากฟอสซิลสร้างปัญหามลภาวะต่อสิ่งแวดล้อม อุดมศึกษาต้องสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์พลังงาน สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติในการศึกษาทุกระดับ และในหมู่ประชาชน ผลิตบัณฑิตและความรู้สึกด้านการอนุรักษ์และการจัดการพลังงาน พลังงานหมุนเวียน ทำงานร่วมกับภาคการผลิตเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการใช้พลังงาน ความเข้าใจสาธารณะจนถึงการสร้างคนและองค์กรความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติทั้งดิน น้ำ ป่าไม้ และระบบนิเวศ

3. การมีงานทำและตลาดแรงงานในอนาคต ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อตลาดแรงงาน ได้แก่ โครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศ โลกาภิวัตน์ ความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีและโลกสารสนเทศ อุดมศึกษาต้องทำงานกับภาคผลิตจริง ทั้งอุตสาหกรรมรายสาขาและกลุ่มอุตสาหกรรมเชิงพื้นที่ ต้องช่วยเตรียมความรู้และสร้างทักษะให้แก่แรงงานเพื่อเข้าสู่ภาคการผลิต ต้องเตรียมความพร้อมด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อให้เกิดมาตรฐานการศึกษา และ “ศตวรรษแห่งเอเชีย” ที่จีนและอินเดียเป็นผู้เล่นที่สำคัญ และต้องตระหนักว่าความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี นำมาซึ่ง

“ผลิตภาพ” (Productivity) และ “นวัตกรรม” (Innovation) รวมถึงโลกยุคสารสนเทศที่การเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและความรู้กระทำได้ง่าย

4. การจัดการความขัดแย้งและความรุนแรง ความรุนแรงในสามจังหวัดภาคใต้ อุดมศึกษาต้องเข้าถึง เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและอาชีพในปัจจุบัน ควบคู่กับการสร้างความเข้าใจและโอกาสด้านการศึกษาอย่างถาวรต่อไปในอนาคต

5. การกระจายอำนาจการปกครอง พระราชบัญญัติระเบียบราชการแผ่นดิน .ศ.2535 ได้กำหนดให้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยมีแนวทางการกระจายอำนาจ ประกอบด้วย การถ่ายโอนภารกิจการกระจายอำนาจการเงิน การถ่ายโอนบุคลากร ฯลฯ อุดมศึกษาควรทำงานร่วมกับท้องถิ่น เพื่อเสริมภารกิจหลักด้านการบริการสังคมให้โดดเด่น และควรรวมตัวทำงานเป็นเครือข่ายพื้นที่ และเครือข่ายเชิงประเด็น เพราะโจทย์ท้องถิ่นเป็นโจทย์บูรณาการ ต้องการความรู้หลายระดับและหลากหลาย

6. เยาวชนไทย นักศึกษาไทย และบัณฑิตในอนาคต มีการเปลี่ยนแปลงในวิถีการใช้ชีวิต การเรียนรู้ ครอบครัวยุคใหม่ สถานการณ์ความเสี่ยงต่างๆ ที่สะท้อนถึงแนวโน้มของสังคมหลังยุคอุตสาหกรรมและความทันสมัย มีสัญญาณที่ชี้ไปในทางการเปลี่ยนแปลงของวิถีการทำงานของบัณฑิตในอนาคต อุดมศึกษาพึงจัดให้มีการศึกษาในระบบ “ศิลปศาสตร์”(Liberal Arts Education) ในยุค Post Modern-Post Industrialization ทั้งนี้หมายรวมทั้งสาระแห่งศาสตร์และกระบวนการแห่งศาสตร์ เรียนรู้บนฐานการทำงานในภาคการผลิตและภาคสังคม (Work-based / Community-Based Education)

7. เศรษฐกิจพอเพียง อุดมศึกษาควรเป็นผู้นำให้วิเคราะห์ได้และปฏิบัติได้ บนฐานทรัพยากรภูมิสังคม สร้างความรู้ใหม่ให้เกิดผลเป็นรูปธรรมทั้งระดับปัจเจก ครอบครัว ชุมชน พื้นที่ องค์กร และภาคการผลิต

ปัจจัยในระบบอุดมศึกษา มี 9 ประเด็น ได้แก่

1. รอยต่อกับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการอาชีวศึกษา นักเรียนมัธยมศึกษาที่เป็นตัวป้อนอุดมศึกษามีคุณภาพโดยรวมต่ำลง ค่านิยมในเรื่องปริญญาทำให้ผู้เรียนอาชีวศึกษาน้อยลงตามลำดับ ทำให้ขาดแรงงานระดับกลางในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ อุดมศึกษาต้องให้เวลากับการศึกษาขั้นพื้นฐานและการอาชีวศึกษา 3 เรื่อง คือ 1) การพัฒนาและสร้างครูคุณภาพสูงซึ่งเป็นตัวคูณ (Multiplier) 2) การพัฒนาเด็กที่มีความสามารถพิเศษ และ 3) เปิดโอกาสให้ผู้จบอาชีวศึกษาและกำลังทำงานสามารถเข้าศึกษาต่อในอุดมศึกษาได้ด้วยความยืดหยุ่น

2. การแก้ปัญหาอุดมศึกษาในปัจจุบัน ใช้กลไกมาตรฐานและการจัดสรรทรัพยากร เพื่อให้เกิดอุดมศึกษาที่แบ่งงานกันทำ (Division of Labor) วางตำแหน่งของแต่ละสถาบันให้เหมาะสม (Positioning) และแบ่งอุดมศึกษาเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มวิทยาลัยชุมชน 2) กลุ่มมหาวิทยาลัยสี่ปี และมหาวิทยาลัยศิลปศาสตร์ 3) กลุ่มมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเฉพาะทาง มหาวิทยาลัย Comprehensive และ 4) กลุ่มมหาวิทยาลัยวิจัย มหาวิทยาลัยบัณฑิตศึกษา

3. ธรรมชาติและการบริหารจัดการ อุดมศึกษาไทยต้องปรับปรุงเรื่องนี้ตั้งแต่ระดับองค์กร กำหนดและกำกับนโยบายสภามหาวิทยาลัย และผู้บริหารทุกระดับ โดยสร้างกลไกพัฒนาผู้ดำรงตำแหน่งสภามหาวิทยาลัย และผู้บริหารระดับต่างๆ ปรับระบบธรรมชาติซึ่งรวมถึงโครงสร้าง

สภามหาวิทยาลัย และให้สำนักงานเลขาธิการ สภามหาวิทยาลัยทำงานเต็มเวลา รวมถึงปรับสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาให้สอดคล้องกัน

4. การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันประเทศ ด้วยความจำกัดของทรัพยากรและนักวิจัยคุณภาพสูง อุดมศึกษาต้องโฟกัสโจทย์วิจัยและสร้างกลไกความเป็นเลิศ ควรนำระบบ Research Assessment Exercise (RAE) มาประยุกต์และปรับใช้เพื่อการประเมินความสามารถการวิจัยและจัดสรรทรัพยากรเพื่อการวิจัยควรผลักดันให้เกิด "ระบบวิจัยแห่งชาติ" สร้าง "ระบบความเชื่อมโยงระหว่างอุดมศึกษาและภาคการผลิต" และมี "กลไกการทำงานร่วมในลักษณะพหุภาคี"

5. การเงินอุดมศึกษา การลงทุนในอุดมศึกษาผ่านระบบงบประมาณยังไม่สะท้อนคุณภาพการศึกษา และยังมีได้ใช้เป็นกลไกกำกับเชิงนโยบายอย่างเต็มที่ ดังนั้นการจัดสรรงบประมาณประจำปีให้แก่มหาวิทยาลัยของรัฐควรปรับจาก Supply-Side Financing ให้เป็นไปตาม Performance-Based มากขึ้น จัดรูปแบบใหม่ของกองทุนประเภท Contribution Scheme ตั้งกองทุนพัฒนาอุดมศึกษา การกำกับคุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาด้วยองค์กรกันชน (Buffer Organization) ใช้หลักการ Financial Autonomy ในการบริหารการเงินอุดมศึกษาบนฐานการแบ่งกลุ่มอุดมศึกษา

6. การพัฒนาบุคลากรในอุดมศึกษา การพัฒนาอาจารย์มหาวิทยาลัยต้องคำนึงถึงการพัฒนหลายมิติ เช่น ด้านวิชาการ ความเป็นครู ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน ความสามารถด้านการวิจัยสมรรถภาพทางวิชาชีพ การบริหารจัดการ การขัดเกลาทางสังคม คำนึงถึงช่วงวัยต่างๆ ของการทำงานและการศึกษา (Life Cycle Development) และจัดให้มีกระบวนการ Mentoring โดยผู้มีความรู้และประสบการณ์บนฐานของการพัฒนาจากการทำงานจริง

7. เครือข่ายอุดมศึกษา มหาวิทยาลัยมีความแตกต่างสูงและมีช่องว่างของระดับการพัฒนา (University Divide) หลากหลายมิติ เช่น ขนาด งบประมาณ ประเภท อายุ สถานที่ตั้ง บุคลากรคุณภาพของนักศึกษา คุณภาพของสถาบัน เป็นต้น รัฐควรสนับสนุนและผลักดันให้เกิดเครือข่ายด้วยนโยบายและกลไก งบประมาณ อุดมศึกษา ควรรวบรวมการเรียนการสอน การทำงาน และการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานร่วมกันจนนำไปสู่การควมรวมสถาบันเมื่อมีความพร้อม รวมทั้งสนับสนุนให้สถาบันที่เข้มแข็งสร้างความสามารถสถาบันใหม่ สร้างเครือข่าย พัฒนาการเรียนการสอน การพัฒนาบุคลากรการทำงานภาคสังคม เป็นต้น

8. การพัฒนาอุดมศึกษาในเขตพัฒนาเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้กำหนดให้เป็นแผนอุดมศึกษาระยะยาว ซึ่งประกอบด้วย การพัฒนาเด็ก เยาวชน และนักศึกษา การพัฒนาครูและบุคลากรในพื้นที่ การสร้างความเข้มแข็งของสถาบันอุดมศึกษา และการพัฒนาอุดมศึกษาสู่อาเซียน โดยใช้แนวทางหลักเป็นการใช้ปัญญาให้เข้าถึง เข้าใจ ยอมรับและเห็นคุณค่าของสังคมไทยที่มีความเป็นพหุลักษณะ พหุวัฒนธรรม การสร้าง Mobility สำหรับเด็กเยาวชนในภาคใต้ สร้างโอกาสการได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ การประกอบอาชีพ สร้างความเชื่อต่อกับอาเซียนและประชาคมมุสลิมโลก

9. โครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ของอุดมศึกษา เป็นทั้งหัวใจและปัจจัยสำคัญของอุดมศึกษา อุดมศึกษาต้องตระหนักว่าการอุดมศึกษาอนาคตเป็นทั้ง "การเตรียมคนเข้าสู่ชีวิตและการปรับแต่งคนเข้าสู่งาน" รัฐพึงสนับสนุนการศึกษา "ศิลปศาสตร์" (Liberal Arts Education) ในฐานะโครงสร้างพื้นฐานการเรียนรู้ ส่งเสริมให้อุดมศึกษาพัฒนาและใช้ศักยภาพทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อรองรับนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ยุทธศาสตร์ e-Society, e-Industry, e-Commerce, e-Education และ e-Government ผ่าน

นโยบายการจัดซื้อจัดจ้างให้บริการข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้เรียนและผู้ปกครองในฐานะผู้บริโภค และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเข้าถึง (Access) และการลดช่องว่างดิจิทัล (Digital Divide) เพื่อการเรียนรู้ จัดทำสื่อการเรียนรู้ของมหาวิทยาลัยออกสู่สาธารณะ (Open Courseware) จัดระบบเครือข่ายห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการจัดตั้งกองทุนพัฒนาโครงสร้างทางกายภาพของสถาบันอุดมศึกษาและจัดกรอบนโยบายการพัฒนาาระบบ “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” ของอุดมศึกษา

ปัจจุบันการพัฒนาอุดมศึกษาของประเทศได้ยึดตามแนวทางกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2551-2565) โดยเป็นแผนเชิงรุก ชี้นำทิศทางและเป้าหมายการพัฒนาอุดมศึกษา และมีเป้าหมาย คือ “ยกระดับคุณภาพอุดมศึกษาไทย เพื่อผลิตและพัฒนาบุคลากรที่มีคุณภาพสามารถปรับตัวสำหรับงานที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต พัฒนาศักยภาพอุดมศึกษาในการสร้างและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันของประเทศในโลกาภิวัตน์ สนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืนของท้องถิ่นไทย โดยใช้กลไกของธรรมาภิบาล การเงิน การกำกับมาตรฐาน และเครือข่ายอุดมศึกษาบนพื้นฐานของเสรีภาพทางวิชาการ ความหลากหลาย และเอกภาพเชิงระบบ”

ตอนที่ 2 แนวคิด หลักการ และองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.1 ความหมายและคำจำกัดความของสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ทุกสังคมย่อมจะต้องมีหน้าที่ในการให้การศึกษาแก่มวลชน เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้รู้จักบรรทัดฐานของสังคม เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิต การทำมาหาเลี้ยงชีพ และวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สร้างสมไว้ให้เพื่อสืบทอดต่อไป

ความหมายของสถาบันการศึกษา

สถาบันการศึกษา หมายถึง แนวแผนในการคิดและการกระทำเกี่ยวกับเรื่องการอบรมให้การศึกษาแก่สมาชิกใหม่ของสังคม รวมทั้งการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งด้วย เป็นสถาบันที่ครอบคลุมหัวข้อต่างๆ ดังนี้ เช่น เรื่องกับหลักสูตร การสอบเข้า การเรียนการสอน การฝึกอบรมในด้านต่างๆ และการเลื่อนชั้น เป็นต้น

การศึกษามีบทบาทสำคัญต่อสังคมในปัจจุบัน กล่าวคือ การศึกษามีใช่เป็นเรื่องของแสวงหาความรู้เฉพาะด้านใดด้านหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นการศึกษาเพื่อให้เกิดความคิดและเกิดปัญญาในอันที่จะนำความรู้นั้นไปใช้แก้ไขปัญหา และพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้เจริญก้าวหน้า บุคคลที่มีการศึกษา หมายถึงบุคคลที่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้เป็นผลสำเร็จ และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ฉะนั้น สถาบันการศึกษาจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เพราะการศึกษากระตุ้นให้คนมีความคิด มีความกระตือรือร้น มีความพยายาม และพร้อมที่จะปรับปรุงหรือปฏิรูปสิ่งต่างๆ ให้ดีขึ้น

2.2 หลักในการพัฒนาสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.2.1 หลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วย จุดมุ่งหมายและรูปแบบของการจัดการศึกษาที่สำคัญ จากข้อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย, 2546) ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของการศึกษาตลอดชีวิต คือ ต้องการให้บุคคล กลุ่มบุคคลได้รับการศึกษา เพื่อความรู้ ทักษะ และเจตคติ คุณธรรม จริยธรรม ที่จำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นตลอดเวลา เพื่อให้บุคคลเกิดการพัฒนาอย่างเต็มที่ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้
2. รูปแบบการจัดการศึกษาตลอดชีวิต ประกอบด้วย 3 รูปแบบดังนี้ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
3. วิธีการจัดการศึกษาตลอดชีวิต มีหลากหลายรูปแบบตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์ โดยผู้จัดการศึกษาประกอบไปด้วยบุคคลและองค์กรทุกส่วนของสังคม

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) ได้เสนอหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามยุทธศาสตร์ของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศไทย ดังนี้

1. สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตและมีวัฒนธรรมการเรียนรู้
2. การเรียนรู้ตลอดชีวิตเกิดขึ้นและมีความต่อเนื่องตลอดเวลาตลอดช่วงอายุของผู้เรียน
3. คนไทยทุกคนมีสิทธิ์และความเสมอภาคในการเรียนรู้ตลอดชีวิต
4. ผู้เรียนและการเรียนรู้มีความสำคัญและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตที่มีความสุข
5. ผู้เรียนมีโอกาสและทางเลือกในการเรียนรู้ด้วยรูปแบบและวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย มีคุณภาพและยืดหยุ่นตามความต้องการของผู้เรียน
6. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ในทุกสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม
7. ทุกแห่งในสังคมคือแหล่งการเรียนรู้ของคนทุกคน
8. ทุกฝ่ายในสังคมต้องร่วมรับผิดชอบในการจัดการศึกษาและอำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ตลอดชีวิตแก่ปวงชน
9. การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย
10. คุณภาพของการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความพึงพอใจของผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้อง

เพ็ญณี แนนรท (2544) กล่าวว่า หลักการการเรียนรู้ตลอดชีวิตในปัจจุบันต้องมีองค์ประกอบของหลักความเชื่อ 3 ประการ คือ

1. เชื่อว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันหรือองค์กรต่างๆ จะนำไปสู่ความร่วมมือในการให้บริการการศึกษาแก่ประชาชน
2. ความเชื่อว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชนจะทำให้สามารถปรับตัวเพื่อเรียนรู้และศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองตลอดเวลา
3. ความเชื่อเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่จัดในระบบให้กับเด็กและเยาวชนเพื่อพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง

Medel-Anonueo (2001) เสนอแนะแนวทางที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือนักการศึกษา จะต้องดำเนินการตามแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

1. การเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องเป็นไปเพื่อปรับความแตกต่างของปัจเจกบุคคลในการเรียนรู้ให้เหมาะสม (Lifelong Learning as Optimizing Individual Differences)
2. การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการต่อเนื่องของประสบการณ์การเรียนรู้ (Lifelong Learning as a Continuity of Learning Experience)

สรุปได้ว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นมีหลักการพื้นฐานคือขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึง เน้นความเสมอภาคทางการศึกษา มุ่งเน้นความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทำให้มนุษย์ได้เรียนรู้ตระหนักในคุณค่าของตนเองและผู้อื่น ตระหนักในความจำเป็นของการอยู่อาศัยแบบพึ่งพา อย่่างไรก็ตาม การเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เรียนรู้ได้ตามความสนใจและศักยภาพของแต่ละคนที่มี เพื่อพัฒนาทั้งตนเอง สังคมและชุมชน ให้กลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ เสนอว่าควรจะมีการทบทวนแนวคิด หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในกระแสความเปลี่ยนแปลงของโลกาภิวัตน์ดังนี้ (ในวารรัตน์ อภินันท์กุล, บรรณาธิการ, 2551)

1. วิสัยทัศน์ของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต้องเปิดมุมมองเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิตใหม่ ให้มีความสำคัญกับการเรียนรู้ของประชาชนในฐานะที่เป็น Demand Side มากขึ้น หรือมากกว่าการจัดการศึกษาที่กระทำโดยรัฐในฐานะ Supply Side เป็นการยอมรับการมีอยู่ของการเรียนรู้ภาคประชาชนที่มีความหมายต่อการดำรงชีวิต และอาจจะต้องตกลงกันในกติกาของสังคมว่า “การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน

2. ผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิต โลกในยุคปัจจุบันระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อมต้องใช้ความรู้เป็นฐานในการขับเคลื่อนดังที่เรารับรู้กันว่า โลกยุคปัจจุบันเป็นสังคมฐานความรู้ ผู้ที่จะประสิทธิประสาทความรู้มีมากกว่าโรงเรียนแน่นอนแต่เราจะมีมุมมองเรื่องผู้จัดการศึกษาอย่างไรเราจะยอมรับว่าประชาชนเป็นผู้จัดการศึกษาอย่างไร

3. วิธีวิทยา (Methodology) ที่ว่าด้วยการเรียนรู้ตลอดชีวิต ถ้าเรายอมรับว่ามีผู้จัดการศึกษามากกว่าโรงเรียนเราก็จะเห็นได้ว่า มีวิธีการจัดการศึกษาอยู่มากมาย รวมทั้งการจัดบรรยากาศหรือสถานการณ์ให้เกิดการเรียนรู้ด้วย นั่นหมายความว่า เนื้อหาที่จะเรียนรู้จะกว้างขวางหลากหลายกว่าชุดของความรู้ที่จัดในโรงเรียน เราจะมองวิธีวิทยาที่ว่าด้วยการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้อย่างไร

4. เครือข่ายการเรียนรู้ โลกในยุคปัจจุบันได้ให้บทเรียนแก่มนุษย์ว่า ในที่สุดแล้วเราไม่สามารถอยู่ได้โดยลำพังแต่จะต้องร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกันสร้างระบบเครือข่ายของการเรียนรู้ขึ้นในสังคม โดยมีการผูกขาดความรู้ว่าเป็นของใครหรือหน่วยงานใด

5. เรื่องที่จะเรียนรู้ในการเรียนรู้ตลอดชีวิต แม้ว่าสาระการเรียนรู้จะสัมพันธ์กับวิธีวิทยาว่าด้วยการเรียนรู้ แต่สิ่งที่จะต้องเน้นย้ำเป็นพิเศษก็คือ สาระของการเรียนรู้นั้นต้องตรงและเหมาะสม (Relevance) กับความต้องการจำเป็นของแต่ละคน ซึ่งผู้ที่จะบอกได้ก็คือตัวประชาชนเอง แต่กระนั้นก็ตามจะต้องมีกลไกอะไรที่ตอบประชาชนได้ว่า ความต้องการที่แท้จริงของตนมีอะไร เพื่อที่จะเรียนในสิ่งที่ตรงและเหมาะสมกับผู้เรียน สิ่งที่สำคัญคือการเสริมสร้างความสามารถในการเรียนรู้ ของประชาชนที่ไม่ใช่การอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็นเท่านั้น แต่จะต้องสามารถอ่านและฟังเพื่อจับ

ประเด็น คติวิเคราะห์และลงมือปฏิบัติได้จริง รวมทั้งสามารถพูดสื่อสารความคิดเห็น และแสดงความ ต้องการของตนไปได้

ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าบุคคลมีความจำเป็นจะต้องปรับตัวอยู่เสมอ เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิต มีอาชีพและสามารถเผชิญกับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมที่ปรับเปลี่ยนอยู่ทุก ขณะได้อย่างเหมาะสม ดังเช่นที่พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตโต, 2531) ได้กล่าวโดยสรุปว่า มนุษย์ จำเป็นต้องมีการศึกษาและจำเป็นจะต้องศึกษาไปตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะชีวิตต้องการดำรงอยู่ด้วยดี และเจริญงอกงาม เข้าถึงจุดหมายที่ชีวิตพึงต้องการ และ มนุษย์จำเป็นต้องมีการศึกษา และ จำเป็นต้องศึกษาไปจนตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะชีวิตต้องการดำรงอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงาม การจะ ดำรงอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงามนั้น เป็นสภาพที่ชีวิตต้องทำให้เกิดขึ้นในแต่ละช่วงชีวิตของบุคคลที่ ต้องเผชิญกับสิ่งบีบบังคับกีดขวางที่จะสกัดไม่ให้ไปสู่ผลดังกล่าว ซึ่งท่านเรียกว่า “ทุกข์” สิ่งที่ต้อง ทำคือ ต้องพัฒนาคนขึ้นไปให้มีความรู้ ให้มีสิ่งที่เรียกว่าปัญญา ให้มีวิชาพร้อมทั้งความสามารถอื่นๆ ที่จะช่วยแก้ปัญหาได้ เมื่อแก้ปัญหาได้คือดับทุกข์ได้ดังนั้นการศึกษาจึงจำเป็นต่อชีวิต เมื่อศึกษาดีแล้ว ต้องแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง สามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยดีและเจริญงอกงาม เข้าถึงจุดหมายที่ชีวิตพึง ต้องการ (พระธรรมปิฎก, 2539)

สิ่งที่จะช่วยให้บุคคลปรับตัวและเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้คือการศึกษาหรือ การเรียนรู้ เพราะการศึกษาหรือการเรียนรู้จะช่วยให้บุคคลเกิดการพัฒนาในทุกๆ ด้านทั้งสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม บุคคลควรได้รับการศึกษาหรือมีโอกาสเรียนรู้ในทุกช่วงชีวิตมิใช่เฉพาะช่วงวัย เรียนเท่านั้น เพราะเขาจำเป็นต้องใช้ความรู้และประสบการณ์เพื่อเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทุกช่วงชีวิต

2.2.2 หลักการจัดการศึกษาทั่วไป

1. หลักสูตรอุดมศึกษา

หลักสูตรอุดมศึกษา หมายถึง ประมวลสาระและรายวิชาที่จัดให้แก่ผู้เรียนอย่าง เป็นระบบต่อเรื่องและมีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ สามารถอยู่ในสังคมได้และมีความสุข

องค์ประกอบของหลักสูตรโดยทั่วไป เป็นการพิจารณาองค์ประกอบจาก ภาพรวมของความเป็นคนที่สมบูรณ์ ความเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์และความสามารถที่จบการศึกษาได้ อย่างสมบูรณ์นั้นคือ องค์ประกอบของหลักสูตรจะพิจารณาจากกระบวนการวิชาเนื้อหาสาระเพื่อที่จะ สร้างให้เป็นคนที่สมบูรณ์ เป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ ซึ่งความเป็นผู้ใหญ่โดยทั่วไปจะประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนแรก การเป็นคนดีในสังคมหรือมีความรับผิดชอบในสังคม ซึ่งจะปรากฏในหลักสูตรส่วนที่ เรียกว่า หลักสูตรการศึกษาทั่วไป ส่วนที่สอง การเป็นคนที่มีอาชีพ มีงานที่รับผิดชอบในสังคม ปรากฏ ในหลักสูตรส่วนที่เรียกว่า หลักสูตรวิชาเฉพาะหรือหลักสูตรวิชาชีพ ส่วนที่สาม การมีงานอดิเรก มีการ ใช้ชีวิตที่อิสระ รู้จักตนเอง สนองตอบต่อความสุขส่วนตัวของตน จะอยู่ในส่วนของหลักสูตรวิชาเลือก เสรี ดังแผนภูมิแสดงความเชื่อมโยงของหลักสูตรต่างๆ ดังนี้ (ไพฑูริย์ สิ้นลาร์ตัน, 2548)

คุณลักษณะของผู้ใหญ่	คุณสมบัติของผู้จบปริญญา	องค์ประกอบของหลักสูตร
1. มีงานทำ	มีความรู้ทางอาชีพ	หลักสูตรวิชาชีพ
2. มีความรับผิดชอบ	มีคุณธรรม / ความรับผิดชอบ	หลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป
3. มีงานอดิเรก	มีประสบการณ์ในชีวิต	หลักสูตรวิชาเลือก

หลักสูตรการศึกษาทั่วไป จึงเป็นหลักสูตรที่จัดให้ผู้เรียนได้เรียนรายวิชาที่กว้างขวางและหลากหลายนอกไปจากวิชาเฉพาะ โดยต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้กว้าง รู้จักและเข้าใจสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างดี สามารถใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างมีความหมาย มีคุณค่าและมีคุณภาพพอ

2. หลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป

หลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปในประเทศไทย ที่กำหนดให้เป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักสูตรอุดมศึกษาอย่างที่เป็นอย่างในปัจจุบันนี้ เป็นรูปแบบหลักสูตรอุดมศึกษาในประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเข้ามามีอิทธิพลต่ออุดมศึกษาไทยตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา (ไพฑูริย์สินลาร์ตัน และทองอินทร์วงศ์โสธร, 2526) และยังคงเป็นแนวคิดสำคัญในการจัดการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตจนถึงปัจจุบัน

หลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป ได้มีผู้ให้ความหมายหรือนิยามไว้หลากหลายและกว้างขวางมากแล้วแต่มีมุมมอง (Levine, 1979) ทั้งนิยามในเชิงของการพัฒนาสติปัญญา ความรู้สึกนึกคิด นิยามในความหมายทางเป็นคนดี คนที่มีคุณธรรม จริยธรรมสูง นิยามในเชิงความสามารถในการที่จะรู้จัก เข้าใจสังคมแก้ปัญหาสังคม อีกบางนิยามก็เน้นที่เป้าหมายของรายวิชาเพื่อการใช้ชีวิตประจำวันในสังคมได้ ใช้ชีวิตประจำวัน การใช้จ่ายเงิน ใช้ทอง เศรษฐศาสตร์ เศรษฐกิจทั้งหลาย นิยามด้านมนุษยศาสตร์ จะเน้นที่การใช้ชีวิตมีความสุขอยู่กับตัวเอง อยู่กับสิ่งแวดล้อมได้ นิยามเหล่านี้จึงเป็นไปตามทิศทาง เป้าหมายและอุดมคติของนักคิดแต่ละสำนัก

นิยามที่เป็นทางการอาจถือค่านิยามตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรีของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ที่มีพัฒนาการมาเป็นลำดับโดยเกณฑ์มาตรฐานว่าด้วยหลักสูตรการศึกษาระดับปริญญาตรี พ.ศ.2517 ใช้คำว่าวิชาพื้นฐานทั่วไป กำหนดให้วิชาพื้นฐานทั่วไปให้มีจำนวนหน่วยกิตอย่างน้อย 30 หน่วยกิต ประกอบด้วย หมวดวิชาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ภาษา วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ไม่น้อยกว่า หมวดละ 6 หน่วยกิต โดยหมวดวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ต้องเรียนทั้งสองหมวดวิชา เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ.2525 หมวดวิชาพื้นฐานทั่วไป ไม่ให้ความหมายในเชิงวัตถุประสงค์ของหลักสูตร แต่ให้ความหมายในเชิงการจัดรายวิชาภายใต้หมวดวิชาการศึกษาทั่วไปให้ครอบคลุมรายวิชาต่างๆ ในกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ภาษา วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์

ในประกาศทบวงมหาวิทยาลัย เรื่องเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ.2532 หมวดวิชาศึกษาทั่วไป ได้ให้ค่านิยามของวิชาการศึกษาทั่วไปไว้ว่า หมายถึง วิชาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจธรรมชาติ ตนเอง ผู้อื่น และสังคม เป็นผู้ใฝ่รู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผล สามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อความหมายได้ดี เป็นคนที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีคุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมทั้งของไทยและ

ของประชาคมนานาชาติ สามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิต และดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี จะเห็นว่าเริ่มมีคำนิยามที่ชัดเจนขึ้น

พจนานุกรมมาตรฐานหลักสูตรปริญญาตรี พ.ศ. 2542 หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมายถึง วิชาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจ ธรรมชาติ ตนเอง ผู้อื่น และสังคม เป็นผู้ใฝ่รู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผล สามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารความหมายได้ดี มีคุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมทั้งของไทยและของประชาคมนานาชาติ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต และดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี ในสัดส่วนที่เหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของวิชาศึกษาทั่วไป แต่ในเกณฑ์นี้ตัดความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจออก

เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรปริญญาตรี พ.ศ. 2548 ก็ยังคงหมายถึง วิชาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจธรรมชาติ ตนเอง ผู้อื่น และสังคม เป็นผู้ใฝ่รู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผล สามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารความหมายได้ดี มีคุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรมทั้งของไทยและของประชาคมนานาชาติ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิต และดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี กำหนดให้จัดหมวดวิชาศึกษาทั่วไป จำนวนไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต อาจจัดในลักษณะจำแนกเป็นรายวิชาหรือลักษณะบูรณาการใดๆ ก็ได้ โดยผสมผสานเนื้อหาวิชาที่ครอบคลุมสาระของกลุ่มวิชาสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ภาษา และกลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ในสัดส่วนที่เหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของวิชาศึกษาทั่วไป (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548)

ดังจะเห็นได้ว่า ระยะแรก ยังไม่มีการให้ความหมายการศึกษาทั่วไป รวมทั้งเรียนหลักสูตรในส่วนนี้ว่า วิชาพื้นฐาน จนถึง พ.ศ. 2532 ซึ่งอาจถือเป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญของหลักสูตร กล่าวคือ เปลี่ยนจาก คำว่า วิชาพื้นฐานทั่วไป เป็น หมวดวิชาศึกษาทั่วไป รวมทั้งการให้ความหมายในเชิงวัตถุประสงค์ของหลักสูตรไว้อย่างชัดเจนและสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน จนถึงปี พ.ศ. 2542 ก็ยังคงเน้นด้านการมีคุณธรรม คุณค่าของศิลปะและวัฒนธรรม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพัฒนาการจัดหลักสูตรการศึกษาทั่วไปมีแนวโน้มที่กำหนดจุดมุ่งหมายตามวัตถุประสงค์สะท้อนให้เห็นว่าวิชาการศึกษาทั่วไป จะครอบคลุมสาระและเนื้อหาที่จะเชื่อมโยงรายวิชาต่างๆ ในการอุดมศึกษา ตั้งแต่เนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับเรื่องของมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์และภาษาด้วยพร้อมกันไป

3. จุดมุ่งหมายของวิชาการศึกษาทั่วไป

จากคำนิยามข้างต้นอาจกำหนดขอบเขตจุดมุ่งหมายของวิชาการศึกษาทั่วไป ได้ดังนี้

1. ให้เป็นบัณฑิตที่มีความรู้กว้างเข้าใจเนื้อหาสาระในศาสตร์สาขาอื่นๆ ได้อย่างดี เพื่อการทำงาน การใช้ชีวิต การแก้ปัญหาในสังคมได้อย่างมีคุณค่าและมีคุณธรรมเพียงพอ ไม่คับแคบ เฉพาะสาขาวิชาของตนเอง

2. มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ ทั้งในศาสตร์ของตนเองและศาสตร์อื่น เพราะการแสวงหาความรู้เป็นลักษณะสำคัญของบัณฑิตที่จะต้องมีความสามารถ มีความพร้อมในเรื่องนี้ ซึ่งเป็นปัญหาอุดมศึกษาไทยหรือแม้อุดมศึกษาของโลกที่ว่า ผู้เรียนมักจะเรียนแต่เรื่องเนื้อหาแต่ไม่เข้าใจกระบวนการที่จะได้มากซึ่งความรู้เหล่านั้น

3. มีความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้ระหว่างศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหา กำหนดทิศทาง และมองอนาคตอย่างครบถ้วนรอบด้าน จึงจำเป็นที่จะต้องใช้ความรู้และวิธีการที่กว้างขวางและหลากหลายสาขามาสอดประสานกัน

4. พัฒนาผู้เรียนให้มีโลกทัศน์กว้าง มีสติปัญญาและความคิดที่ลึกซึ้งกว้างขวาง และเข้มข้นขึ้น ให้เป็นคนที่มีความรู้ หรือสิ่งที่เข้าใจกันทั่วไปคือ “ความเป็นปัญญาชน” คือ การคิด การอธิบาย การตีความต้องไม่มองเพียงแค่เนื้อหาความรู้ แต่เป็นการถกเถียงพิจารณาอย่างกว้างขวางครบถ้วนรอบด้าน มีความรอบคอบ และมีความสมบูรณ์ในตัวเอง ถือเป็นการพัฒนาปัญญาของบัณฑิตให้ลึก ให้เข้ม ให้กว้าง

5. การรู้จักและเข้าใจสังคม เข้าใจสภาพแวดล้อม เข้าใจสิ่งที่อยู่รอบตัวอย่างลึกซึ้งเหมาะสมและสอดคล้องกับความเป็นจริง บัณฑิตจะมีความรู้ความชำนาญและความเข้าใจในสาขา แต่สิ่งที่พบคือ การขาด การละเลย และมองข้ามปรากฏการณ์สังคมในด้านอื่นๆ ฉะนั้นเป้าหมายที่จะให้เรียนรู้เรื่องสังคมในวงกว้างและสามารถเข้าใจปัญหาสังคมได้ พร้อมเข้าใจความเชื่อมโยงของสังคมที่เผชิญอยู่ การศึกษาทั่วไปจึงมีลักษณะการเรียนการสอนที่เน้นไปในเชิงของการวิเคราะห์สาระเชื่อมโยงกับสังคม

6. การรู้จักตัวเองอย่างดี สามารถพัฒนาบุคลิกภาพได้อย่างเหมาะสม เพื่อจะเติบโตเป็นคนที่สมบูรณ์ในสังคม และขณะเดียวกันควรจะได้เข้าใจผู้อื่นด้วย เป็นคุณสมบัติในเชิงบุคลิกภาพที่สัมพันธ์กับตัวเองและสัมพันธ์กับคนอื่น การเรียนรู้ ความรู้สึนึกคิดและจิตใจทั้งของตนเองและคนอื่น

7. ความสามารถในการคิดและสื่อสาร บัณฑิตที่สมบูรณ์จะต้องสื่อความคิดให้ผู้อื่นได้อย่างดี ความคิดของบัณฑิตที่สื่อจะต้องเป็นความคิดในเชิงวิเคราะห์วิจารณ์ ในเชิงสังเคราะห์ การใช้เหตุใช้ผล แสดงถึงความลึกซึ้ง และสื่อสารความลึกซึ้งนั้นได้อย่างชัดเจนพอ

8. การใฝ่หาความรู้แสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นการพัฒนาความสามารถในการที่จะแสวงหาความรู้ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ หรือการเรียนรู้ตลอดชีวิต

9. การเป็นบัณฑิตที่ดีสมบูรณ์เป็นคนของสังคมได้ต้องมีคุณธรรมจริยธรรม โดยเฉพาะจรรยาบรรณในวิชาชีพ รวมทั้งความเข้าใจในเรื่องศิลปวัฒนธรรม ความดี ความงามในสังคม

จุดมุ่งหมายของการศึกษาทั่วไปจะครอบคลุมเรื่องหลักๆ ข้างต้น โดยอาจมีรายละเอียดแตกต่างกันไปบ้างขึ้นอยู่กับลักษณะสถาบัน กลุ่มความคิด โดยทั่วไปจะพบว่าที่ผู้เรียนและผู้สอนจะมีความเห็นไปในทางเดียวกันมักจะอยู่ที่เรื่องความรู้กว้าง การนำไปใช้ประโยชน์ ความเข้าใจสังคมการเมือง และความสัมพันธ์ของศาสตร์ (ไพฑูริย์ สีนสารรัตน์, 2544) จากจุดมุ่งหมายวิชาการศึกษาทั่วไปถือเป็นคุณสมบัติของบัณฑิตอีกด้านหนึ่งที่เสริมวิชาชีพให้มีความสมบูรณ์ ฉะนั้นวิชาการศึกษาทั่วไปและวิชาชีพจึงเป็นวิชาที่เสริมซึ่งกันและกัน เพื่อให้มีความเป็นบัณฑิตที่สมบูรณ์ทั้งรายวิชา การแสวงหาความรู้และกิจกรรมในวิชาชีพก็สามารถจะเสริมเพิ่มตำราทำให้วิชาการศึกษาทั่วไปสมบูรณ์ขึ้น จึงเป็นลักษณะที่เสริมเติมเต็มซึ่งกันและกัน เพียงแต่มีจุดเน้นที่แตกต่างกันไป

ปัญหาใหญ่ของจุดมุ่งหมาย คือ ความเข้าใจของผู้สอนที่ไม่เป็นไปในทางเดียวกัน หรือมีความแตกต่างกัน ความขัดแย้งระหว่างผู้สอนกลุ่มวิชาพื้นฐานทั่วไปและกลุ่มวิชาชีพทำให้ขาด

ความร่วมมือที่นำไปสู่การสร้างเสริมซึ่งกันและกัน ทำให้การจัดการศึกษาวิชาพื้นฐานทั่วไปไม่เป็นไปตามจุดมุ่งหมาย (ไพฑูรย์ สีนสารัตน์ และทองอินทร์ วงศ์โสธร, 2526) รวมไปถึงการที่ไม่เขียนความมุ่งหมายให้ชัดเจนว่าต้องการพัฒนาผู้เรียนไปทำไม จึงทำให้ผู้บริหารและครูสอนไม่เห็นคุณค่าและไม่ให้ความสำคัญของวิชาพื้นฐานทั่วไป (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2522)

ในระยะหลัง พบว่า ปัญหาด้านการกำหนดจุดมุ่งหมายการศึกษาทั่วไปมีความชัดเจนยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันในด้านผู้สอนก็สามารถสอนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายมากขึ้น (นวลปราง คุมภักดิ์, 2539 และชุตินา สุวรรณหะ, 2540) โดยเฉพาะจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีความรู้กว้างในสาขาวิชาต่างๆ มองเห็นความสัมพันธ์และความเกี่ยวเนื่องประสานกันของสาขาวิชาต่างๆ มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้และความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร โดยใช้ภาษาไทยได้เป็นอย่างดีและใช้ภาษาต่างประเทศในการสื่อสาร มุ่งให้ผู้เรียนมีปัญหา รู้จักคิด วิเคราะห์ วิวิจารณ์ มีความคิดริเริ่ม รักความก้าวหน้า มองเห็นการณ์ไกลอย่างมีโลกทัศน์และเป็นตัวของตัวเอง มุ่งให้ผู้เรียนมีความเป็นไทย มีคุณธรรม และจริยธรรมสูง มุ่งให้ผู้เรียนมีสุนทรียะในศิลปวัฒนธรรม ประเพณีไทย

ในด้านแนวโน้มหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป พบว่ามีจุดมุ่งหมายพัฒนาคุณลักษณะของบัณฑิตให้เป็นผู้มีความสามารถในการสื่อสาร มีทักษะพื้นฐานในเชิงสากลเพื่อการดำรงชีวิต มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ มีคุณธรรม จริยธรรม มีความเข้าใจปัญหาและความสัมพันธ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและสังคมโลก รู้จักแสวงหาความรู้ มีมนุษยสัมพันธ์ และให้เป็นผู้มีความรับผิดชอบ ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมมากยิ่งขึ้น (ปนัดดา เจียรกุล, 2541)

4. รายวิชาที่สอน

ดังจะเห็นได้ว่า พัฒนาการการจัดการหลักสูตรการศึกษาทั่วไปมีการพัฒนาให้เอื้อต่อการจัดรายวิชาการศึกษาทั่วไป โดยไม่กำหนดหน่วยกิตของแต่ละกลุ่มวิชาและรูปแบบการจัดรายวิชา แต่การจัดรายวิชาเน้นที่เนื้อหาสาระที่ครอบคลุมทั้ง 4 กลุ่มวิชา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของวิชาศึกษาทั่วไป ทำให้มีความยืดหยุ่นคล่องตัว ซึ่งแต่ละสถาบันจะสามารถพัฒนารายวิชาในลักษณะบูรณาการระหว่างกลุ่มวิชาหรือการผสมผสานเนื้อหาวิชา

ปัจจุบันการจัดรายวิชาการศึกษาทั่วไป จะจัดตามกลุ่มวิชาหลักๆ 5 กลุ่มคือ

1) กลุ่มภาษา คือ กลุ่มที่เกี่ยวกับการสื่อความหมายด้านภาษา มีทั้งภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ ซึ่งอาจจัดรายวิชาที่สอดคล้องส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถด้านการสื่อสาร ดังนั้นรายวิชาที่สอนก็มักจะเป็นรายวิชาภาษาไทย ภาษาเพื่อการสื่อสาร ภาษาเพื่อการเขียนทางวิชาการ แม้กระทั่งวิชาภาษาเพื่อธุรกิจ อาจมีภาษาต่างประเทศซึ่งปัจจุบันเป็นภาษาการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ระยะเวลาๆ ก็มีภาษาทางด้านเทคโนโลยี เช่น ภาษาคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยี ที่เกี่ยวกับการสื่อสารยุคใหม่ ก็อาจจัดอยู่ในกลุ่มภาษาได้

2) กลุ่มมนุษยศาสตร์ คือ เนื้อหาสาระ ที่จะทำให้อุบัติตัวเอง เข้าใจตัวเองและเข้าใจมนุษย์อื่นๆ ว่าเขามีความคิด ความเข้าใจรู้สึกนึกคิดอย่างไร โดยเน้นเนื้อหาสาระที่ทำให้เข้าใจมนุษย์ในแง่มุมต่างๆ สำหรับที่มาใช้ในชีวิตประจำวันของเขาได้อย่างดี

3) กลุ่มสังคมศาสตร์เองก็มีความสำคัญเช่นเดียวกันเพราะว่าในส่วนสังคมศาสตร์ทำให้เข้าใจเรื่องของสังคม เข้าใจการเปลี่ยนแปลง เข้าใจความเป็นไป เพราะสังคมศาสตร์เป็นการอธิบายมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันเองในฐานะที่จะเชื่อมโยง และแบ่งปันซึ่งกันและกัน

4) กลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อนาคตสังคมกำลังก้าวสู่วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีอย่างมาก สาขาวิชาด้านนี้ก็จะเข้ามามีบทบาทอย่างสำคัญ ที่ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีที่จะเผชิญอนาคต

5) กลุ่มวิชาสหศาสตร์ นอกจากกลุ่มวิชาหลักๆ ข้างต้นแล้ว ในปัจจุบันมีลักษณะที่จัดกลุ่มวิชาที่จะผสมผสานศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกันเป็นกลุ่มวิชาใหม่ขึ้นมา โดยเชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ เข้ามาด้วยวิธีการผสมผสานกันไป ก็จะมีศาสตร์ต่างๆ เข้ามาเกี่ยวข้องในกลุ่มใหญ่ๆ

ในการจัดลักษณะวิชาการศึกษาทั่วไปนั้น สามารถแบ่งเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ

1. แบบรายวิชาเดี่ยว (Single discipline) เป็นวิชาเฉพาะของสาขาวิชานั้นๆ โดยตรง เช่น ทางด้านสังคมศาสตร์ ก็จะมีวิชาเดี่ยวๆ เช่น รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยา เป็นวิชาเดี่ยวๆ ถ้าเป็นมนุษยศาสตร์ ได้แก่ ประวัติศาสตร์ วรรณคดี ปรัชญา ศาสนา ถ้าทางด้านวิทยาศาสตร์ ได้แก่ ฟิสิกส์ เคมี ชีวะฯ เป็นการจัดที่นำเนื้อหารายวิชาเดี่ยวมาเพื่อให้ผู้เรียนเรียนการจัดรายวิชาเดี่ยวยังมี 2 ลักษณะ ดังนี้

1.1 รายวิชาเดี่ยวเฉพาะตรงตามเนื้อหา เช่น วิชาหลักรัฐศาสตร์ หลักสังคมวิทยา หลักเศรษฐศาสตร์ หรือเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น สังคมวิทยาเบื้องต้น เป็นรายวิชาเดี่ยวที่จัดเนื้อหาเฉพาะในรายวิชานั้น ลักษณะอย่างนี้ค่อนข้างจะเน้นไปทางเนื้อหามาก ซึ่งไม่ค่อยจะสอดคล้องกับความหมายวิชาการศึกษาทั่วไปมากนัก

1.2 รายวิชาเดี่ยวประยุกต์ หมายความว่า นำรายวิชานั้นมาจัดเนื้อหาสาระจัดกิจกรรม จัดกระบวนการที่เป็นเชิงประยุกต์เนื้อหาสาระนั้นมาสัมพันธ์กับชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม เพื่อจะให้เนื้อหาสาระที่ประยุกต์แล้วนั้นเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนโดยตรง เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์และมองเห็นความเชื่อมโยงของวิชานั้นกับสังคมสิ่งแวดล้อมและตนเองในอนาคต เช่น วิชาการเมืองการปกครองไทย โดยการนำหลักรัฐศาสตร์ไปประยุกต์ในเชิงการเมืองการปกครอง หรือเศรษฐศาสตร์ในชีวิตประจำวัน เป็นการประยุกต์เศรษฐศาสตร์ไปใช้ในชีวิิตประจำวัน หรือเศรษฐกิจไทย หรือมนุษย์สัมพันธ์ แทนการเรียนสังคมวิทยาอย่างเดี่ยวกั้เรียนมนุษย์สัมพันธ์ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการนำเนื้อหาสาระของสองวิชาไปประยุกต์ใช้ร่วมกัน ปรัชญาในชีวิตประจำวัน ศาสนาสำหรับมนุษย์ยุคใหม่ ประวัติศาสตร์ประยุกต์เพื่ออนาคต การศึกษากับสังคม วรรณคดีกับชีวิต คือ นำเนื้อหาสาระนั้นมาวิเคราะห์มาประยุกต์ใช้กับสังคม ผู้เรียนสามารถจะนำหลักวิชานั้นไปใช้และมองเห็นความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์กับชีวิต สังคมและสิ่งแวดล้อม รายวิชากลุ่มสองนี้จะมีลักษณะที่สอดคล้องกับความหมายการศึกษาทั่วไปมากกว่า

2. แบบรายวิชาผสม (Interdisciplinary หรือ Integration) เป็นลักษณะการจัดรายวิชาที่นำสาขาแต่ละสาขามาผสมผสานกัน เพื่อให้ได้ใช้ความรู้ใช้กระบวนการแต่ละสาขามาวิเคราะห์ มาอภิปราย ทำความเข้าใจกับสาระ ประเด็นหรือปัญหาใดปัญหาหนึ่งได้อย่างชัดเจนขึ้น ทำให้การมองปัญหา การตีความ การทำความเข้าใจในสาระและสังคมเป็นไปอย่างลึกซึ้งกว้างขวางและแม่นยำที่หลากหลายยิ่งขึ้น

2.1 การผสมผสานในกลุ่มวิชาเดียวกัน เช่น เศรษฐศาสตร์กับการเมือง ก็อาจจะเป็นเศรษฐศาสตร์การเมือง หรือกลุ่มสาขาเดียวกันของมนุษยศาสตร์ ก็อาจจะเป็นวรรณคดีชาตก วรรณคดีของมนุษย์ปัจจุบัน หรือศาสนาในยุคใหม่ผสมผสานระหว่างประวัติศาสตร์กับศาสนาเข้าด้วยกัน ด้านวิทยาศาสตร์เองอาจเป็นเคมีฟิสิกส์ มารวมกันเป็นนาโนเทคโนโลยีก็ได้

2.2 การผสมผสานกันโดยข้ามสาขาค้ามกลุ่มวิชา เช่น มนุษยศาสตร์กับสังคมศาสตร์มาผสมผสานกัน หรือไม่ก็นำวรรณคดีกับชีวิตมาผสมผสานกัน หรือไม่ก็นำสังคมกับเศรษฐกิจ การเมืองกับชีวิตก็สามารถจัดได้ การผสมผสานกันนี้อาจนำหัวข้อ ประเด็น เนื้อหาเป็นตัวตั้งก็ได้ เช่น เป็นเรื่องปัญหาสังคม ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาค่านิยม ปัญหาความดีความงาม ปัญหาระหว่างประเทศ และพัฒนารายวิชาขึ้นมาอธิบายประเด็นเหล่านั้น หรืออาจผสมผสานโดยใช้มนุษย์เป็นตัวตั้ง เช่น ท มนุษย์กับสังคม มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มนุษย์กับศิลปะ หรือไม่อาจนำสังคม หรือขอบเขตสิ่งที่จะศึกษา (area study) เป็นตัวตั้ง เช่น ศึกษาเรื่องปัญหาภูมิภาคอาเซียน ปัญหาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ปัญหาลุ่มแม่น้ำโขง หรือนำชีวิตปัจจุบันเป็นตัวตั้ง เช่น ค่านิยมวัยรุ่นยุคใหม่ เศรษฐกิจภายใต้โลกาภิวัตน์ เป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาขึ้นตามแนวคิดความเชื่อและปรัชญาของแต่ละสถาบัน

เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันจะเห็นแนวโน้มว่ามีลักษณะการจัดรายวิชาที่ผสมผสานมากขึ้น โดยแนวโน้มหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัย ทศวรรษหน้า (2541-2550) จะมีการจัดรายวิชาในลักษณะรายวิชาบังคับร่วมและรายวิชาบังคับเลือก ลักษณะการจัดรายวิชาในกลุ่มวิชาต่างๆ จะมีลักษณะการบูรณาการความรู้มากขึ้น จะเป็นรายวิชาที่มีลักษณะบูรณาการและรายวิชาเดี่ยว (ปนัดดา เจียรกุล, 2541)

5. วิธีการจัดวิชาการศึกษาทั่วไป

ด้วยแนวคิดและจุดมุ่งหมายของวิชาพื้นฐานทั่วไปที่มีความหลากหลาย ส่งผลให้รูปแบบการจัดการศึกษาทั่วไปมีหลายลักษณะและหลายรูปแบบ รูปแบบทั่วไปที่พบอยู่ในการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาไทย แบ่งได้เป็น 2 รูปแบบใหญ่ คือ แบบบังคับร่วม และแบบบังคับกระจาย มีลักษณะสำคัญดังนี้

1. แบบบังคับร่วม เป็นการบังคับร่วมกันที่เป็นวิชาหลัก (core course) ให้ผู้เรียนทุกคนในสถาบันเรียนรายวิชาเดียวกันหรืออาจยืดหยุ่นโดยจัดให้มีรายวิชาที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งมีเป้าหมายและสาระใกล้เคียงกันสามารถทดแทนกันได้ เพื่อให้มีแนวคิด ความรู้ความเข้าใจหลักร่วมกัน (common core-concept) มีวัตถุประสงค์สำคัญคือ เป็นการสร้างวิชาพื้นฐานที่แท้จริงที่ทำให้ผู้เรียนมีพื้นฐานเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน โดยอาศัยวิทยาการหลัก ด้านวิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ เป็นพื้นฐาน เพื่อนำหลักการไปใช้ในการวิเคราะห์และประเมินบุคคลและสภาพแวดล้อม ตลอดจนการแสดงความสัมพันธ์ของวิทยาการสาขาต่างๆ และนำไปใช้เพื่อประโยชน์ของบุคคลและสังคม รายวิชาที่บังคับร่วมนี้มักเป็นรายวิชาผสม อาจจะมีรายวิชาบังคับเดี่ยวบ้าง เช่น อารยธรรม อาจมีอารยธรรมไทย อารยธรรมตะวันตก ให้เรียนหนึ่งในสองของรายวิชาเหล่านี้ หรืออาจเน้นที่มนุษย์จะมีรายวิชา มนุษย์กับสังคม มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มนุษย์กับศิลปะ ก็จะทำให้มีบังคับร่วมให้เรียนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ แต่เพื่อผลในทางบริหารจัดการ ผลทางด้านจิตใจ จึงให้ผู้เรียนมีสิทธิเลือก

ได้ ด้านวิทยาศาสตร์ อาจจะเป็นเทคโนโลยี ธรรมชาติวิทยา ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติและเทคโนโลยี เหล่านี้ถือเป็นรายวิชาบังคับร่วม

ปัจจุบันนี้วิธีการจัดแบบบังคับร่วมมีมากขึ้นในหลายสถาบันโดยเฉพาะสถาบันที่มีลักษณะเป็นบูรณาการ (integration) ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายได้ดี การจัดแบบบังคับร่วมนี้จะเป็นประโยชน์ในการบริหารจัดการ แต่ด้วยผู้เรียนที่มีความแตกต่างกันในพื้นฐานและสาขาวิชาที่ศึกษา ทำให้การจัดวิชาเป็นไปในลักษณะเชิงสหวิทยาการ (interdisciplinary) ที่มีลักษณะในทางกว้างมากกว่าที่จะเจาะและเฉพาะในสาขาวิชาใด การจัดการสอนรายวิชาลักษณะสหวิทยาการจึงต้องดำเนินการโดยการร่วมกันคิดจากหลายสาขาวิชา มากกว่าอยู่ในความรับผิดชอบของสาขาวิชาใดวิชาหนึ่ง จะเป็นปัญหานำไปสู่การบริหารวิชาพื้นฐานทั่วไป (ทบวงมหาวิทยาลัยและสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชน, 2540) ได้แก่ จำนวนผู้เรียน การสร้างรายวิชาที่มีการผสมผสานเชิงสหวิทยาการอย่างแท้จริง การจัดหาผู้สอนที่สามารถผสมผสานหลักสำคัญของวิทยาการต่างๆ

2. แบบบังคับกระจาย (distribution requirement) มี 2 รูปแบบ คือ

2.1 บังคับกระจายโดยกำหนดให้อย่างน้อยต้องเรียนวิชานี้เหมือนกันหมด หรืออาจจะบอกว่าเลือกเรียนใน 3 วิชานี้ แต่วิชานี้อาจจะไม่สอดคล้องกันก็ได้ เช่น อาจเลือกเรียนวิชา รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ สังคมวิทยาหนึ่งรายวิชา และเลือกประวัติศาสตร์ ศาสนา วรรณคดีหนึ่งรายวิชา จะเห็นว่ามึลักษณะการบังคับเหมือนกันแต่กระจายไปไม่ใกล้เคียงกัน

2.2 บังคับกระจายตามแต่ละคณะกำหนด ซึ่งคณะจะเป็นผู้กำหนดว่าผู้เรียนต้องลงทะเบียนรายวิชาใด หรืออาจกระจายตามหมวดวิชา หรืออาจบังคับเพียงจำนวนหน่วยกิตให้ครบตามโครงสร้างหลักสูตรที่กำหนดไว้ ซึ่งสนองต่อความถนัด ความสนใจ ความพร้อมของผู้เรียน แต่ผู้เรียนจะไม่รู้จักกว้าง โดยอาจเลือกวิชาที่ง่าย เรียนเพื่อให้ครบ รูปแบบการจัดแบบกระจายนี้จึงขึ้นอยู่กับนโยบายการจัดหลักสูตรการศึกษาทั่วไปของสถาบันนั้นๆ

ไพฑูรย์ สีนสารัตน์ และทองอินทร์ วงศ์โสธร (2526) พบว่า การจัดวิชาพื้นฐานทั่วไปมีการจัดเป็นลักษณะเด่น 2 ลักษณะ คือ แบบบังคับร่วมและแบบบังคับกระจาย โดยแบบบังคับร่วมจะให้นิสิตนักศึกษาของมหาวิทยาลัยเรียนวิชาร่วมกัน ลักษณะการจัดวิชาเป็นสหสาขาวิชา (Interdisciplinary) ส่วนการจัดแบบบังคับกระจาย แต่ละคณะ แต่ละหลักสูตร เลือกเรียนรายวิชากระจายออกไปตามหลักสูตร ซึ่งแนวโน้มหลักสูตรวิชาศึกษาทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษา สังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในทศวรรษหน้า (2541-2550) พบว่า มีการจัดรายวิชาทั้งในลักษณะรายวิชาบังคับร่วมและรายวิชาบังคับเลือก (ปนัดดา เจียรกุล, 2541)

6. การเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอนเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่ความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เชื่อมโยงกับผู้เรียน ผู้สอน กระบวนการสอน และกิจกรรมในการเรียนการสอนควบคู่กันไป (ไพฑูรย์ สีนสารัตน์, 2544)

ในส่วนของผู้เรียนและผู้สอนนั้นมีปัญหาจากการที่ผู้เรียนมีพื้นฐานต่างกัน จากระดับมัธยมศึกษา คณะวิชาที่ต่างกัน ความมีเอกลักษณ์เฉพาะคณะ และการไม่เห็นความสำคัญของวิชาพื้นฐานทั่วไป จึงไม่ให้ความสนใจเท่าที่ควร (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2522) ในส่วนของผู้สอนเองก็ยัง

ไม่มีความพร้อมมากพอ ประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี พ.ศ. 2548 ได้ให้คำจำกัดความหมวดวิชาศึกษาทั่วไปไว้อย่างชัดเจนดังที่กล่าวมาบ้างแล้วว่า

หมวดวิชาศึกษาทั่วไป หมายถึง วิชาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรอบรู้อย่างกว้างขวาง มีโลกทัศน์ที่กว้างไกล มีความเข้าใจในธรรมชาติ ตนเอง ผู้อื่นและสังคม เป็นผู้ใฝ่รู้ สามารถคิดอย่างมีเหตุผล สามารถใช้ภาษาในการติดต่อและสื่อความหมายได้ดี มีคุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมทั้งของไทยและของประชาคมนานาชาติ สามารถนำความรู้ไปใช้ในการดำเนินชีวิตและดำรงตนอยู่ในสังคมได้เป็นอย่างดี

หากต้องการให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะตามที่คาดหวังได้จริงจึงต้องดูแลทั้งรายวิชา และผู้สอนอย่างมาก จะต้องกำหนดจำนวนรายวิชาน้อยเพียงใด ขณะที่มีการกำหนดจำนวนหน่วยกิต วิชาพื้นฐานทั่วไปจำนวนไม่น้อยกว่า 30 หน่วยกิต จึงทำให้เกิดข้อจำกัดด้านการสร้างรายวิชา หากต้องการให้บรรลุผลตามที่คาดหวัง การจัดรายวิชาจึงต้องเป็นไปในลักษณะเชิงสหวิทยาการ (Interdisciplinary) ที่มีลักษณะในทางกว้างมากกว่าที่เจาะและเฉพาะในสาขาวิชาหนึ่งวิชาใด ผู้สอนจึงต้องมีความสามารถผสมผสานหลักสำคัญของวิทยาการต่างๆ โดยเฉพาะผู้มีอาวุโสทางวิชาการ ขณะที่ผลการวิจัย พบว่า อาจารย์ผู้สอนในลักษณะพื้นฐานทั่วไปส่วนใหญ่เป็นอาจารย์ระดับอาวุโส น้อยถึงอาวุโสปานกลาง เพิ่งเริ่มงานอาจารย์และมีประสบการณ์การสอนระหว่าง 1-5 ปี (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ และทองอินทร์, 2526) และสภาพดังกล่าวยังปรากฏในการจัดการศึกษาหมวดวิชาศึกษาทั่วไป ในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน ที่ประสบปัญหาจำนวนผู้สอนที่ไม่เพียงพอและขาดประสบการณ์ (ทบวงมหาวิทยาลัยและสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชน, 2540)

รูปแบบการจัดวิชาศึกษาทั่วไปแบบบังคับร่วมที่เป็นรายวิชาสหวิทยาการต้องการ ผู้มีประสบการณ์และเข้าใจเนื้อหาอย่างดี และสามารถนำไปเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้สอนวิชาพื้นฐานทั่วไปไม่เข้าใจจุดมุ่งหมายวิชาพื้นฐานทั่วไปเท่าที่ควร มีแนวโน้มที่จะเน้นเฉพาะเนื้อหาในวิชามากกว่าเป็นความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชาต่างๆ และเชื่อมโยงเนื้อหาให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและสังคมไทย แม้ว่าจะเป็นผู้ที่เข้าใจเนื้อหาดีแต่ขาดความเข้าใจเทคนิคและกระบวนการในการสอน ด้านวิธีการสอน พบว่า รูปแบบวิธีการสอนส่วนใหญ่ยังคงเป็นการสอนด้วยวิธีการบรรยาย โดยอาจารย์ผู้สอนวิชาพื้นฐานทั่วไปให้เวลากับการเตรียมสอนพอประมาณ มีความต้องการสอนและความพอใจในการสอนไม่สูงมากนัก แต่การใช้อุปกรณ์มีน้อยและห้องเรียนมีความพร้อมน้อย (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ และทองอินทร์, 2526)

สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์ (2555) ได้เสนอแนวคิดและวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่สถาบัน การเรียนรู้เพื่อปวงชนได้พัฒนามาจากการลงมือปฏิบัติ สรุปได้ดังนี้

1. ทุกวิชาเรียนโดย “เอาชีวิตและชุมชนเป็นตัวตั้ง” เนื้อหาสาระและการปฏิบัติในทุก วิชาจึง “บูรณาการ” กับชีวิตจริงของผู้เรียนแต่ละคน หรือชุมชน (พื้นที่) ในท้องถิ่นของผู้เรียน รวมทั้ง การบูรณาการระหว่างวิชาต่างๆ ที่จัดให้เรียนในแต่ละภาคการศึกษา

2. ทุกวิชาเรียนโดยเน้น “การปฏิบัติ” ในชีวิตจริงของผู้เรียน ครอบครัว และชุมชน/ ท้องถิ่น ตามแนวคิด “การศึกษากับการพัฒนาบูรณาการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน” นั่นคือ เนื้อหาสาระ ทุกอย่างที่เราเรียนต้องสามารถเชื่อมโยงกับชีวิตจริง ชุมชนจริง ของผู้เรียนทางใดทางหนึ่ง

3. เรียน "วิธีคิด" เพื่อให้สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ สามารถคิดเป็นนามธรรม (conceptualize) ได้
4. เรียนวิธีการดำเนินชีวิตอย่างมีเป้าหมาย มีหลักคิด หลักการ มีแบบ มีแผน โดยผู้เรียนทุกคนต้องวางเป้าหมายชีวิต ทำแผนชีวิต แผนอาชีพ แผนการเงิน และแผนสุขภาพของตนเอง รวมทั้งการลด-ละ-เลิกอบายมุขต่างๆ
5. เรียนรู้จักตนเอง เพื่อเข้าใจตนเองและผู้อื่น สามารถอยู่ร่วมสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างมีความสุขและสันติ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม
6. เรียนรู้จักชุมชน/ ท้องถิ่นตน ผ่านกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชนโดยวิธีประชาพิจารณ์ (People Research and Development – PR&D) เป็นวิธีการวิจัยที่เกิดจากการคิดค้นร่วมกันของชุมชนเข้มแข็งในสังคมไทยเอง จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชน/ท้องถิ่นของกลุ่มตน รวมทั้งเวทีระดับอำเภอ ภาค ระดับประเทศ หรือแม้กระทั่งเวทีระดับระหว่างประเทศ
7. เรียนโดยการอ่านเอกสาร ตำรา และหนังสือประกอบการเรียนและหนังสือเสริม
8. เรียนโดยการมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนนักศึกษา อาจารย์ ผู้รู้ ปราชญ์ท้องถิ่น และปราชญ์สากล
9. นักศึกษาระดับปริญญาตรีทุกคนของสถาบันต้องทำ "โครงการเฉพาะสาขา" ตั้งแต่ปีการศึกษาแรกไปสิ้นสุดในปีการศึกษาสุดท้าย โดยต้องเสนอรายงานความก้าวหน้าในแต่ละปีการศึกษา และเสนอรายงานฉบับสมบูรณ์ในปีสุดท้าย โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของเกณฑ์สำเร็จการศึกษา
10. นักศึกษาทุกคนมีอาจารย์ที่ปรึกษาติดตามให้การปรึกษตลอดระยะเวลาที่เป็นนักศึกษา โดยอาจารย์ที่ปรึกษาจะต้องไปเยี่ยมบ้านและที่ทำงานของนักศึกษาอย่างน้อยภาคการศึกษาละครั้ง และอาจมีที่ปรึกษาร่วมซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์ตรงในหัวข้อโครงการเฉพาะสาขาของแต่ละคน

สรุป สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชนในฐานะผู้บุกเบิกการอุดมศึกษาเพื่อชีวิตและชุมชน ยังต้องพัฒนาวิธีการสอน วิธีการเรียน อาจารย์ เอกสารและสื่อประกอบการเรียน แหล่งเรียนรู้ดูงาน ห้องสมุด ตลอดจนแนวคิดและวิธีการประเมินผลการเรียน เพื่อให้บรรลุถึงสภาวะการศึกษากับการพัฒนาบูรณาการเป็นเนื้อเดียวกันอย่างแท้จริง และยังเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่และมาตรฐานเทียบเคียงใหม่ (benchmark) ในด้านการจัดการศึกษาเพื่อชีวิตและชุมชนแก่สังคมไทยและสังคมโลก

2.3 องค์ประกอบของสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1. องค์การทางสังคมหรือกลุ่มทางสังคม ซึ่งเป็นองค์ประกอบของสถาบันการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย นอกจากนี้อาจมีองค์การทางสังคมอื่นๆ เข้ามามีส่วนช่วยในการจัดการศึกษา เช่น กระทรวง ทบวง กรม บริษัท โรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น
2. สถานภาพและบทบาท ในสถาบันการศึกษาจะประกอบด้วยสถานภาพต่างๆ เช่น ผู้บริหารสถานศึกษา ครู-อาจารย์ นักเรียน คนงานภารโรง แต่ละตำแหน่งย่อมมีหน้าที่ความรับผิดชอบ เพื่อช่วยให้การจัดการศึกษาสำเร็จตามจุดมุ่งหมาย ให้นักเรียนเกิดความรู้ ประพฤติตนเป็นคุณดีของสังคม เช่น ครูมีหน้าที่สอนและอบรมนักเรียน ส่วนบทบาทของครู ได้แก่ การอธิบาย การชี้แจงแสดงเหตุผลให้นักเรียนเข้าใจบทเรียน การทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีหรือเป็นแม่พิมพ์ที่ดี

3. หน้าที่ของสถาบันการศึกษา เมื่อพิจารณาถึงหน้าที่ของการศึกษาไม่ว่าจะเป็นการศึกษาในระบบ,โรงเรียน นอกโรงเรียน หรือการศึกษาแบบไม่มีระบบ โดยทั่วไปแล้วสถาบันศึกษามีหน้าที่ต่อบุคคลและสังคม ดังต่อไปนี้

1) พัฒนาความเจริญงอกงามส่วนบุคคล กล่าวคือ ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามทั้งทางด้านความรู้ ความคิด ความสามารถในการเขียนอ่าน สุขภาพอนามัยแข็งแรงสมบูรณ์ เป็นต้น

2) ส่งเสริมให้บุคคลเป็นคนดี ให้เป็นคนมีศีลธรรม วัฒนธรรม รู้จักขนบธรรมเนียมประเพณี มีค่านิยมที่ดีงาม ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของสังคม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3) พัฒนาความสามารถในการประกอบอาชีพของบุคคล กล่าวคือ ให้ความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ

4) ส่งเสริมให้บุคคลเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม กล่าวคือ ให้รู้จักสิทธิหน้าที่ที่ตนพึงปฏิบัติต่อสังคมและประเทศชาติ เช่น การเสียภาษี การใช้สิทธิเลือกตั้ง การช่วยเหลือชาติบ้านเมืองด้วยวิธีการอื่นๆ

5) ช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานภาพของบุคคล กล่าวคือ การศึกษาสามารถช่วยให้บุคคลมีความรู้ แล้วใช้ความรู้ที่มีอยู่เปลี่ยนจากอาชีพเดิมไปประกอบอาชีพใหม่หรือช่วยเลื่อนจากตำแหน่งที่ต่ำกว่าไปสู่ตำแหน่งที่สูงกว่า

6) ส่งเสริมให้เกิดความสมดุลตามธรรมชาติ เช่น ช่วยให้ประชาชนเข้าใจและรักธรรมชาติ ไม่พยายามที่จะเอาชนะธรรมชาติจนทำให้เกิดมลพิษต่างๆ ขึ้น

7) ช่วยให้คนคิดเป็นแก้ปัญหาเป็นสามารถใช้ความรู้และสติปัญญาแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นกับตัวเองและสังคม

8) ส่งเสริมให้เกิดความกลมกลืนในสังคม เช่น การปลูกฝังค่านิยม การใช้ภาษาร่วมกันของคนหลายเชื้อชาติในการเรียนการสอน ทำให้เกิดความสัมพันธ์กัน มีความเข้าใจอันดีต่อกันมากขึ้น

9) ส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการปฏิรูปสังคม กล่าวคือ ความเจริญก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงใดๆ ในสังคมมักจะมีพื้นฐานมาจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการก่อนเสมอ

10) รักษาและถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

2.4 การส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2549) ได้สรุปหลักการการศึกษาที่สำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนี้

1. หลักการบูรณาการและความเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่องของการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนสามารถศึกษาหาความรู้ได้ตั้งแต่เกิดจนตาย

2. หลักการความเสมอภาคทางโอกาสทางการศึกษา โดยส่งเสริมให้ประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมายได้มีโอกาสเลือกศึกษาหาความรู้ตามศักยภาพและความต้องการของตนเอง

3. หลักการเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยจัดเนื้อหาและกระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับพื้นฐานและความสนใจของผู้เรียนตนเองเองได้

4. หลักการศึกษาเพื่อชีวิต โดยเน้นการศึกษาที่บูรณาการการเรียนรู้เข้ากับวิถีชีวิตของผู้เรียน และสภาพชุมชน สามารถนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้

5. หลักการเรียนรู้เพื่อการคิดเป็นและไขปัญหาเป็น โดยส่งเสริมกระบวนการวิเคราะห์ การตัดสินใจ และการแก้ไขปัญหาเป็น

6. หลักการกระจายอำนาจ โดยผู้เรียน ชุมชน และองค์กรท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมเน้นการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้ชุมชนท้องถิ่น

7. หลักการความยืดหยุ่นและความหลากหลาย เพื่อมุ่งให้การศึกษาที่มีคุณภาพและมุ่งเน้นความต้องการด้านการเรียนรู้ของประชาชนอย่างทั่วถึง

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ.2550-2554 ได้ระบุถึงแนวทางการส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับประเทศไทย สรุปได้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการศึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2551)

1. สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องให้กับคนทุกช่วงวัย ได้ตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่นำไปยกระดับคุณภาพชีวิตและความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างรู้เท่าทัน โดย

1.1 สร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับทุกคนในสังคมไทย ให้เห็นความสำคัญและสนใจการเรียนรู้ในหลายรูปแบบ เกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

1.2 ปรับทัศนคติของสังคมให้ยกย่องผู้ที่ใฝ่ศึกษาอย่างต่อเนื่องเป็นคนที่มีคุณค่า มีความขยันหมั่นเพียรและสามารถปรับตัวรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง

1.3 ส่งเสริมเด็กและเยาวชนในการเรียนรู้และปรับตัวรองรับเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อสร้างโอกาสการเข้าถึงแหล่งข้อมูลและความรู้อย่างกว้างขวาง

2. พัฒนารูปแบบและหลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพของเมืองและชุมชน โดย

2.1 เปิดพื้นที่ทั้งสถานศึกษาและชุมชนให้เป็นสถานที่เรียนรู้ของคนในชุมชน โดยจัดกิจกรรมหลังเวลาในโรงเรียน ขยายหลักสูตรสำหรับคนทั่วไปในมหาวิทยาลัยและวิทยาลัย เพิ่มการใช้ประโยชน์พื้นที่สาธารณะเพื่อการเรียนรู้ อาทิ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์กีฬา

2.2 พัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โดยสำรวจความต้องการของผู้เรียน จัดหลักสูตรที่มุ่งให้ประโยชน์ ผู้รู้ในพื้นที่เป็นผู้สอน มีหลักสูตรสำหรับผู้ประกอบการเรียนรู้ เพื่อให้เป็นผู้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น นักการศึกษา ผู้ฝึกกีฬา ผู้นำ เยาวชน บรรณารักษ์ห้องสมุด ผู้ดูแลพิพิธภัณฑ์ อาสาสมัคร เป็นต้น และจัดทำปฏิทินการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นความสนใจของสาธารณชน รวมทั้งการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเบื้องต้นที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3. ปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับทุกคน

3.1 ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยกำหนดมาตรการจูงใจ อาทิ การลดหย่อนภาษีให้เอกชนที่ร่วมลงทุนและส่งเสริมให้จัดการเรียนรู้ในสถานประกอบการ เป็นต้น ปรับปรุงกฎ ระเบียบและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้เอื้ออำนวยและส่งเสริมการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และพัฒนาสถานที่เรียนรู้ให้เหมาะสมกับกิจกรรม

3.2 จัดระบบข้อมูลข่าวสารการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ทุกคนสามารถเข้าถึงผ่านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งจัดหน่วยให้คำปรึกษาสำหรับการเรียนรู้เพื่อแนะการเรียนรู้ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของผู้สนใจเรียน

4. การจัดการองค์ความรู้ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ระดับชุมชนถึงระดับประเทศ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของคนไทยและสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการจัดการพัฒนาต่อยอด ใช้ประโยชน์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อรักษาองค์ความรู้ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาให้คงอยู่และเผยแพร่สู่สากล ได้แก่

4.1 จัดการด้านความรู้ด้านวัฒนธรรม ภูมิปัญญา และความหลากหลายทางชีวภาพ โดยการสืบค้น ถอดความรู้/ภูมิปัญญาที่อยู่ในตัวคนออกเป็นความรู้ที่ผู้อื่นสามารถเรียนรู้ รวบรวมจัดเป็นคลังข้อมูลในชุมชน และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน อาทิ การจัดทำแผนชุมชน และคุ้มครองความรู้เหล่านี้ ทั้งทางนิตินัยและพฤตินัย ป้องกันมิให้ตกไปอยู่กับกลุ่มผลประโยชน์

4.2 สนับสนุนให้คนรุ่นใหม่ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากการปฏิบัติจริงร่วมกับปราชญ์ ผู้รู้ และผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ผ่านศูนย์การเรียนรู้ในชุมชน และผลักดันให้เป็นวิชาการในการ

4.3 นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาพัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อย่างเป็นระบบ และนำไปผลิตสินค้าและบริการ สร้างรายได้ให้ชุมชน ควบคุมการทำวิจัยในบ้านที่นักวิจัยในชุมชนร่วมกับสถาบันการศึกษาและภาครัฐ รวมทั้งจัดระบบการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้เชิงลึก

ตอนที่ 3 แนวคิด ทฤษฎี หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

3.1 ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต ถูกนำมาพิจารณาอย่างเป็นทางการเป็นครั้งแรกในการประชุม The Third International Committee for Facilitating Education) ซึ่งจัดโดย UNESCO เมื่อปี 2507 หลังจากนั้น การศึกษาตลอดชีวิตได้กลายเป็นแนวคิดและแนวทางที่มีความหมายและความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษา ได้มีการศึกษา สืบค้นข้อมูล ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องและรวบรวมแนวคิดจากนักการศึกษาจำนวนมาก เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต และเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์อย่างแท้จริง (นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม, 2548) ปัจจุบันนี้คำว่า “การศึกษาตลอดชีวิต” เป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในการจัดการศึกษาของประเทศต่างๆ ทั่วโลก คำจำกัดความของการศึกษาตลอดชีวิตได้มีผู้ให้ไว้หลายคนด้วยกัน ดังนี้คือ

ปฐุม นิคมานนท์ (2528) กล่าวว่า การศึกษามีได้หมายถึงเฉพาะกิจกรรมที่เกิดขึ้นในโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาเท่านั้น หากแต่เกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่งและตลอดเวลา มีความเกี่ยวพันและต่อเนื่องกันตลอดชีวิต

สุนทร สุนันท์ชัย (2529) ได้ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิต ว่าหมายถึง การจัดกระบวนการให้มีผลต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีลักษณะดังนี้

1. เป็นการดำเนินการตลอดชีวิตของบุคคล
2. เป็นการจัดที่มีการวางแผน ทำให้ได้รับความรู้ ทักษะ และเจตคติ อันจำเป็นต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตซึ่งเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา จนในที่สุดทำให้บุคคลได้พัฒนาตนเองอย่างเต็มศักยภาพ
3. เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากแรงจูงใจของผู้เรียนที่จะเรียนรู้ด้วยตนเอง
4. ใช้แหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกประเภท ในการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 4 ให้ความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตว่า เป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่าง การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2544) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง ภาพรวมของการศึกษาทุกประเภทที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการศึกษาเพื่อมุ่งพัฒนาบุคคลให้ปรับตัวเข้ากับความเป็นไปเปลี่ยนแปลงในทุกช่วงชีวิตของบุคคลและพัฒนาต่อเนื่องไปให้เต็มศักยภาพของแต่ละบุคคล การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกรูปแบบ ทุกวัย ทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาแบบไม่เป็นทางการจากทุกแหล่งความรู้ในชุมชนและสังคม และเกิดขึ้นได้ทุกที่ โดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่สัมพันธ์กับชีวิตและผสมผสานกลมกลืนกับการดำเนินชีวิตของบุคคล

นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม (2548) อธิบายความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้เป็น 2 ลักษณะ คือ ความหมายทั่วไปและความหมายเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

ความหมายทั่วไป: การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง แนวความคิดและแนวทางที่ส่งเสริมให้เกิดกระบวนการระดมเอาทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่ในสังคม มาใช้ในการพัฒนาความรู้ ความคิด และความสามารถของมนุษย์ ทำให้มนุษย์สามารถแก้ปัญหา และพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่เกิดจนตาย ยังผลให้สังคมนั้นกลายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ความหมายเชิงปฏิบัติการ: การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง กระบวนการประสาน ส่งเสริม และสนับสนุนให้คนในสังคมได้ร่วมกันนำเอาทรัพยากรทางการศึกษาอันได้แก่ องค์ความรู้ แหล่งความรู้ และเทคโนโลยีทั้งหมดที่มีอยู่ในสังคมนั้น มาใช้ในการดำเนินงานในลักษณะต่างๆ อย่างน้อย 5 ประการ คือ ขยายการให้บริการทางการศึกษานอกระบบโรงเรียนให้กว้างขวางขึ้นสู่ประชาชน ทุกเพศ ทุกวัย และทุกอาชีพ เสริมสร้างความสำคัญของการศึกษา ในฐานะเป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ปรับปรุงรูปแบบและเนื้อหาของการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของคนในชุมชนต่างๆ ส่งเสริมให้คนในสังคมทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวาง และปรับปรุงจุดมุ่งหมายและขอบข่ายของการบริการด้านการศึกษา ให้ครอบคลุมและกว้างขวางมากขึ้น

Faure (1972) กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิต ว่า การศึกษาตลอดชีวิตครอบคลุมการศึกษาทุกลักษณะ ทุกรูปแบบ เป็นการศึกษาโดยรวมทั้งหมด ไม่ว่าจะมองการศึกษาในส่วนตัว หรือ การศึกษาลักษณะใด ล้วนเป็นการศึกษาตลอดชีวิตทั้งสิ้น การศึกษาตลอดชีวิตไม่ได้เป็นระบบการศึกษา แต่เป็นหลักการจัดการศึกษา ซึ่งรวมการศึกษาทุกระบบ ทุกหน่วยทุกแหล่งไว้ด้วยกัน ทั้งหมดและเป็นการพัฒนาการศึกษาในทุกส่วน

Council of Europe (1998) กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิตตรงกันว่า การศึกษาตลอดชีวิต ไม่เป็นเพียงแนวคิดเท่านั้น แต่เป็นแนวปฏิบัติ เป็นปรัชญา เป็นยุทธวิธีเพื่อความเปลี่ยนแปลง เพื่อการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการศึกษา หรือสังคมแห่งการเรียนรู้

Alheit (1998) กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิต ว่า เป็นกระบวนการที่รวมเอาการเรียนรู้ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเข้าไว้ด้วยกัน โดยจุดเริ่มต้นของการศึกษาตลอดชีวิตมาจากการเรียนรู้ตามธรรมชาติที่เกิดขึ้นเป็นประจำทุกวัน

UNESCO (1998) อธิบายว่า การศึกษาตลอดชีวิต คือ ลักษณะธรรมชาติที่เกิดขึ้นในทุกๆวัน ของทุกชีวิตทั้งผู้หญิงและผู้ชายทั่วโลกของชีวิตของทุกคน

Europa (2003) กิจกรรมการเรียนรู้ทุกอย่างที่เกิดขึ้นในชีวิต โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาความรู้ ทักษะ และความสามารถ ในตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และสังคม และ/หรือ ลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงาน

จากที่มีผู้กล่าวถึงความหมายของการศึกษาตลอดชีวิตไว้หลายความหมาย สามารถสรุปได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ไม่มีที่สิ้นสุด ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษา นอก ระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย นอกจากนี้ การศึกษาตลอดชีวิตยังหมายถึงกระบวนการเรียนรู้ของบุคคลตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อให้บุคคลได้พัฒนาตนเองให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาต่อเนืองอย่างเต็มศักยภาพ โดยบุคคลนั้นจะต้องมีแรงจูงใจที่จะศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง การศึกษาตลอดชีวิตเป็นผลรวมของการศึกษาทุกประเภทที่บุคคลได้รับตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการจัดจัดการเรียนรู้ที่สามารถให้ผู้เรียนพึ่งตนเองและไม่แยกห่างจากวิถีชีวิตปัจจุบันของคนเรา อันส่งผลไปสู่การเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ สอดคล้องกับ อุ่นตา นพคุณ (2543) ที่ได้กล่าวถึง การศึกษาตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21 ต้องการผู้สอนและผู้เรียนที่เข้าใจวิธีการเรียนรู้ ทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและตามอัธยาศัย

3.2 ความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต

สมาลี สังข์ศรี (2544) สรุปความสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิต ดังนี้

1. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีโอกาสนเรียนรู้ทุกช่วงชีวิต
2. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับโอกาสทางการศึกษาเสมอภาคเท่ากัน
3. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาในรูปแบบที่เหมาะสมกลมกลืนกัน
4. สภาพการดำเนินชีวิตจริง เพราะการศึกษาตลอดชีวิตเป็นการบูรณาการศึกษากับชีวิต

5. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาที่ประยุกต์ใช้กับชีวิตจริง
6. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลได้รับการศึกษาที่สอดคล้องกับการงาน สามารถเลือกอาชีพและพัฒนาอาชีพได้อย่างเหมาะสมกับสภาพการณ์ที่เปลี่ยนไป
7. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีความรู้ ทักษะที่จะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
8. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลมีอิสระในการเรียนรู้สามารถเลือกเรียนในสิ่งที่ตรงกับระดับความสามารถของตนเอง
9. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ
10. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลพึ่งพาตนเองได้และนำตนเองได้ในการเรียนรู้
11. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลพัฒนาตนเองตลอดทุกช่วงชีวิตและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม
12. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นการศึกษาที่ช่วยให้ผู้ด้อยโอกาสในสังคมได้มีโอกาสในการศึกษา ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง
13. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยให้บุคคลและองค์กรสังคมมีส่วนร่วมจัดการศึกษา
14. การศึกษาตลอดชีวิตช่วยสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

จะเห็นได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตมีความสำคัญอย่างยิ่ง เป็นหัวใจของการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยช่วยเสริมสร้างการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของบุคคล กลุ่มบุคคล ซึ่งเป็นกำลังสำหรับการพัฒนาและสร้างความเจริญก้าวหน้าของชุมชน สังคม และประเทศชาติอย่างสมดุล มั่นคง และยั่งยืน

3.3 หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต

สุนทร สุนันท์ชัย (2529) และ สุมาลี สังข์ศรี (2544) กล่าวถึง หลักการของการศึกษาตลอดชีวิต ไว้ดังนี้

1. การศึกษาไม่ได้สิ้นสุดลงเมื่อบุคคลจบการศึกษาจากสถาบันการศึกษา หากแต่การศึกษาเป็นกระบวนการตลอดชีวิตของบุคคลที่สามารถวางแผนเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมและแหล่งวิชาที่มีอยู่ในสังคมได้
2. การศึกษาตลอดชีวิตประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาที่ไม่เป็นทางการหรือตามอัธยาศัย
3. บ้านมีบทบาทสำคัญอันดับแรกในการให้การศึกษาตลอดชีวิตเปรียบเสมือนโรงเรียนแห่งแรก มีหน้าที่อบรมและให้การศึกษาเบื้องต้นแก่เด็ก และเป็นการวางรากฐานที่ดีให้แก่เด็กในการศึกษาตลอดชีวิต
4. ชุมชนเป็นแหล่งการศึกษาลำดับต่อมา เด็กจะได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ จากแหล่งการเรียนรู้หลากหลายประเภทในชุมชนของตน เช่น โรงเรียน สถานประกอบการ โรงพยาบาล วัด เป็นต้น
5. การศึกษาตลอดชีวิตจะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและผสมผสานกันทั้งในแนวตั้งและแนวนอน แนวตั้ง หมายถึง ช่วงชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย บุคคลควรได้รับการศึกษาในทุกวัย ในทุกช่วง

ชีวิต และแน่นอน หมายถึง บุคคลควรได้รับการพัฒนาทุกด้านในช่วงชีวิตหนึ่ง ดังนั้น บุคคลควรได้รับการพัฒนาทุกประเภทและต้องมีความสัมพันธ์กับชีวิตประจำวันของตน

6. รัฐควรจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับประชาชนทุกคนและทุกกลุ่มเป้าหมายอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคม

7. การศึกษาตลอดชีวิตมีลักษณะยืดหยุ่นและหลากหลายในด้านเนื้อหา สื่อการเรียนรู้ วิธีการเรียนรู้ ระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนและกฎระเบียบต่างๆ เป็นต้น

8. เป้าหมายสูงสุดของการศึกษาตลอดชีวิต คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิต

9. สิ่งที่สำคัญสำหรับการศึกษาตลอดชีวิต คือ โอกาส แรงจูงใจ และความสามารถที่จะศึกษา โดยจะต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่กลุ่มเป้าหมาย ให้เห็นถึงความจำเป็นของการศึกษาที่มีต่อชีวิต

10. การศึกษาตลอดชีวิตเป็นภาพรวมของการศึกษาทั้งหมด ครอบคลุมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ทุกระดับ

11. บุคคลทุกเพศ ทุกวัย มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ต้องจัดการศึกษาให้เหมาะสมกับสภาพของบุคคลในขณะนั้น

12. ให้การเรียนรู้เรื่องของสภาพจริงและปัญหาที่จะต้องไปเผชิญเพื่อที่จะสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิต สามารถพึ่งพาตนเองและแก้ไขปัญหาด้วยตนเองได้

13. การศึกษามีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนตาย เพื่อจะช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตและปรับตัวให้เข้ากับสิ่งที่เปลี่ยนแปลงต่างๆ ในช่วงวัยได้อย่างเหมาะสม

14. การจัดการศึกษาตลอดชีวิตให้สำเร็จและมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายทั้งรัฐบาล เอกชน สถาบันการศึกษา องค์กรท้องถิ่นและประชาชน

จะเห็นได้ว่า การศึกษาตลอดชีวิตมีลักษณะสำคัญ ได้แก่ เป็นการเรียนรู้ตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นการเรียนรู้ที่ไม่มีที่สิ้นสุด มีความต่อเนื่อง ประกอบด้วยการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อการพัฒนาบุคคลและชุมชน

3.4 แนวปฏิบัติของการศึกษาตลอดชีวิต

สุมาลี สังข์ศรี (2544) กล่าวว่า การศึกษาตลอดชีวิตให้มีประสิทธิภาพควรมีแนวปฏิบัติในประเด็นหลักดังต่อไปนี้

1. กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาให้ชัดเจน
2. ศึกษาวิเคราะห์และกำหนดกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน
3. จัดการศึกษาทุกประเภทให้ได้ทั้งปริมาณและคุณภาพ
4. จัดแหล่งการเรียนรู้ให้มีความหลากหลาย เปิดกว้างและประชาสัมพันธ์
5. ผู้จัดการศึกษาตลอดชีวิตควรประสานความร่วมมือระหว่างกัน
6. เนื้อหาหลักสูตรจะต้องเกี่ยวข้องกับชีวิตจริงและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน
7. วิธีการให้การศึกษาคหาความรู้ ควรมีความหลากหลายให้ผู้เรียนเลือกได้ตามความต้องการและความสะดวก

8. ใช้สื่อและเทคโนโลยีช่วยในการจัดการศึกษาให้ครอบคลุมต่อเนื่องตลอดชีวิต
9. พัฒนาครูให้รู้บทบาทและมีทักษะในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต
10. การวัดและประเมินผลควรใช้วิธีการที่เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริง
11. สร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายให้เป็นผู้ใฝ่รู้
12. สร้างนิสัยการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับประชาชน
13. ส่งเสริมให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้

โดยสรุป การศึกษาตลอดชีวิต เป็นเรื่องที่ถูกสังคมให้ความสนใจเพราะเป็นการจัดการเรียนรู้ที่สามารถให้ผู้เรียนพึ่งตนเองและไม่แยกห่างจากวิถีชีวิต อันส่งผลไปสู่การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า การเป้าหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ คือการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตขึ้นในชุมชน นั่นเอง

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์

4.1 ความหมายของยุทธศาสตร์

คำว่ายุทธศาสตร์ (Strategy) มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก “Strategos” ซึ่งหมายถึง กองทัพ ผสมกับคำว่า “Agein” แปลว่า นำหน้า จึงทำให้มีความหมายถึง “leading the total organization” หรือ การนำทางให้องค์กรโดยรวม (Greenly, 1989 อ้างถึงใน ต่อตระกูล อุบลวัตร, 2550: 41)

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า ยุทธศาสตร์ ไว้ดังนี้

Cope (1978 อ้างถึงใน ทวีชัย บุญเติม, 2540: 21) ได้ให้ความหมายของยุทธศาสตร์ หมายถึง รูปแบบของวัตถุประสงค์ (Objective) จุดมุ่งหมาย (Purposes) หรือเป้าหมาย (Goals) นโยบายและแผนแม่บทที่จะนำมหาวิทยาลัยไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้

Kotley and Murphy (1981) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง การวางแผนขององค์การโดยคำนึงถึงการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและสภาพแวดล้อมภายนอก

Certo and Peter (1991) ได้ให้ความหมายของยุทธศาสตร์ ว่าเป็นวิธีดำเนินงานที่จะนำไปสู่ความสำเร็จและบรรลุตามวัตถุประสงค์ขององค์การ

Schermerhorn (2005) ได้ให้คำนิยามว่า ยุทธศาสตร์ หมายถึง แผนแม่บทหรือแผนปฏิบัติการที่สำคัญเพื่อใช้กำหนดทิศทางในการดำเนินงานขององค์การให้บรรลุเป้าหมายและได้เปรียบในการแข่งขัน

สำหรับการใช้คำในภาษาไทยเพื่อแทนคำในภาษาอังกฤษ “Strategy” มีทั้งคำว่า “ยุทธศาสตร์” และ “กลยุทธ์” ซึ่งนักวิชาการของไทยมีหลายท่านได้ให้คำนิยามของคำว่า ยุทธศาสตร์ หรือ กลยุทธ์ ไว้ดังนี้

ธงชัย สันติวงษ์ (2538) ให้ความหมายว่า กลยุทธ์ หมายถึง แผนงานที่มีความพร้อมสมบูรณ์ ครอบคลุมและสอดคล้องที่จะช่วยให้องค์การได้เปรียบที่จะเผชิญกับสภาพแวดล้อมต่างๆ และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

ศุภลักษณ์ สุวรรณะชญ (2541) ได้สรุปว่า ยุทธศาสตร์ เป็นทั้งศาสตร์ และศิลป์ และเป็นศาสตร์หลายสาขาวิชา (สหวิทยา) ซึ่งมีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ วัตถุประสงค์ วิธีการปฏิบัติ และทรัพยากร / เครื่องมือ ถ้าขาดองค์ประกอบหนึ่งองค์ประกอบใดไป จะทำให้การวิเคราะห์หรือการประเมินยุทธศาสตร์ขาดความครบถ้วนสมบูรณ์

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ (2542) ที่กล่าวว่า กลยุทธ์เป็นรูปแบบของการกระทำ ซึ่งมุ่งเน้นที่ผู้บริหารระดับสูงในองค์กร เพื่อใช้ประโยชน์นำทาง หรือกำหนดให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ขององค์กรได้อย่างแท้จริง

คำรณ ศรีน้อย (2549) ให้ความหมายว่า กลยุทธ์ (Strategy) คือ การตั้งวัตถุประสงค์ระยะยาว (Long term Objectives) ที่กำหนดอย่างกว้างๆ ให้องค์กรนำไปปฏิบัติตาม เพื่อให้ได้รับความสำเร็จ กลยุทธ์ (Strategy) จึงเป็นสิ่งที่ใช้วางเงื่อนไขในการกำหนดเป้าหมายและการตัดสินใจ

ต่อตระกูล อุบลวัตร (2550) ให้ความหมายว่า ยุทธศาสตร์ หรือ กลยุทธ์ คือ แนวทาง หรือ มาตรการเชิงรุกที่สอดคล้องกับทิศทางขององค์กร ซึ่งผู้บริหารระดับสูงได้จัดทำขึ้นหรือนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อต้องการให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ขององค์กรที่กำหนดไว้ หรือเป็นไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

ดังนั้น ยุทธศาสตร์” หรือ “กลยุทธ์ จึงหมายถึง แนวทางหรือแผนงานที่สอดคล้องกับทิศทางขององค์กร ซึ่งผู้บริหารระดับสูงได้จัดทำขึ้นหรือนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อต้องการให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ขององค์กรที่กำหนดไว้ หรือเป็นไปตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

4.2 ลักษณะของการพัฒนายุทธศาสตร์

กนิษฐา นาวารัตน์ (2545) กล่าวว่า ยุทธศาสตร์มีความสำคัญในการดำเนินงานขององค์กร เพื่อความสำเร็จตามพันธกิจ และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และได้ระบุว่า การพัฒนายุทธศาสตร์ต้องคำนึงถึง

1. ขอบเขต (scope) ของธุรกิจ เช่น ขนาด และวางตำแหน่งในตลาดในประเทศและต่างประเทศ
2. การใช้ทรัพยากร (resource development) เป็นการกำหนดว่าองค์กรจะใช้ทรัพยากรใดบ้าง เช่น ด้านการเงิน และทรัพยากรมนุษย์ เพื่อบรรลุเป้าหมาย เช่น ในการผลิตสินค้าใหม่ หรือเพิ่มประเภทสินค้า
3. ความได้เปรียบในข้อแตกต่าง (distinctive competition advantage) เช่น บริษัทมีความรู้และทำอะไรได้ดีที่สุด บริษัทที่ประสบความสำเร็จจะมุ่งเน้นที่จุดเด่นของสินค้าตนเอง และสร้างจุดแข็ง (competitive edge)
4. การรวมพลัง (synergy) การรวมพลังและความร่วมมือกับพันธมิตรในธุรกิจเดียวกัน เพื่อขยายส่วนแบ่งการตลาด เป็นการลดค่าใช้จ่าย การใช้เทคโนโลยีร่วมกัน และทีมบริหารเดียวกัน

ทศพล ศิริสัมพันธ์ (2539) กล่าวว่า ลักษณะที่สำคัญของการวางแผนเชิงกลยุทธ์สำหรับองค์กร สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การมุ่งเน้นอนาคต (Emphasized on Future) การสร้างวิสัยทัศน์เกี่ยวกับทิศทางขององค์กรที่จะดำเนินต่อไปข้างหน้า รวมถึงการระดมสรรพกำลัง แหล่งทรัพยากรประเภทต่างๆ เพื่อ

ดำเนินการให้เป็นไปตามทิศทางดังกล่าว ซึ่งลักษณะการวางแผนเชิงกลยุทธ์นี้ ไม่ใช่เป็นเพียงแต่การวางแผนระยะยาว เพื่อทำการคาดการณ์ถึงแนวโน้มในอนาคตและเตรียมแผนงานรองรับเท่านั้น แต่เป็นความพยายามในการกำหนดสภาพการณ์ที่พึงประสงค์ไว้ล่วงหน้า หรือสามารถเปลี่ยนแปลงปัจจัยต่างๆ ให้สอดคล้องรับกันได้เป็นอย่างดีภายในองค์กรแห่งนั้น

2. การมุ่งเน้นถึงจุดหมายรวมขององค์กร (Emphasized on Objectives) การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถนำไปปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลได้ตรงตามช่วงระยะเวลาต่างๆ หรือเพื่อเป็นไปตามทิศทางที่องค์กรกำหนดไว้ล่วงหน้า

3. การมุ่งเน้นกระบวนการ (Emphasized on Process) มีการดำเนินงานให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องหรือครบวงจรไม่มีที่สิ้นสุด โดยเริ่มต้นจากการกำหนดภารกิจหลัก มีการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร มีการกำหนดและวางแผนกลยุทธ์ หรือจัดทำออกมาเป็นแผนงานและโครงการ มีการนำกลยุทธ์ดังกล่าวไปปฏิบัติภายในองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ มีการทบทวนและวางกลยุทธ์ขึ้นมาใหม่ เพื่อให้เป็นไปอย่างเหมาะสมภายหลังผ่านพ้นการปฏิบัติงานแล้ว

4. การมุ่งเน้นในภาพรวมทั้งทั้งองค์กร (Emphasized on Overall Organization) คือการมุ่งเน้นวิเคราะห์ทั้งองค์กร หรือเป็นไปเฉพาะแผนงานหรือโครงการและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น อิทธิพลและผลกระทบของการบริหารเชิงกลยุทธ์ จึงครอบคลุมไปทั่วทั้งองค์กร และการเปลี่ยนแปลงใดๆ ที่เกิดขึ้นก็มีผลต่อเนื่องไประยะเวลานาน ดังนั้นลักษณะของการบริหารเชิงกลยุทธ์จึงเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เป็นวงจรและวนซ้ำกลับไปกลับมา โดยเริ่มต้นตั้งแต่การวางแผนกลยุทธ์ การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ จนถึงขั้นตอนการควบคุมและทบทวนกลยุทธ์ เป็นต้น

4.3 ขั้นตอนการพัฒนายุทธศาสตร์

Certo & Peter (1991) ให้ความหมายว่า การจัดการยุทธศาสตร์เป็นกระบวนการในการทำงานอย่างต่อเนื่องและมีจุดหมาย เพื่อต้องการให้องค์กรสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสม และได้เสนอขั้นตอนการจัดการยุทธศาสตร์สำหรับองค์กรไว้ 5 ขั้นตอน สรุปได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ปัจจัยหรือสภาพสิ่งแวดล้อมขององค์กร (Environment Factor analysis) เพื่อนำมาพิจารณา จุดแข็ง-จุดอ่อน (Strength-Weakness) และโอกาส-อุปสรรค (Opportunity – Threat) ขององค์กร

2. การจัดวางทิศทางขององค์กร (Establishing Direction Setting) เป็นการพิจารณาถึงขอบเขต และภารกิจหลักขององค์กร โดยเน้นความจำเป็นที่ต้องกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายขององค์กร (Organizational Objectives) ที่เป็นรูปธรรมและผลลัพธ์ (Business Results) ที่พึงประสงค์

3. การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Formulation) เป็นการคัดเลือกกลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการธุรกิจขององค์กร แล้วจัดทำแผนงานทางธุรกิจ (Business Plan) เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

4. การปฏิบัติงานตามกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ (Strategy Implementation) โดยการทำให้แผนปฏิบัติงาน (Action Plan) ตามรายละเอียดของกลยุทธ์ที่กำหนด ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงโครงสร้างองค์กร (Organization Structure) วัฒนธรรมองค์กร (Organization Culture) หน้าที่ความ

รับผิดชอบของบุคลากร และวิธีการและขั้นตอนในการปฏิบัติงานเพื่อนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

5. การควบคุมเชิงกลยุทธ์ (Strategic Control) คือ การติดตามผลการปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับเกณฑ์และตัวชี้วัดผลของกลยุทธ์ที่สร้างขึ้น เพื่อประเมินสัมฤทธิ์ผลที่เกิดขึ้นในภาพรวมขององค์กร

Wheelen & Hunger (2010) กล่าวถึง ขั้นตอนการบริหารยุทธศาสตร์ไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การตรวจสอบสภาพแวดล้อม (Environmental scanning) เป็นการศึกษา ตรวจสอบ และประเมินสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อระบุปัจจัยเชิงยุทธศาสตร์ โดยปัจจัยดังกล่าวจะเป็นตัวกำหนดอนาคตขององค์กร ซึ่งวิธีการตรวจสอบสภาพแวดล้อมที่ง่ายที่สุดคือ SWOT คือ S= Strength (จุดแข็ง) W= Weakness (จุดอ่อน) O= Opportunity (โอกาส) และ T= Threat (อุปสรรค)

การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเป็นการวิเคราะห์ จุดแข็งและจุดอ่อนขององค์กร ซึ่งโดยปกติแล้วไม่สามารถควบคุมได้ในระยะสั้นเช่นเดียวกัน ได้แก่ โครงสร้าง วัฒนธรรม ทรัพยากรขององค์กร จุดแข็งขององค์กร จะกลายเป็นความสามารถหลักซึ่งองค์กรจะนำมาใช้เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขัน ส่วนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นการวิเคราะห์โอกาส และภาวะคุกคาม ซึ่งอยู่ภายนอกองค์กร ซึ่งปกติแล้วไม่สามารถควบคุมได้ในระยะสั้น เป็นปัจจัยที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และมีผลกระทบเกี่ยวข้องกับองค์กรโดยตรง

2. การจัดทำยุทธศาสตร์ (Strategy Formulation) การจัดทำยุทธศาสตร์เป็นการจัดทำแผนระยะยาวเพื่อนำมาใช้ในการบริหารงานให้สอดคล้องกับจุดแข็งจุดอ่อนขององค์กรและเหมาะสมกับโอกาสและปัญหาอุปสรรคที่เป็นอยู่ในขณะนั้น การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย

2.1 พันธกิจ (Mission) พันธกิจขององค์กร คือ ความมุ่งหมายหรือเหตุผลที่องค์กรกำหนดขึ้นเพื่อบอกให้สังคมทราบว่าองค์กรมีอะไรเสนอให้กับสังคม พันธกิจที่ดีจะบ่งบอกถึงความมุ่งหมายพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์ชัดเจนที่ทำให้องค์กรแตกต่างจากองค์กรอื่นในแง่ของประเภทและขอบเขตการดำเนินงานขององค์กร

2.2 วัตถุประสงค์ (Objectives) คือ เป้าหมายปลายทางที่องค์กรต้องการให้บรรลุ วัตถุประสงค์จะเป็นตัวบอกว่าองค์กรต้องการประสบความสำเร็จอะไรและเมื่อไร วัตถุประสงค์ควรเขียนในรูปปริมาณหรือตัวเลขชัดเจนที่วัดได้ และสอดคล้องกับพันธกิจขององค์กร ส่วนคำว่า เป้าหมาย คือ สิ่งที่องค์กรต้องการบรรลุในระยะยาว โดยไม่ระบุสิ่งที่ต้องการบรรลุในปริมาณที่ชัดเจน รวมทั้งไม่กำหนดเวลาว่าจะสำเร็จเมื่อใดด้วย

2.3 ยุทธศาสตร์ (Strategies) คือแผนแม่บทที่องค์กรจัดทำขึ้นเพื่อแสดงว่าองค์กรจะดำเนินการอย่างไรเพื่อให้บรรลุพันธกิจและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ยุทธศาสตร์เป็นการนำข้อได้เปรียบทางการแข่งขันมาใช้ให้มากที่สุด ขณะเดียวกันจะลดข้อเสียเปรียบทางการแข่งขันให้เหลือน้อยที่สุด

2.4 นโยบาย (Policy) คือ แนวทางที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจ เพื่อให้การกำหนดกลยุทธ์ไปปฏิบัติมีความเชื่อมโยงกัน องค์กรจะใช้นโยบายเป็นเครื่องมือเพื่อให้เกิด

ความมั่นใจว่าพนักงานทุกคนในบริษัทตัดสินใจดำเนินงานและปฏิบัติการต่างๆ สอดคล้องสนับสนุน เป็นไปตามพันธกิจ วัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ขององค์การ

3. การนำยุทธศาสตร์ไปใช้ (Strategy Implementation) เป็นการดำเนินงานตาม ยุทธศาสตร์และนโยบายที่กำหนดไว้ด้วยการพัฒนาเป็นโปรแกรมการดำเนินงาน งบประมาณและ วิธีการดำเนินงาน ในขั้นนี้อาจเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมขององค์การ โครงสร้างและ ระบบการจัดการทั่วทั้งองค์การ

3.1 โปรแกรมการดำเนินงาน (Programs) คือ ข้อความที่เขียนบ่งบอกถึงกิจกรรมหรือ ขั้นตอนต่างๆ ที่จำเป็นต้องกระทำเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย โปรแกรมดำเนินงานจะเน้นว่าต้องทำอะไรเพื่อให้เป็นไปตามยุทธศาสตร์

3.2 งบประมาณ (Budgets) คือ ข้อความที่เขียนขึ้นเพื่อบอกการใช้จ่ายขององค์การ โดย ระบุถึงการใช้เงินในรายละเอียดของแต่ละโปรแกรม

3.3 วิธีดำเนินงาน (Procedures) คือระเบียบวิธีปฏิบัติซึ่งบอกถึงขั้นตอนในการ ดำเนินงานว่าแต่ละงานแต่ละกิจกรรมต้องทำอะไรเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จขององค์การ

4. การประเมินผลและการควบคุม (Evaluation and Control) เป็นการตรวจสอบ กิจกรรมและผลการปฏิบัติงานขององค์การ เพื่อเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานจริงกับผลที่คาดหวังว่า บรรลุตามเป้าหมายหรือไม่ ข้อมูลที่ได้รับในการประเมินจะนำไปใช้หาแนวทางในการแก้ไขปัญหา ต่อไป

พินส์คักดี พลสารัมย์ (2540) กล่าวว่า กระบวนการวางแผนกลยุทธ์ระดับองค์กร ประกอบด้วยขั้นตอน 6 ขั้นตอน คือ

1. การพิจารณาถึงโอกาสและภาวะคุกคาม ที่องค์กรเผชิญอยู่ โดยการตรวจสอบปัจจัยและ สภาพแวดล้อม

2. การประเมินระดับความเข้มแข็ง (จุดแข็ง: Strength) และความอ่อนแอ (จุดอ่อน: Weakness) ขององค์กรโดยรวมในด้านของปัจจัยนำเข้า และกระบวนการ การกำหนดกลยุทธ์ที่ดีมา จากการใช้ประโยชน์จากจุดแข็งขององค์กรที่มีอยู่และลดขนาดของปัญหาที่เป็นจุดอ่อนให้เหลือน้อย ที่สุด

3. การพัฒนาทางเลือกของกลยุทธ์ เป็นการนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโอกาสและสภาวะ คุกคามจากสภาพแวดล้อมและจุดแข็งในองค์กรเพื่อจับคู่เงื่อนไขระหว่างโอกาสและจุดแข็งเพื่อให้เกิด ประโยชน์จากข้อดีต่อการทำงานขององค์กรมากที่สุด ซึ่งจะช่วยให้การทำงานสามารถบรรลุ วัตถุประสงค์ได้ในสถานการณ์ที่มีความเสี่ยงน้อยที่สุด

4. การกำหนดกลยุทธ์หลักขององค์กรที่เป็นรูปธรรมต้องใช้ดุลยพินิจอย่างสูงและใช้ข้อมูลที่ สมบูรณ์เพื่อให้เกิดความเสี่ยงน้อยที่สุด หรืออยู่ในระดับที่ยอมรับได้

5. การดำเนินการตามกลยุทธ์เป็นขั้นตอนหนึ่งของการนำกลยุทธ์ที่พัฒนาแล้วมาปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุผลตามที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้

6. การประเมินกลยุทธ์ จะช่วยให้กลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ขององค์กร การพิจารณาทบทวนกลยุทธ์หรือการปรับกลยุทธ์จะลดจุดอ่อนขององค์กรได้ เพราะเป็น การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

ธงชัย สันติวงษ์ (2541) ระบุขั้นตอนการกำหนดกลยุทธ์ไว้ดังนี้

1. การตรวจสอบสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกองค์กร
2. ประเมินความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้ รวมทั้งประเมินความเข้มแข็ง อ่อนแอขององค์กร
3. จับคู่เงื่อนไขระหว่างโอกาสและความสามารถที่จะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

พสุ เดชะรินทร์ (2549) กล่าวว่า ในการกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategy Formulation) มีแนวทางในการปฏิบัติดังนี้

1. การวิเคราะห์ทางยุทธศาสตร์ (Strategic Analysis) เป็นการวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในองค์กรด้วยเครื่องมือต่างๆ ที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์
2. การกำหนดทิศทางขององค์กร (Strategic Direction Setting) เป็นการกำหนดทิศทางที่องค์กรต้องการมุ่งไปสู่ เปรียบเสมือนเป็นผลลัพธ์ระดับสูงที่องค์กรต้องการที่จะบรรลุ
3. การวางยุทธศาสตร์ (Strategy Development) เป็นสิ่งที่องค์กรจะมุ่งเน้นให้ความสำคัญ เป็นการวางแผนปฏิบัติการเพื่อให้สามารถบรรลุในทิศทางหรือผลลัพธ์ที่องค์กรต้องการ
4. การสื่อสารและถ่ายทอดยุทธศาสตร์ (Strategy Communication and Translation) เป็นการสื่อสารถ่ายทอดยุทธศาสตร์ให้อยู่ในรูปที่สามารถทำความเข้าใจได้ง่ายสำหรับบุคลากรทุกระดับในองค์กรเพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับการแปลงยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติต่อไป

ศรีสุดา วงศ์วิเศษกุล (2554) ให้ความหมายว่า ยุทธศาสตร์ เป็นสิ่งที่องค์กรทำเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จ และได้เสนอขั้นตอนการพัฒนายุทธศาสตร์ มีขั้นตอนสำคัญ 5 ขั้นตอน สรุปได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม โดยการวิเคราะห์เกี่ยวกับจุดแข็ง (Strength) จุดอ่อน (Weakness) ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมภายในองค์กร และวิเคราะห์โอกาส (Opportunity) และอุปสรรค (Threat) เป็นสภาพแวดล้อมภายนอก แต่สิ่งผลต่อองค์กร การวิเคราะห์นี้เรียกว่า SWOT Analysis
2. การกำหนดทิศทางขององค์กร (Set Organization Direction) โดยนำข้อมูลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมมาทำการประมวลเพื่อใช้กำหนดทิศทางเชิงกลยุทธ์ขององค์กร โดยที่การกำหนดทิศทางขององค์กรสามารถกระทำได้ในลักษณะของการกำหนดภารกิจและการตั้งเป้าหมาย
3. การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Formulation) เป็นการนำทิศทางขององค์กรที่กำหนดไว้อย่างกว้างๆ มาพัฒนาเพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานภายในองค์กร การกำหนดกลยุทธ์จะเป็นไปตามลำดับขั้นภายในองค์กร คือ กลยุทธ์องค์กร กลยุทธ์ธุรกิจ และกลยุทธ์ตามหน้าที่
4. การนำกลยุทธ์ไปปฏิบัติ (Strategy Implementation) เป็นกลยุทธ์ที่ถูกกำหนดขึ้นไปดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ผ่านการจัดโครงสร้าง บุคลากร และการประสานงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ
5. การควบคุมและการประเมินกลยุทธ์ (Strategy Control) เป็นการติดตามและตรวจสอบ (Monitoring) การปฏิบัติตามกลยุทธ์ เพื่อวิเคราะห์ปัญหา ปรับปรุงและพัฒนาให้กลยุทธ์ที่กำลังดำเนินอยู่ให้สอดคล้องกับสถานการณ์จริง รวมทั้งประเมินผลตามเป้าหมาย

ตอนที่ 5 แนวคิดเกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษา

5.1 ความหมายและลักษณะทั่วไปของสถาบันอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัย หมายถึง สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา ในด้านวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงหลากหลายสาขาวิชา เพื่อให้ประกาศนียบัตร อนุปริญญา หรือปริญญา แก่ผู้สำเร็จการศึกษาในหลายระดับรวมถึง ปริญญาตรี ปริญญาโท และ ปริญญาเอก รวมทั้งการทำการวิจัยและให้บริการทางวิชาการแก่สังคม

อุดมศึกษา หมายถึง การศึกษาที่สูงขึ้นจากระดับมัธยมศึกษา คำว่า *อุดมศึกษา* มีรากศัพท์มาจากศัพท์ภาษาบาลี "อุดม" หมายถึง สูงสุด และศัพท์ภาษาสันสกฤต *ศึกษา* หมายถึง การเล่าเรียน ดังนั้น คำว่า "อุดมศึกษา" จึงหมายถึง การเรียนขั้นสูงสุด

อดุลย์ วิริยเวชกุล (2541) กล่าวว่า สถาบันอุดมศึกษา มีความหมายที่ "กว้าง" มากกว่าคำว่า มหาวิทยาลัยและวิทยาลัย คำว่า "วิทยาลัย" มีความหมายได้หลายอย่างคือ อาจจะเป็นสถาบันอุดมศึกษาหรือไม่เป็นก็ได้ ทั้งยังอาจจะเป็นชื่อเฉพาะได้อีกด้วย ในทางตรงกันข้ามสถาบันอุดมศึกษาอาจจะมีชื่อเป็นอย่างอื่นที่ไม่มีคำว่า มหาวิทยาลัยหรือวิทยาลัย นำหน้าชื่อก็ได้ ถ้าสถาบันนั้นมีหน้าที่ให้การศึกษาในระดับอุดมศึกษาหรือระดับสูงกว่ามัธยมศึกษา

พระราชบัญญัติการบริหารส่วนงานภายในของสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ. 2550 ให้ความหมาย "สถาบันอุดมศึกษา" หมายความว่า สถานศึกษาของรัฐในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงอื่น ๆ ที่จัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา แต่ไม่รวมถึงสถานศึกษาของรัฐที่มีใช้ส่วนราชการ

Maassen and van Vught (1992 อ้างถึงใน ทวีชัย บุญเติม, 2540:24-25) กล่าวว่า มหาวิทยาลัยเปรียบเสมือนระบบสังคม ที่กิจกรรมหลักของสังคม คือ การดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับความรู้ ในระบบอุดมศึกษาความรู้เป็นสิ่งที่ถูกค้นพบ ดัดแปลง ถ่ายทอด และประยุกต์ใช้ ถือได้ว่าพื้นฐานของระบบอุดมศึกษา ก็คือ การส่งผ่านความรู้

นอกจากนี้ ทวีชัย บุญเติม (2540) ได้สรุปลักษณะพื้นฐานของสถาบันอุดมศึกษาไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. หลักการขององค์การที่ว่าอาณาบริเวณของความรู้ (knowledge areas) เป็นตัวสร้างจุดเน้นของความมุ่งมั่น อาณาบริเวณของความรู้ เป็นเสาหลักของการอุดมศึกษา กล่าวคือ ถ้าสถาบันอุดมศึกษาใดไม่มีอาณาบริเวณของความรู้ สถาบันนั้นจะคงอยู่ไม่ได้ จากหลักการนี้ นำไปสู่รูปแบบของโครงสร้างของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งมีผู้เชี่ยวชาญพิเศษ และมีกลไก 2 ประการ ที่มีลักษณะองค์การแบบกระจาย (Fragmentation) ของสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ pigeonholing และมาตรฐานของทักษะและความรู้ (standardized of skills and knowledge) pigeonholing เป็นกระบวนการที่แบ่งกิจกรรมขององค์การออกเป็นชุดองค์ประกอบมาตรฐานหรือโปรแกรม สาขาหรือหลักสูตร แต่ละกลุ่มแยกขาดจากกัน ไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกัน เพราะแต่ละกลุ่มต่างก็มีผู้เชี่ยวชาญของตน ในส่วนของมาตรฐานของทักษะและความรู้นั้น เกิดขึ้นได้โดยผ่านการอบรมจากผู้เชี่ยวชาญ การสื่อสาร และการประสานกับเพื่อนร่วมวิชาชีพ

2. การกระจายอำนาจการตัดสินใจออกไปอย่างมากจนสุดขีด (The extreme diffusion of the decision-making power) ในองค์การที่กระบวนการผลิตขึ้นอยู่กับผู้ที่มีความรู้เช่นมหาวิทยาลัย

นั้น มีความจำเป็นที่ต้องมีการกระจายอำนาจ ยิ่งในองค์การมีหน่วยย่อยมากเท่าใด ยิ่งต้องมีการกระจายอำนาจในการตัดสินใจไปสู่หน่วยย่อยต่างๆ มากเท่านั้น สถาบันอุดมศึกษาเปรียบเสมือนรัฐบาลกลางที่ภาควิชาและคณะเป็นรัฐกึ่งอิสระ

3. การที่ต้องดำเนินการเกี่ยวกับวิถีทางของนวัตกรรมที่เกิดขึ้นในองค์การ การเปลี่ยนแปลงของนวัตกรรมเกิดขึ้นได้ยากในสถาบันอุดมศึกษา เนื่องจากภาระงานที่แบ่งส่วนย่อยๆ และการกระจายอำนาจลงไปไกลทำให้เป็นการยากมากที่จะทำให้การเปลี่ยนแปลงเป็นผลสำเร็จ

4. วิธีการกระจายอำนาจในสถาบันอุดมศึกษา ที่ผ่านมาอำนาจในสถาบันอุดมศึกษาอยู่ที่ส่วนล่างขององค์การ นั่นคือ ในระดับภาควิชา ส่วนในระดับการบริหารสถาบันสถาบันอุดมศึกษา เป็นอำนาจที่ค่อนข้างอ่อน ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษามีศักยภาพอำนาจเพียงจำกัด จนทำให้การตัดสินใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่งต้องกระทำหลังจากมีการโต้แย้งกันก่อน

กฎกระทรวง ได้กำหนดลักษณะของมหาวิทยาลัย สถาบัน และวิทยาลัยของสถาบันอุดมศึกษาเอกชนพ.ศ. 2549 ไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 มหาวิทยาลัยมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

(1) ให้การศึกษา และส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงหลายสาขาวิชา หรือหลายกลุ่มสาขาวิชา

(2) ให้การศึกษาเพื่อให้ประกาศนียบัตร อนุปริญญา ปริญญาทุกชั้น และประกาศนียบัตรบัณฑิต

(3) มีภารกิจด้านการสอน การผลิตบัณฑิต การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

ข้อ 2 สถาบันมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

(1) ให้การศึกษา และส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ซึ่งเน้นการสอนในสาขาวิชาใดหรือกลุ่มสาขาวิชาใดโดยเฉพาะ

(2) ให้การศึกษาเพื่อให้ประกาศนียบัตร อนุปริญญา ปริญญาทุกชั้น และประกาศนียบัตรบัณฑิต

(3) มีภารกิจด้านการสอน การผลิตบัณฑิต การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

ข้อ 3 วิทยาลัยมีลักษณะ ดังต่อไปนี้

(1) ให้การศึกษา และส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูงในบางสาขาวิชา

(2) ให้การศึกษาเพื่อให้ประกาศนียบัตร อนุปริญญา ปริญญาทุกชั้น และประกาศนียบัตรบัณฑิต

(3) มีภารกิจด้านการสอน การผลิตบัณฑิต การวิจัย การให้บริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ

5.2 ประเภทของสถาบันอุดมศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา ได้แบ่งประเภทของสถาบันอุดมศึกษา โดยจำแนกตามประเภทของสถาบัน ปีการศึกษา 2557 (สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา, 2557) มีจำนวนทั้งสิ้น 155 แห่ง ประกอบด้วย

1. มหาวิทยาลัย / สถาบันของรัฐ จำนวน 81 แห่ง
 - 1.1 มหาวิทยาลัย / สถาบันของรัฐเดิม จำนวน 15 แห่ง ประกอบด้วย
 1. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 2. มหาวิทยาลัยขอนแก่น
 3. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 4. มหาวิทยาลัยนครพนม
 5. มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์
 6. มหาวิทยาลัยนเรศวร
 7. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
 8. มหาวิทยาลัยแม่โจ้
 9. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 10. มหาวิทยาลัยศิลปากร
 11. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
 12. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
 13. สถาบันเทคโนโลยีปทุมวัน
 14. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
 15. สถาบันวิทยาลัยชุมชน
 - 1.2 มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล จำนวน 9 แห่ง ประกอบด้วย
 1. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ
 2. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก
 3. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
 4. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร
 5. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์
 6. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา
 7. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย
 8. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ
 9. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
 - 1.3 มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ จำนวน 15 แห่ง ประกอบด้วย
 1. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
 2. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
 3. มหาวิทยาลัยทักษิณ
 4. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
 5. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ

6. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี
 7. มหาวิทยาลัยบูรพา
 8. มหาวิทยาลัยพะเยา
 9. มหาวิทยาลัยมหิดล
 10. มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง
 11. มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์
 12. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
 13. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 14. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
 15. สถาบันดนตรีกัลยาณีวัฒนา
- 1.4 มหาวิทยาลัยรัฐไม่จำกัดรับ จำนวน 2 แห่ง ประกอบด้วย
1. มหาวิทยาลัยรามคำแหง
 2. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- 1.5 มหาวิทยาลัยราชภัฏ จำนวน 40 แห่ง ประกอบด้วย
1. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี
 2. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์
 3. มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร
 4. มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม
 5. มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
 6. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
 7. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
 8. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
 9. มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี
 10. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
 11. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา
 12. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
 13. มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์
 14. มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา
 15. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
 16. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
 17. มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา
 18. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
 19. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี
 20. มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์
 21. มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต
 22. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
 23. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

24. มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด
 25. มหาวิทยาลัยราชภัฏราชชนครินทร์
 26. มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี
 27. มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง
 28. มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
 29. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์
 30. มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
 31. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร
 32. มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
 33. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต
 34. มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
 35. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
 36. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์
 37. มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง
 38. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี
 39. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์
 40. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
2. สถาบันอุดมศึกษาเอกชน จำนวน 71 แห่ง ประกอบด้วย
 - 2.1 มหาวิทยาลัยเอกชน จำนวน 43 แห่ง ประกอบด้วย
 1. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ
 2. มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
 3. มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น
 4. มหาวิทยาลัยเกริก
 5. มหาวิทยาลัยเกษมบัณฑิต
 6. มหาวิทยาลัยคริสเตียน
 7. มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา
 8. มหาวิทยาลัยชินวัตร
 9. มหาวิทยาลัยเซนต์จอห์น
 10. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีมหานคร
 11. มหาวิทยาลัยธบุรี
 12. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
 13. มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
 14. มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่
 15. มหาวิทยาลัยนานาชาติแสตมฟอร์ด
 16. มหาวิทยาลัยนานาชาติเอเชีย-แปซิฟิก
 17. มหาวิทยาลัยปทุมธานี
 18. มหาวิทยาลัยพายัพ

19. มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น
 20. มหาวิทยาลัยภาคกลาง
 21. มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 22. มหาวิทยาลัยเนชั่น
 23. มหาวิทยาลัยรังสิต
 24. มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต
 25. มหาวิทยาลัยราชธานี
 26. มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล
 27. มหาวิทยาลัยเว็บสเตอร์(ประเทศไทย)
 28. มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น
 29. มหาวิทยาลัยศรีปทุม
 30. มหาวิทยาลัยสยาม
 31. มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
 32. มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
 33. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
 34. มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ
 35. มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์
 36. มหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย
 37. มหาวิทยาลัยเอเชียน
 38. มหาวิทยาลัยฟาฏอนี
 39. มหาวิทยาลัยพิษณุโลก
 40. มหาวิทยาลัยตาปี
 41. มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์
 42. มหาวิทยาลัยกรุงเทพสุวรรณภูมิ
 43. มหาวิทยาลัยเฉลิมกาญจนา
- 2.2 วิทยาลัยเอกชน จำนวน 20 แห่ง ประกอบด้วย
1. วิทยาลัยเฉลิมกาญจนา
 2. วิทยาลัยเฉลิมกาญจนาระยอง
 3. วิทยาลัยเชียงราย
 4. วิทยาลัยเซนต์หลุยส์
 5. วิทยาลัยเซาธ์อีสท์บางกอก
 6. วิทยาลัยดุสิตธานี
 7. วิทยาลัยทองสุข
 8. วิทยาลัยเทคโนโลยีพนมวันท์
 9. วิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้
 10. วิทยาลัยเทคโนโลยีสยาม
 11. วิทยาลัยนครราชสีมา

12. วิทยาลัยนานาชาติเซนต์เทเรซา
 13. วิทยาลัยบัณฑิตเอเชีย
 14. วิทยาลัยพณิชยบัณฑิต
 15. วิทยาลัยพุทธศาสนานานาชาติ
 16. วิทยาลัยลุ่มน้ำปิง
 17. วิทยาลัยศรีโสภณ
 18. วิทยาลัยสันตพล
 19. วิทยาลัยแสงธรรม
 20. วิทยาลัยอินเตอร์เทคลำปาง
- 2.3 สถาบันอุดมศึกษาเอกชน จำนวน 11 แห่ง ประกอบด้วย
1. สถาบันก้นดนา
 2. สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
 3. สถาบันเทคโนโลยีไทย-ญี่ปุ่น
 4. สถาบันการจัดการปัญญาภิวัฒน์
 5. สถาบันเทคโนโลยีแห่งอยุธยา
 6. สถาบันบัณฑิตศึกษาจุฬาภรณ์
 7. สถาบันรัชต์ภาคย์
 8. สถาบันอาศรมศิลป์
 9. สถาบันเทคโนโลยีนานาชาติมหาวชิ
 10. สถาบันวิทยสิริเมธี
 11. สถาบันวิทยาการจัดการแห่งแปซิฟิก

นอกจากนั้น สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.) ได้แบ่งกลุ่มสถาบันอุดมศึกษา ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ.2554 โดยมีประเภทหรือ กลุ่มสถาบันที่กำหนดไว้ภายใต้มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษานี้ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1. กลุ่ม ก วิทยาลัยชุมชน หมายความว่า สถาบันที่เน้นการผลิตบัณฑิตระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จัดฝึกอบรมสนองตอบความต้องการของท้องถิ่น เพื่อเตรียมกำลังคนที่มีความรู้เข้าสู่ภาค การผลิตจริงในชุมชน สถาบันสนับสนุนรองรับการเปลี่ยนอาชีพพื้นฐาน เช่น แรงงานที่ออกจากภาค เกษตร เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิต อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็ง ของชุมชนและการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. กลุ่ม ข สถาบันที่เน้นระดับปริญญาตรี หมายความว่า สถาบันที่เน้นการผลิตบัณฑิต ระดับปริญญาตรี เพื่อให้ได้บัณฑิตที่มีความรู้ความสามารถเป็นหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาและ การเปลี่ยนแปลงในระดับภูมิภาค สถาบันมีบทบาทในการสร้างความเข้มแข็งให้กับหน่วยงาน ธุรกิจ และบุคคลในภูมิภาค เพื่อรองรับการดำรงชีพ สถาบันอาจมีการจัดการเรียนการสอนในระดับ บัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะระดับปริญญาโทด้วยก็ได้

3. กลุ่ม ค สถาบันเฉพาะทาง หมายความว่า สถาบันที่เน้นการผลิตบัณฑิตเฉพาะทางหรือ เฉพาะกลุ่มสาขาวิชา ทั้งสาขาวิชาทางวิทยาศาสตร์กายภาพ วิทยาศาสตร์ชีวภาพ สังคมศาสตร์หรือ

มนุษยศาสตร์ รวมทั้งสาขาวิชาชีพเฉพาะทาง สถาบันอาจเน้นการทำวิทยานิพนธ์หรือการวิจัย หรือเน้นการผลิตบัณฑิตที่มีความรู้ ความสามารถ ทักษะและสมรรถนะในการประกอบอาชีพระดับสูง หรือเน้นทั้งสองด้าน รวมทั้งสถาบันอาจมีบทบาทในการพัฒนาภาคการผลิตจริงทั้งอุตสาหกรรมและบริการ สถาบันในกลุ่มนี้อาจจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 เป็นสถาบันที่เน้นระดับบัณฑิตศึกษา และลักษณะที่ 2 เป็นสถาบันที่เน้นระดับปริญญาตรี

4. กลุ่ม ง สถาบันที่เน้นการวิจัยขั้นสูงและผลิตบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษา โดยเฉพาะระดับปริญญาเอก หมายความว่า สถาบันที่เน้นการผลิตบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาโดยเฉพาะระดับปริญญาเอก และเน้นการทำวิทยานิพนธ์และการวิจัยรวมถึงการวิจัยหลังปริญญาเอก สถาบันเน้นการผลิตบัณฑิตที่เป็นผู้นำทางความคิดของประเทศ สถาบันมีศักยภาพในการขับเคลื่อนอุดมศึกษาไทยให้อยู่ในแนวหน้าระดับสากล มุ่งสร้างองค์ความรู้ ทฤษฎี และข้อค้นพบใหม่ทางวิชาการ

5.3 ความสำคัญของการพัฒนาชุมชน

“การพัฒนาชุมชน” (Community Development) เป็นการทำให้กลุ่มคนดีขึ้น พัฒนาเจริญขึ้น ในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม หรือยกระดับคุณภาพชีวิตของบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชนโดยรวม เป็นต้น (ธนากร สังเขป, 2547)

เป้าหมายของการพัฒนาชุมชน คือ “คน” ซึ่งเป็นกลุ่มอันหลากหลาย กระจายอยู่ทั่วประเทศ เป็นหมู่บ้าน เป็นชุมชนเมือง เป็นกลุ่มอาชีพ เป็นกลุ่มกิจกรรม ฯลฯ กลุ่มต่างๆ เหล่านี้เป็นรากฐานสำคัญของประเทศ เราเห็นพ้องกันว่าพัฒนาคน เป็นแนวทางการพัฒนาประเทศที่ถูกต้อง การพัฒนาคนจึงเป็นเป้าหมายตามที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) จนถึงปัจจุบันแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้กำหนดไว้ เมื่อประเทศชาติเจริญดีขึ้น เจริญขึ้น ในทุก ๆ ด้าน สมาชิกในสังคมย่อมได้รับผลพวงของการพัฒนาที่ดี ทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน การพัฒนาคนก็คือการพัฒนาชุมชน จึงเป็นภารกิจหน้าที่ของทุกภาคส่วนในสังคม และทุกคนที่เกี่ยวข้องต้องร่วมมือกัน องค์กรทั้งหลายก็ต้องพัฒนาองค์กรเช่นเดียวกัน เพราะองค์กรก็มีความเป็นชุมชนด้วย ดังนั้น เป้าหมายของประเทศ หรือสังคม จึงอยู่ที่การพัฒนาคน องค์กร และชุมชนอย่างเป็นองค์รวม

จะเห็นได้ว่า ชุมชนมีความสำคัญยิ่งเนื่องจากเป็นฐานการพัฒนาคนที่สำคัญ การพัฒนาไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จึงมุ่งหวังไปที่การส่งเสริมศักยภาพชุมชนให้เกิดความเป็นชุมชนการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการและการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนแล้วถึงได้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนาทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมภายในชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างชุมชนที่จะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาชุมชนอื่นๆ อย่างต่อเนื่อง มีการช่วยเหลือเกื้อกูล และขยายองค์ความรู้ที่ดีเป็นวงกว้างต่อไปตามลำดับ

โดยสรุป ชุมชนเป็นองค์กรทางสังคมที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ เนื่องจากเป็นศูนย์รวมคนที่หลากหลาย สามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิก และช่วยให้สมาชิกสามารถ

จัดการกับปัญหาต่างๆ ที่มีอยู่ร่วมกันได้ เป็นสถาบันการพัฒนาคนที่สำคัญเพื่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ

ตอนที่ 6 แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยอนาคต (Futures Research)

6.1 แนวคิดอนาคตศึกษา

เนื่องจากงานวิจัยชิ้นนี้ให้ความสำคัญกับแนวคิดการศึกษาแบบมุ่งอนาคต ซึ่งมีฐานคิดที่พัฒนามาจากแนวคิดอนาคตศึกษา ดังนั้น การทบทวนเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจึงได้เสนอแนวคิดหลักการและพัฒนาการเกี่ยวกับอนาคตศึกษา

6.1.1 แนวคิดและนิยามของอนาคตศึกษา

อนาคตศึกษาเป็นคำที่แปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า Futures Studies ซึ่งหมายถึงวิชาสาขาใหม่ที่ศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาอนาคต ตลอดจนระเบียบวิธีที่ใช้ในการศึกษาแนวโน้ม และทางเลือกต่างๆ ที่มีความเป็นไปได้ในอนาคต (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2548) ทั้งนี้ที่มาของอนาคตศึกษาเริ่มมาจากมุมมองความเชื่อและความสนใจศึกษาถึงความเป็นไปได้ในอนาคตอย่างเป็นระบบ จึงมีผู้ให้นิยามเกี่ยวกับอนาคตศึกษาที่มึนยรมถึงการศึกษานาคตไว้ ดังเช่น

Joseph (1974) ได้กล่าวถึงการศึกษานาคตในความหมายของการคาดการณ์ (forecasting) ว่าเป็นวิธีดำเนินการที่เป็นระบบและระเบียบ สำหรับกำหนดความเป็นไปได้ของอนาคต เพื่อให้เรามุ่งไปยังอนาคตนั้นได้อย่างนอกเหนือการคาดเดาอย่างบริสุทธิ์ นอกจากนี้ยังจำแนกความแตกต่างระหว่างการคาดการณ์กับการพยากรณ์ด้วยว่า การพยากรณ์ (Predicting) เป็นการถามข้อความในลักษณะ “อะไรจะเกิดขึ้น” ในขณะที่การคาดการณ์ (Forecasting) เป็นการถามข้อความในลักษณะ “อะไรจะเกิดขึ้น ถ้า...”

Edward Cornish และคณะ (1977) ได้กล่าวถึงการทำนาย โดยนำไปเปรียบเทียบกับความหมายของคำว่า การดูโชคชะตา (Fortune Telling) ว่า แม้คำทั้งสองจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการคาดการณ์ถึงอนาคตเช่นกัน แต่มีความแตกต่างกัน คือ การทำนายนั้นเชื่อว่าโลกแห่งอนาคตสามารถจะก่อป็นขึ้นด้วยการตัดสินใจและการกระทำของมนุษย์ มากกว่าจะเป็นเรื่องของโชคชะตา ยิ่งกว่านั้นการทำนายจะอาศัยวิธีการเชิงเหตุผลหรือเชิงวิทยาศาสตร์ มิได้อาศัยไฟ กล้วยแก้ว ใบชา หรืออื่นๆ ดังเช่นการดูโชคชะตาและที่สำคัญการดูโชคชะตาจะเกี่ยวข้องกับอนาคตของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ส่วนการทำนายนั้นจะเกี่ยวข้องกับส่วนรวมและความเจริญรุ่งเรืองของอนาคตนั้น นั่นคืออนาคตจะไม่ตอบคำถามลักษณะที่ว่า “สมศรีจะแต่งงานในปีนี้หรือไม่” แต่จะตอบคำถามในลักษณะที่ว่า “รูปแบบการแต่งงานในทศวรรษหน้าจะเป็นอย่างไร” เป็นต้น

ปราวีณยา สุวรรณณัฐโชติ (2547) กล่าวถึงเรื่องอนาคตศึกษาในมิติของการศึกษาอนาคต โดยเรียกคำว่า “Future Research” ว่าเป็นการศึกษาที่ต้องการได้รับคำตอบหรือสิ่งที่แจ้งให้ทราบถึงสิ่งที่อาจเกิดขึ้น แต่มิใช่เป็นการทำนายว่าจะเกิดขึ้นจริงทั้งหมด ซึ่งสามารถแบ่งการคาดการณ์อนาคตดังกล่าวเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1) การคาดการณ์จากค่ากลาง (Normative Forecasting) มุ่งที่คำถามว่า อะไรเป็นอนาคตที่ต้องการ การคาดการณ์แบบนี้ใช้เทคนิคในการตอบคำถามถึงอนาคตที่พึงประสงค์ และอนาคตที่ต้องการจะเป็น

2) การคาดการณ์จากการค้นหาคำตอบ (Exploratory Forecasting) การคาดการณ์แบบนี้ใช้เทคนิคค้นหาคำตอบว่า สิ่งที่จะเกิดขึ้นมีอะไร ไม่ว่าสิ่งนั้นจะดีหรือไม่ดีก็ตาม

วิโรจน์ สารรัตน์ (2548) กล่าวว่า การศึกษาอนาคตเป็นการทำนายถึงสภาพปัญหาและโอกาสที่เป็นไปได้ของเหตุการณ์ในอนาคตของสังคมด้านต่างๆ เช่น ด้านตัวบุคคล ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและด้านการเมือง อันเป็นผลเนื่องจากแหล่ง (Sources) ที่เป็นสาเหตุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ไม่ว่าจะเป็นปัจจัยภายในประเทศและภายนอกประเทศ ปัจจัยด้านที่เป็นความคิดหรืออุดมการณ์และด้านที่เป็นวัตถุ หรือทั้งจากปัจจัยที่เป็นมนุษย์และที่ไม่ใช่มนุษย์ ซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็น

จากนานาทัศนะข้างต้น จะเห็นได้ว่า อนาคตศึกษาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาถึงสิ่งที่มีโอกาสจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งจุมพล พูลภัทรชีวิน (2548) กล่าวว่า คำว่าอนาคตศึกษา แม้จะแปลมาจากคำว่า Futures Studies แต่ก็อาจจะพบคำอื่นๆ ที่มีความหมายเหมือนหรือใกล้เคียงกับคำนี้อีกหลายคำ เช่น Futurics, Futurology, Futuribles, Prognostics, และ Anticipatory Science เป็นต้น โดยแต่ละคำก็มีความหมายและลักษณะพิเศษเฉพาะตัวตามแนวคิดของคนๆ หนึ่งที่คิดขึ้น แต่สิ่งที่เหมือนกันคือการเน้นเรื่องอนาคต ซึ่งภาพรวมประกอบไปด้วยเนื้อหาอย่างน้อย 2 ส่วนใหญ่ๆ คือ

1) ส่วนที่เป็นแนวคิด (Perspectives) และทฤษฎี (theories) ซึ่งอาจใช้คำรวมว่า อนาคตนิยม (futurism) โดยเป็นมุมมองความคิดที่มุ่งเน้นการมองไกลออกไปในอนาคต เพื่อสร้างอนาคต มองถึงแนวโน้มในอนาคตทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อมองออกไปในสิ่งที่จะสร้างให้เกิด หรืออีกนัยคือพยายามจะทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่าข้อเท็จจริง (fact) ในอนาคต

2) ส่วนที่เป็นระเบียบวิธี (Methodologies) ซึ่งอาจเรียกว่าการวิจัยอนาคต (Futures research) ซึ่งเป็นเรื่องของวิธีการศึกษาเกี่ยวกับอนาคตที่มีใช้เน้นข้อเท็จจริง (fact) เช่น งานวิจัยทั่วไป แต่เป็นเรื่องวิธีการศึกษาแนวโน้มและสิ่งที่คาดว่าจะเกิดในอนาคต หรือแนวโน้มที่มากที่สุดจะเป็นไปได้ ทางเลือกหลายทางที่จะเป็นไปได้ แนวโน้มที่เป็นทางเลือกที่เป็นไปได้ทั้งหมด

นอกจากนี้ จุมพล พูลภัทรชีวิน (2548) ยังชี้ให้เห็นด้วยว่าผู้ที่ทำการศึกษาอนาคตอย่างเป็นระบบโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยอนาคตแบบต่างๆ เรียกว่า นักอนาคตนิยม ซึ่งจะมีความแตกต่างจากหมอดูอยู่หลายประการคล้ายกับที่ Edward Cornish และคณะ (1977) ได้กล่าวไว้

จะเห็นได้ว่า อนาคตศึกษา หมายถึง แนวคิดทฤษฎี และระเบียบวิธีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอนาคต ทั้งในแง่การศึกษาแนวโน้ม และทางเลือกต่างๆ ที่มีความเป็นไปได้ในอนาคต มีนักอนาคตเป็นผู้ทำการศึกษาอย่างเป็นระบบโดยอาศัยตรรกะเหตุผล มากกว่าการคาดเดาหรือทำนายโชคโดยปราศจากความเป็นไปได้หรือเหตุผลรองรับ

6.1.2 พัฒนาการทางความคิดจากอนาคตนิยมสู่อนาคตศึกษา

แนวคิดอนาคตศึกษา (Future Study) ได้เริ่มต้นมาจากมุมมองอนาคตนิยม ซึ่งมีพัฒนาการมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณ จนกระทั่งต่อมาได้มีความสนใจอนาคตศึกษาอย่างจริงจัง และ

พัฒนาวิธีการศึกษาอนาคตอย่างเป็นระบบจนที่สุดได้กลายเป็นศาสตร์ “อนาคตศึกษา” อย่างเป็นอยู่ในปัจจุบัน

Edward Cornish (2004) ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางความคิดเกี่ยวกับแนวคิดอนาคตนิยมไว้ว่า บุคคลสำคัญที่นับว่ามีอิทธิพลต่อการพัฒนาความคิดของอนาคตนิยมสมัยใหม่คือ Plato เพราะเขาได้เขียนเรื่อง Republic (James Adams, 1902) ซึ่งได้กล่าวถึงคนในอุดมคติ สังคมอุดมคติ และรัฐในอุดมคติ (Utopia) โดยชี้ว่าสังคมที่พัฒนาหรือสังคมในอนาคตจะอยู่ร่วมกันได้อย่างดีต้องมีคนที่มีความรู้ และผู้ปกครองที่เป็นนักคิด อย่างไรก็ตามอิทธิพลทางความคิดเรื่อง “ยูโทเปีย” ของ Plato ยังได้ส่งผลกระทบต่องานในยุคต่อมา เช่น งานของ Sir Thomas More (1992) ที่กล่าวถึงเรื่องยูโทเปียและสิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งภายหลังได้พัฒนาไปสู่ความคิดหรือมุมมองเชิงอนาคต โดย Harvey Cox (1994) ได้เสนอมุมมองอนาคตไว้ 3 มุมมอง นั่นคือ

- 1) apocalyptic เป็นมุมมองความเชื่อที่เชื่อมความคิดระหว่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์กับสิ่งที่ปรากฏเห็นได้ในโลกนี้และโลกหน้า
- 2) teleological เป็นการมองภาพอนาคตตามความเป็นไปตามธรรมชาติ
- 3) prophetic เป็นการทำนายว่าจะเป็นอย่างใดในวันข้างหน้า โดยมองว่าวันพรุ่งนี้มิใช่เพียงสิ่งที่งอกหรือแผ่ขยายจากอดีต แต่เป็นอะไรที่รวมสิ่งที่อาจไม่เคยคาดคิดมาก่อนหรือสิ่งแปลกใหม่ที่เกินการคาดเดา

ความคิดเรื่องอนาคตนิยมดูจะแพร่มากขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 13-15 ซึ่งเป็นช่วงที่นักคิดในยุโรปให้ความสนใจเกี่ยวกับการเขียนถึงการค้นพบโลกใหม่ การล่าอาณานิคม การพัฒนาวิทยาศาสตร์ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ในประเทศอังกฤษ Sir Thomas More (1992) ได้เขียนเรื่องเกี่ยวกับเกาะยูโทเปีย โดยพูดถึงดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ ผู้คนมีการศึกษา มีการทำงานทุกวัน มีนักปรัชญา และปัจเจกบุคคล ล้วนแล้วแต่สามัญสำนึกที่ดี ซึ่งแนวคิดยูโทเปียของ More นี้ได้กลายเป็นภาพสังคมอุดมคติที่มีอิทธิพลต่อนักคิด นักปรัชญา นักสังคม และนักอนาคตนิยมในยุคต่อๆ มา (Cornish, 2005)

Francis Bacon (1915) เป็นอีกผู้หนึ่งที่รับอิทธิพลดังกล่าว เขาได้เขียนเรื่อง New Atlantis ซึ่งพูดถึงสังคมอุดมคติเช่นกัน แต่ต่างจากความเชื่อของ More (1992) ตรงที่ว่า เขาเชื่อในการพิสูจน์และมองว่าวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นวิถีทาง “สร้างเพื่อให้เกิดประโยชน์” อย่างไรก็ตามงานเขียนดังกล่าวได้ส่งผลไปถึงการทำ Encyclopedia ของฝรั่งเศส และส่งผลกระทบต่อวงการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี สังคม วัฒนธรรม ซึ่งถือได้ว่า Bacon คือผู้บุกเบิกอุดมการณ์ความก้าวหน้าและทำให้เรื่องความสนใจต่ออนาคตเติบโตอย่างชัดเจนในช่วงยุคศตวรรษที่ 17 และศตวรรษที่ 18 งานเขียนของเขายังได้มีการมองและเตือนล่วงหน้าเกี่ยวกับการพัฒนาในศตวรรษที่ 19 และ 20 และได้เล่าไกลไปถึงการพัฒนาในศตวรรษที่ 21 ด้วย ซึ่งต่อมา J.B. Bury (1861-1927) ได้ช่วยอธิบายขยายความคิดดังกล่าวจนกว้างขวางออกไป

Marquis de Condorcet (1795) อ้างใน June Barraclough (1955) ได้เขียนหนังสือเรื่อง Fragment on Atlantis โดยอ้างถึงแนวคิดของ Bacon ด้วย เขายังเป็นบุคคลสำคัญที่ได้คาดการณ์เกี่ยวกับชัยชนะของอเมริกากับขบวนการเคลื่อนไหวของทาส รวมไปถึงเรื่องการปฏิวัติในยุโรป ซึ่งคำทำนายดังกล่าวถูกต้องในแง่ที่ว่า การล่าอาณานิคมในโลกใหม่จะกลายมาเป็นนโยบายเอก

ราชของยุโรป นอกจากนี้ในงานเขียนอีกเล่มที่มีชื่อว่า Sketch (1795) ก็ยังได้มีการคาดการณ์เกี่ยวกับความก้าวหน้าในด้านอื่นๆ เช่น มองว่าวิทยาศาสตร์จะนำมาซึ่งความก้าวหน้าในการผลิต เป็นต้น ลักษณะการคาดการณ์ของเขามักจะมองจากปัจจัยเงื่อนไขว่า “จะเกิดอะไรขึ้น ถ้ามีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้น”

อย่างไรก็ดี การศึกษาด้วยวิธีการทำนายอนาคตได้เริ่มทำกันอย่างจริงจังในปี ค.ศ. 1907 โดย S. Colum Gilfillan ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มกำหนดวิธีการทำนายที่เรียกชื่อกันในปัจจุบันนี้ว่า การทำนายเชิงปทัสถานและเชิงสำรวจ (Normative & Exploratory Forecasting) ต่อมาในตอนปลายทศวรรษที่ 1930 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ให้ความสนับสนุนด้านการเงิน เพื่อพัฒนาเทคนิคการทำนายขึ้นใหม่อีกหลายวิธี จนกระทั่ง Assip K. Flechtheim เป็นผู้เริ่มใช้คำว่า “อนาคตวิทยา” (Futurolology) อย่างเป็นทางการ เพื่อแสดงให้เห็นว่าการศึกษาอนาคตเป็นวิทยาศาสตร์ แต่กระนั้นอนาคตวิทยาในช่วงเวลาดังกล่าวยังไม่อาจถือเป็นการศึกษาเชิงวิทยาศาสตร์ได้อย่างสมบูรณ์ เนื่องจากยังอาศัยการคาดเดาย่อมๆ (วิโรจน์ สารรัตนะ, 2548)

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบของสงครามโลกครั้งที่สอง ได้ทำให้แนวคิดความคิดเกี่ยวกับอนาคตนิยมหรือการศึกษาอนาคตถูกปลุกเร้าขึ้นอีกครั้ง โดยในฝั่งยุโรปมีกลุ่มนักปรัชญานิยม (existentialists) และกลุ่มนักคิดชาวฝรั่งเศสเป็นแกนนำของการศึกษาอนาคตอย่างจริงจัง เริ่มจากวางแผนทางเศรษฐกิจระยะ 5 ปี ของรัฐบาลฝรั่งเศส และพัฒนาไปสู่การวางแผนอนาคตของรัฐบาลและในแวดวงต่างๆ โดยเริ่มมีการตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับสิ่งที่อาจเกิดขึ้นในปีหน้า และปีถัดๆ ไป นอกจากนี้ที่นักรวางแผนฝรั่งเศสเองก็ได้เริ่มหันมาสนใจหาความรู้เกี่ยวกับการคิดถึงอนาคตและวิธีการศึกษาอนาคตที่ผ่านทางงานเขียนและเอกสารต่างๆ เช่น แนวคิดการคาดคิดถึงอนาคต (prospective) ที่วารสารเล่มหนึ่งได้พูดถึงความแตกต่างของทิศทางของอนาคต และได้ถูกนำไปใช้ในการวางแผนโดยเรียกว่าเป็นวิธีการคาดคิดถึงอนาคต (Prospective Group) ซึ่งกลุ่มที่ศึกษาจะมีความเป็นสหวิทยาการคือเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ต่างสาขาที่มาร่วมมองไปข้างหน้า ซึ่งที่สุดได้พัฒนาไปสู่แนวทางการจัดการแบบมุ่งอนาคต (Future Oriented) ที่ขยายวิธีการศึกษาโดยรวมไปถึงการจัดเตรียมเบื้องหลังและข้อมูลต่างๆ ของการศึกษาเพื่อช่วยในการตัดสินใจ

Bertrand De Jouvenel (1966) นักอนาคตและนักเศรษฐศาสตร์ที่ถือเป็นแกนนำในฝรั่งเศส เขาได้ริเริ่มโครงการ Futuribles Project โดยรวบรวมกลุ่มนักคิดนักวิชาการในสาขาต่างๆ ของฝรั่งเศสมาร่วมกันมองสังคมในอนาคต ซึ่งผลของโครงการดังกล่าวได้ทำให้เกิดการพัฒนาวิธีการเฉพาะเกี่ยวกับอนาคต โดยเฉพาะการให้มีผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิชาการมาร่วมคิดเกี่ยวกับอนาคต ซึ่งกลายมาเป็นวิธีการที่นักวิชาการใช้ในการคาดการณ์ต่างๆ ไปด้วยในภายหลัง

ในขณะที่ทางฝั่งประเทศสหรัฐอเมริกากลับมีแนวทางต่างจากฝรั่งเศส นั่นคือผลพวงจากชัยชนะสงครามโลกครั้งที่สองของอเมริกา ทำให้ประเทศนี้มุ่งพัฒนาเรื่องทางการทหารมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักอนาคตอเมริกาได้เข้ามามีบทบาทมากขึ้นในการร่วมคิดยุทธศาสตร์การสงครามทั้งในแง่การป้องกันตั้งรับและการบุกรุกโจมตีคู่ต่อสู้ต่างๆ โดยแข่งกับประเทศมหาอำนาจด้วยกันอย่างรัสเซีย ตัวอย่างโครงการ Air Force's Project Forecast ในปี ค.ศ. 1963 ที่เน้นการใช้เทคโนโลยีความก้าวหน้าสมัยใหม่ในการคาดการณ์แนวโน้ม เพื่อให้ได้ข้อมูลและแนวทางการจัดการ และยุทธศาสตร์การทำงานที่ดีขึ้น ซึ่งถือเป็นโครงการสำคัญที่มีส่วนผลักดันให้ความคิดเรื่องอนาคตนิยม

ขยายวงกว้าง นอกจากนี้อิทธิพลของบริษัท The RAND Corporation's Influence ที่ก่อตั้งในปี ค.ศ. 1960 เพื่อเป็นสถาบัน Think-Tank ที่รวมนักคิดนักวิชาการเกี่ยวกับอนาคตมาทำงานพัฒนาวิชาการและงานวิทยาศาสตร์อนาคตนั้น ยังก่อให้เกิดคุณูปการต่อวงการอนาคตในอเมริกาอย่างมาก รวมไปถึงประเทศอื่นๆ ทั่วโลก

จะเห็นได้ว่า อนาคตศึกษาเป็นแนวคิดทฤษฎี และระเบียบวิธีที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอนาคต ในประเด็นการศึกษาแนวโน้ม และทางเลือกต่างๆ ที่มีความเป็นไปได้ในอนาคต โดยอาศัยความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่หลากหลายในสังคม โดยแนวคิดอนาคตศึกษาหรือแนวคิดการศึกษาแบบมุ่งอนาคตนี้มีที่มาอย่างยาวนาน และได้รับการพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่ยอมรับว่าการศึกษาอนาคตมีส่วนสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติที่เป็นไปได้ และสามารถอธิบายอย่างเป็นเหตุเป็นผลได้ในอนาคต

6.2 แนวคิดและวิธีการศึกษาอนาคต

6.2.1 แนวคิด และหลักการของการศึกษาอนาคต

การศึกษาอนาคตตั้งอยู่บนหลักการที่ว่าอนาคตไม่สามารถบอกล่วงหน้าได้อย่างถูกต้องแน่นอน มีแต่เพียงความเป็นไปได้หรือความน่าจะเป็นเท่านั้น โดยมีฐานคิดสำคัญ ได้แก่

1) การคิดเชิงระบบทั่วไป (General Systems Theory/Thinking-GST) ซึ่งคำว่า systems ที่เป็น “พหุพจน์” นี้ต่างจาก system ในความหมายเดิมที่มีลักษณะเป็น “เอกพจน์” ที่หมายถึงระบบเดี่ยวๆ หรือระบบที่มองแบบเส้นตรงหรือแนวระนาบเดียว (Input-Process-Output-Impact) ขณะที่การคิดเชิงระบบในหลักการใหม่ที่ว่านี้ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “systems” หรือ “systemic” ซึ่งหมายถึงการศึกษาระบบหลายๆ ระบบที่ไม่ใช่เส้นตรง แต่เป็นระบบหลายระบบที่มีความสัมพันธ์สัมพันธ์กัน กล่าวอีกนัยคือ จุดเน้นของอนาคตมุ่งที่ความสัมพันธ์ของระบบที่มีทิศทางของความสัมพันธ์ที่หลากหลาย (Multi-direction) เป็นระบบความคิดทั่วไป (General Systems Theory/Thinking) มากกว่าระบบปกติ (system) ซึ่งระบบต่างๆ เหล่านี้จะต้องมีลักษณะสำคัญ ได้แก่

1.1) มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างกันและกัน (Interrelatedness)

1.2) ความเป็น “องค์รวม” ที่มากกว่า “ส่วนรวม” (Holistic vs Wholistic) โดยเชื่อว่าองค์รวมเป็นมากกว่าการเอาส่วนย่อยมารวมกัน (Holistic) ซึ่งต่างจากความคิดส่วนรวมแบบเดิมที่เชื่อว่า เมื่อเข้าใจส่วนย่อยก็จะสามารถเข้าใจส่วนรวม (Wholistic/Parts) ทั้งนี้นักวิชาการได้อธิบายว่า คำว่า Holistic ที่ไม่มี w นำนี้ว่า มีความหมายระดับกว้างและมีลักษณะที่เรียกว่าองค์รวมของทั้งหมดมากกว่า Wholistic ที่มีความหมายเพียงว่าส่วนรวม อย่างไรก็ตามนักวิชาการมองว่า คำว่า Holistic เป็นวาทกรรมของการต่อสู้เชิงกระบวนทัศน์ที่มีต่อโลกและสรรพสิ่งต่างๆ ที่ต่างไปจากกระบวนทัศน์เดิมนั้นเอง (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2547)

1.3) มีการเชื่อมโยงพึ่งพิงอิงอาศัยซึ่งกันและกัน (Interdependent)

1.4) มีลักษณะร่วมมือและร่วมพลังกัน (Cooperatives/Collaborative) มากกว่าการแข่งขัน (Competitive)

1.5) ความเป็นเอกภาพบนความหลากหลาย (Unity Through Diversity)

ภายใต้หลักการดังกล่าว การศึกษาอนาคตจึงมีลักษณะที่พยายามจะทำความเข้าใจและอธิบายความสัมพันธ์ทั้งภายในและระหว่างระบบที่สลับซับซ้อนของส่วนประกอบต่างๆ ในธรรมชาติของสังคมและโลก เช่น ระบบรัฐ/ประเทศ ระบบนิเวศวิทยา ระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น องค์ประกอบสำคัญของการศึกษาอนาคตประการหนึ่งคือ การมุ่งมองไปในภาพรวมรอบด้าน รวมไปถึงการมองไปข้างหน้าเพื่อให้เห็นภัยคุกคามและข้อจำกัดสภาพแวดล้อมต่างๆ โดยเชื่อว่ามนุษย์อาศัยอยู่ในโลกที่จำกัดซึ่งต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และร่วมมือกันเพื่อสันติภาพระยะยาว (วิโรจน์ สารรัตน์, 2548)

2) การเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงผันแปรและพลวัต (Change/Dynamism) เนื่องจากโลกเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว และเต็มไปด้วยพลวัตที่หลากหลาย มีความสลับซับซ้อน (Complex) มีลักษณะ “Chaos” ซึ่งมนุษย์จึงจำเป็นต้องเข้าใจในสิ่งเหล่านี้ ดังนั้น การศึกษาอนาคตจึงมิใช่เพียงการทำนายความเปลี่ยนแปลง แต่ยังมีเครื่องมือที่จะช่วยบุคคลในการเตรียมการเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีความรับผิดชอบต่อการดำรงชีวิตในสังคมวันหน้าด้วยหรือกล่าวอีกนัยก็คือ การศึกษาอนาคตเป็นการมองไปในอนาคตข้างหน้า มองเห็นการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดและทำให้มองเห็นโลกที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันได้อย่างเข้าใจขึ้น

3) การมีความยืดหยุ่นสูง (High Flexibility) การศึกษาอนาคตเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการขยายมุมมองที่กว้างไกลเป็นการมองไปในสังคมข้างหน้า ดังนั้นสาระสำคัญของการศึกษาอนาคตมิได้จำกัดอยู่ด้วยขอบเขตของวิชาการแบบดั้งเดิมที่ติดอยู่ภายใต้กรอบทฤษฎีและวิธีการอธิบายแบบใดแบบหนึ่ง แต่เป็นการมองไปข้างหน้าอย่างเป็นสหวิทยาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโลกยุคใหม่มีความไม่แน่นอนสูง (Uncertainty) ฉะนั้นการมีความยืดหยุ่นสูงก็จะช่วยให้เกิดการจินตนาการถึงสิ่งที่ไม่คาดคิดที่อาจเป็นไปได้ที่จะเกิดขึ้นในวันข้างหน้า รวมถึงมองเห็นทางเลือกที่หลากหลายในอนาคต และยังช่วยในการปรับตัวท่ามกลางความเป็นพลวัตที่ไม่แน่นอนได้เมื่อวันนั้นมาถึง

จุดมุ่งหมายของการศึกษาอนาคตนั้น มิใช่การศึกษาข้อเท็จจริงเพื่อความถูกต้องแม่นยำ หากแต่เป็นการคาดการณ์สิ่งที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจริงได้ และแม้ในอนาคตจะใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เป็นฐาน แต่ก็มีความแตกต่างจากนักวิทยาศาสตร์ตรงที่นักวิทยาศาสตร์จะให้ความสนใจมากกับการพิสูจน์สมมติฐานหรือสิ่งที่เชื่อ แต่นักอนาคตจะใช้องค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์บวกกับจินตนาการ ความคิดเชิงอนาคตว่า “ถ้าเกิดสิ่ง...ต่อไป เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความคิด ฯลฯ จะเป็นอย่างไรอีก...ปีข้างหน้า” นั่นคือนักอนาคตจะดูแนวโน้ม (trend) หรือความเป็นไปได้ในสิ่งที่จะเกิดพร้อมกับจินตนาการต่อสิ่งที่คาดว่าจะเป็นไปได้เหล่านั้นโดยไม่ต้องรอการพิสูจน์อย่างนักวิทยาศาสตร์ ดังที่ จุมพล พูลภัทรชีวิน (2548) กล่าวว่า

“เป้าหมายหลักของการศึกษาและการวิจัยอนาคต มิใช้อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้องแม่นยำ เพราะเรื่องในอนาคตเป็นเรื่องที่ยังไม่เกิดขึ้น หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีข้อเท็จจริง (fact) เกี่ยวกับอนาคต มีแต่เพียงการคาดการณ์และความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวโน้มที่เป็นทางเลือกที่คาดว่าจะมีความเป็นไปได้ (Possible Alternative Trends) เท่านั้น... หลักการสำคัญของอนาคตนิยมจึงอยู่ที่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์มากกว่าการตามแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น”

นอกจากหลักการที่อนาคตศึกษาเน้นมากอีกประการหนึ่งคือ การเน้นความสำคัญของการรับผิดชอบของสมาชิกในสังคมต่ออนาคตตั้งแต่วินาทีนี้ ดังคำที่ว่า “The Future is Now” โดยถือว่าการกระทำใดๆ ในวินาทีล้วนส่งผลต่ออนาคตในวันหน้าทั้งสิ้น

โดยสรุป อนาคตศึกษาและการศึกษาอนาคตมิใช่เพียงแต่การคาดการณ์สิ่งที่เกิดหรือทางเลือกต่างๆ ที่เป็นไปได้ในอนาคตเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการมีความรับผิดชอบต่อสังคมในวันนี้ด้วย อันหมายรวมว่าอนาคตมิใช่สิ่งที่เกิดต่อจากปัจจุบันเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้จากการตัดสินใจและการกระทำในปัจจุบัน ดังนั้น แนวคิดอนาคตศึกษาและการศึกษาอนาคตจึงมีบทบาทสำคัญตั้งแต่ระดับประเทศในการวางนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนา รวมถึงระดับปัจเจกบุคคลในการดำเนินชีวิตอย่างมีสติรอบคอบเสมอ

6.2.2 การศึกษาอนาคตกับวิธีการวิจัยอนาคต

แนวคิดอนาคตศึกษาที่แพร่หลายไปอย่างกว้างขวางในปัจจุบันนั้น ยังกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาระเบียบวิธีเกี่ยวกับการศึกษาวิจัยอนาคต (Future Research) ไปด้วย ปัจจุบันมีการใช้วิธีวิจัยอนาคตในหลากหลายรูปแบบ เช่น วิธีการสำรวจเดลฟาย (Delphi Surveys) ที่ใช้ในการทำนายการเกิดแนวโน้มด้านต่างๆ เพื่อประกอบการวางแผนหรือพัฒนานโยบาย วิธีการวิจัยอนาคตเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Future Research: EFR) ที่เน้นการศึกษาวิจัยปัญหาที่สลับซับซ้อนเกี่ยวกับระบบสังคมและวัฒนธรรมในอนาคตทั้งในแง่ของความเป็นไปได้ ความน่าจะเป็นหรือสิ่งที่คาดหวังจะให้เกิด/ให้เป็น (ลิปปนนท์ เกตุทัต, 2535) วิธี EDFR เป็นเทคนิคที่ผสมผสานระหว่างเทคนิคเดลฟายและเทคนิค EFR ซึ่งการผสมวิธีการทั้งสองแบบนี้ช่วยกำจัดจุดอ่อนและ เสริมจุดแข็งให้กับวิจัยอนาคตแบบเดิม ทำให้ได้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ (จุมพล พูลภัทรชีวีต, 2530) วิธีการขยายแนวโน้ม (Extrapolation หรือ Trend Analysis) เป็นเทคนิคที่เก็บรวบรวมข้อมูลหรือตัวแปรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งจากอดีตและปัจจุบันเพื่อสรุปทิศทางหรือแนวโน้มที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต วิธีการสร้างภาพอนาคต (Scenario Planning) เป็นเทคนิคที่เน้นการสร้างเรื่องราวเกี่ยวกับอนาคตที่อาจเกิดขึ้นจากโครงเรื่องที่มีเหตุและผลชัดเจน โดยให้พิจารณาถึงปัจจัยความไม่แน่นอน (Uncertainties) ที่อาจเกิดขึ้นได้โดยไม่คาดฝันและมีผลกระทบสูงต่อเรื่องนั้นๆ เพื่อให้เห็นภาพอนาคตที่เป็นไปได้ นอกจากนี้ยังมีความพยายามพัฒนาวิธีการมองอนาคต (Foresight) เพื่อใช้ในคาดการณ์แนวโน้ม มองอนาคตและภาพอนาคตหลายภาพที่มีโอกาสเกิดขึ้น เพื่อย้อนกลับมา (Backcast) วางแผน และหาแนวทางรับมือกับภาพอนาคตเหล่านั้น เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า วิธีการวิจัยอนาคตเหล่านี้แม้จะแตกต่างกันในเชิงเทคนิควิธี หากแต่มีจุดเน้นร่วมกันตรงที่มุ่งสำรวจและศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้ หรือความน่าจะเป็นของเรื่องที่ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เพื่อหาทางทำให้แนวโน้มที่พึงประสงค์ เกิดขึ้น และหาทางป้องกันหรือจัดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ด้วยการกระทำในปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เน้นแนวคิดและวิธีการมองอนาคต ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาและสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง อาทิ เอกสารจากศูนย์คาดการณ์เทคโนโลยีเอเปค สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องโดยผ่านการสืบค้นจากเว็บไซต์ และการศึกษางานวิจัยเรื่อง อนาคตภาพของเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้:

กระบวนการทัศน์และยุทธศาสตร์เพื่อการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก โดย ศูนย์นวัตกรรมนโยบาย มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี (2545) รวมถึงเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวกับการวิจัยอนาคต เพื่อนำเสนอแนวคิดการมองอนาคตและวิธีการมองอนาคต ซึ่งจะกล่าวต่อไป

6.3 ความหมายของการวิจัยอนาคต

จุมพล พุลาภัทรชีวิน (2530) ให้ความหมายของการวิจัยอนาคตว่า หมายถึง วิธีการศึกษาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับแนวโน้มต่างๆ ที่เป็นทางเลือกของเรื่องที่ศึกษา ที่คาดว่าจะเป็นไปได้ (Possible) หรือน่าจะเป็นไปได้ (Probable)

เทียนฉาย กิระนันท์ (2539) ให้ความหมายของการวิจัยอนาคตว่าเป็น การศึกษาเพื่อมองถึงเหตุการณ์หรือพฤติกรรมที่น่าจะเป็นไปได้ในอนาคต รวมถึงปฏิสัมพันธ์และผลกระทบในระหว่างเหตุการณ์หรือพฤติกรรมต่างๆ ที่น่าจะเกิดขึ้น

พันธุ์สุรย์ ลดาวัลย์ สิทธิณัฐ ประพุทธนิตสาร และโรเบิร์ต บี เท็กซเตอร์ (2527: 24) ได้ให้ความหมายของการวิจัยอนาคตว่า เป็นการศึกษาที่มีระบบแบบแผนเกี่ยวกับทางเลือกในอนาคตที่คนกลุ่มหนึ่งเห็นอสังคมนึงคิดว่าเป็นไปได้หรือน่าจะเป็นไปได้ มโนทัศน์พื้นฐานของการวิจัยอนาคตที่เรียกว่า 4 P's คือ

1) Projection การพยายามบรรยายสะท้อนถึงทางเลือกต่างๆ ที่อาจเป็นไปได้ในอนาคต การบรรยายรูปแบบของอนาคตต่างๆ นี้ นักอนาคตศาสตร์เรียกว่า การสร้างอนาคต (Scenario Building)

2) Preparation การเตรียมพร้อมที่จะเผชิญกับอนาคต เช่น การเตรียมยุทธวิธี (Strategy) และกลวิธี (Tactics) ที่จะดำเนินการให้บรรลุกับอนาคตที่พึงประสงค์ ในขณะที่เดียวกันก็พร้อมที่จะเผชิญกับอนาคตที่ไม่ประสงค์

3) Protection การคิดถึงทางเลือกต่างๆ ทำให้ตระหนักถึงโอกาสของการเกิดสภาพการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นได้ในอนาคต และช่วยให้สามารถหาทางป้องกันและกำจัดองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดอนาคตที่ไม่พึงประสงค์ล่วงหน้าได้

4) Preservation เมื่อกำหนดอนาคตที่พึงประสงค์ก็หาทางรักษาหรือสงวนอนาคตที่ต้องการไว้ โดยการพยายามทำให้มันเกิดเป็นจริง

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า การวิจัยอนาคต เป็นการศึกษาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับทางเลือกในอนาคต โดยมองถึงเหตุการณ์หรือพฤติกรรมต่างๆ ของเรื่องที่ศึกษาที่คาดว่าจะ เป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นไปได้ในอนาคต รวมถึงปฏิสัมพันธ์และผลกระทบในระหว่างเหตุการณ์หรือพฤติกรรมต่างๆ ที่น่าจะเกิดขึ้น

6.4 จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต

การวิจัยอนาคตมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อบรรยายทางเลือกที่เป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นไปได้สำหรับประชากร กลุ่มหนึ่ง
2. เพื่อพิจารณาบททวนระดับความรู้หรือความไม่รู้ของเราเกี่ยวกับอนาคตที่เป็นไปได้

3. เพื่อชี้ให้เห็นถึงผลพาดพิงหรือผลอันอาจจะเกิดขึ้นจากอนาคตที่เป็นไปได้นั้นๆ
4. เพื่อเตือนให้ทราบล่วงหน้าถึงอนาคตอันไม่พึงประสงค์ที่อาจเกิดขึ้นได้นั้น
5. ทำให้เข้าใจกฎเกณฑ์ของการเปลี่ยนแปลงต่างๆ (พันธุสุรย์ สตาวัลย์ สิทธิณัฐ ประพุทธนิติสาร และโรเบิร์ต บี เท็กซ์เตอร์, 2527)

โดยทั้งนี้จุดมุ่งหมายหลักของการวิจัยอนาคตมิใช่อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้อง หากแต่อยู่ที่ การสำรวจและศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นไปได้ในเรื่องที่ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะมาก ได้ ทั้งที่พึงประสงค์และไม่พึงประสงค์ เพื่อหาทางทำให้แนวโน้มที่พึงประสงค์นั้นเกิดขึ้นและป้องกัน หรือขจัดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ให้หมดไปหรือหาทางที่จะเผชิญกับแนวโน้มที่มีพึงประสงค์นั้นอย่างมี ประสิทธิภาพ ถ้าหากว่ามันจะเกิดขึ้นจริงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยอนาคตจะ มีประโยชน์โดยตรงต่อการวางแผน การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ ตลอดไปจนถึงการกำหนด ยุทธวิธีและกลวิธีที่จะนำไปสู่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์ การป้องกันหรือขจัดอนาคตที่ไม่พึง ประสงค์ (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2530: 42)

จะเห็นได้ว่า การวิจัยอนาคตมีจุดมุ่งหมายในการอธิบายทางเลือกที่เป็นไปได้ หรือน่าจะเป็นไป ได้ในอนาคต และทำให้เข้าใจกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่างๆ เพื่อการดำเนินงานไปในทิศทางที่ถูกต้อง และสอดคล้องกับความเป็นจริงมากที่สุด

6.5 เทคนิคการวิจัย EDR

6.5.1 ความหมาย

อี ดี เอฟ อาร์ (EDFR) เป็นคำย่อมาจากคำเต็มในภาษาอังกฤษว่า Ethnographic Delphi Future Research เป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตที่พัฒนารูปแบบการวิจัยมาจากเทคนิควิจัย อนาคตสองเทคนิคคือ เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EFR (Ethnographic Futures Research) และ เทคนิคเดลฟาย (Delphi) โดยการผสมผสานทั้งสองเทคนิคและปรับให้มีความยืดหยุ่นในระเบียบวิจัย เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามปัญหาและวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่หลากหลายรูปแบบ (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2530)

6.5.2 ความเป็นมาของ อี ดี เอฟ อาร์ (EDFR)

เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR ได้รับการพัฒนาขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2522 โดย รศ. ดร. จุมพล พูลภัทรชีวิน ขณะกำลังศึกษาอยู่ในระดับปริญญาเอก ที่มหาวิทยาลัยมินนิโซตา มูลเหตุจุดจูงใจเกิดจาก การศึกษาวิชาเกี่ยวกับอนาคตศึกษา (Futures Studies) และการวิจัยอนาคต (Futures Research) โดยเฉพาะเทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย (Delphi) และ EFR (Ethnographic Futures Research) และการมีโอกาสได้พบและรู้จักกับศาสตราจารย์ ดร. โรเบิร์ต บี เท็กซ์เตอร์ (Robert B. Textor) แห่ง มหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford University) ผู้พัฒนาเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EFR โดย เทคนิคนี้เพิ่มความเป็นระบบและความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยการผสมผสานระเบียบวิธีระหว่าง EFR และ Delphi เข้าด้วยกัน เป็นระเบียบวิธีที่ช่วยให้นักวิจัยได้มาซึ่งข้อมูลแนวโน้มที่เป็นระบบและ น่าเชื่อถือมากขึ้น เพราะเทคนิคใหม่ (EDFR) นำจุดเด่นหรือข้อดีของทั้ง EFR และ Delphi มารวมกัน

ซึ่งจุดเด่นของทั้งสองวิธีช่วยลบหรือแก้จุดอ่อนได้เป็นอย่างดี โดยจุมพล พูลภัทรชีวิน (2530) ผู้พัฒนาเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR ได้ทดลองใช้ครั้งแรกกับงานวิจัยเรื่อง “Alternative Futures of Thai University: An EDFR Study” ในปีถัดมา และต่อมาได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร Cultural and Educational Futures

6.5.3 เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR

เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR พัฒนามาจากปรัชญาการศึกษาและการวิจัยอนาคต ซึ่งมีความเชื่อพื้นฐานและจุดมุ่งหมายที่ต่างจากการวิจัยรูปแบบดั้งเดิมในอดีต ดังนั้นเพื่อให้เข้าใจเบื้องหลังกระบวนการและขั้นตอนการวิจัยของ EDFR ผู้เขียนจะขอแนะนำเสนอความเชื่อพื้นฐานของการศึกษาและการวิจัยอนาคต และจุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ของการวิจัยอนาคตก่อน แล้วตามด้วยขั้นตอนของระเบียบวิธีวิจัยของ EDFR การประยุกต์ EDFR แล้วปิดท้ายด้วยประโยชน์ของการวิจัยอนาคตโดยรวม

1. ความเชื่อพื้นฐานบางประการของการศึกษาและการวิจัยอนาคต นักอนาคตนิยมมีความเชื่อพื้นฐานว่า 1) อนาคตเป็นเรื่องที่มนุษย์สามารถทำการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ 2) ความเชื่อของมนุษย์เกี่ยวกับอนาคต มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการตัดสินใจของเขา และ 3) เชื่อว่ามนุษย์สามารถจะควบคุมและสร้างอนาคตได้

2. จุดมุ่งหมายหลักของการวิจัยอนาคตมีใช้อยู่ที่การทำนายที่ถูกต้อง หากอยู่ที่การสำรวจและศึกษาแนวโน้มที่เป็นไปได้หรือน่าจะเป็นเรื่องที่ศึกษาให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ทั้งที่พึงประสงค์ (Desirable) และไม่พึงประสงค์ (Undesirable) เพื่อที่จะหาทางทำให้แนวโน้มที่พึงประสงค์นั้นเกิดขึ้น และป้องกันหรือจัดแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์ให้หมดไป หรือหาทางที่จะเผชิญกับแนวโน้มที่ไม่พึงประสงค์นั้นอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าหากว่ามันจะเกิดขึ้นจริงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้นข้อมูลที่ได้จากการวิจัยอนาคตจะมีประโยชน์โดยตรงต่อการวางแผน การกำหนดนโยบาย การตัดสินใจตลอดไปจนถึงการกำหนดยุทธศาสตร์ (Strategies) และกลวิธี (Tactics) ที่จะนำไปสู่การสร้างอนาคตที่พึงประสงค์ และการป้องกันหรือจัดอนาคตที่ไม่พึงประสงค์

3. ขั้นตอนการทำวิจัยแบบ EDFR

4. การประยุกต์ EDFR

ถึงแม้ว่า EDFR จะเป็นเทคนิคการวิจัยที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อการวิจัยอนาคตก็ตาม แต่เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR รวมไปถึง Delphi และ EFR ก็สามารถนำไปใช้วิจัยในทำนองเดียวกันกับการวิจัยรูปแบบอื่น ๆ ที่มีอยู่ได้ เช่นการวิจัยเพื่อสำรวจความคิดเห็น สำรวจปัญหา วิจัยเพื่อหารูปแบบเพื่อกำหนดนโยบาย เพื่อกำหนดมาตรฐาน เพื่อหาวิธีแก้ปัญหาและเพื่อการตัดสินใจเป็นต้น จะเห็นได้ว่าในปัจจุบันได้มีการนำเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบต่างๆ ไปใช้ในวงการต่างๆ มากมาย ทั้งนี้เพื่อวางแผนในอนาคต วิเคราะห์และแก้ไขปัญหาในปัจจุบัน ตลอดจนการวิเคราะห์อดีต เพราะเทคนิคการวิจัยอนาคต โดยเฉพาะอย่างยิ่งเดลฟาย และ EDFR นั้นช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นระบบและน่าเชื่อถือมากขึ้น

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2530) สร้างขั้นตอนเทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR ไว้ดังนี้ คือ

1. กำหนดและเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญขั้นนี้ นับว่าสำคัญและจำเป็นมาก เราเชื่อว่าได้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เชี่ยวชาญจริง ๆ ทำให้ผลการวิจัยน่าเชื่อถือมากขึ้นเท่านั้น ส่วนการเตรียมตัวกลุ่มผู้เชี่ยวชาญก็ยิ่งมีความจำเป็น เพราะผู้เชี่ยวชาญอาจมองไม่เห็นความสำคัญของการวิจัยลักษณะ

นี้ หรืออาจไม่มีเวลาให้ผู้วิจัยได้เต็มที่ ผู้วิจัยจึงจำเป็นต้องติดต่อกับผู้เชี่ยวชาญเป็นการส่วนตัว อธิบายถึงจุดหมาย ขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัย เวลาที่ต้องใช้โดยประมาณ และประโยชน์ของการวิจัย ย้ำถึงความจำเป็นและความสำคัญของการใช้ผู้เชี่ยวชาญ แล้วจึงขอความร่วมมือ ถ้าไม่ได้รับความร่วมมือก็จำเป็นต้องไปหาผู้เชี่ยวชาญท่านต่อไป ถ้าได้รับความร่วมมือก็ขอนัดวันและเวลาสำหรับสัมภาษณ์ การเตรียมผู้เชี่ยวชาญดังกล่าว นอกจากจะทำให้มั่นใจได้ว่าจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้มีเวลาเตรียมตัว เตรียมข้อมูล จัดระบบข้อมูลและความคิดล่วงหน้า ช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือเพิ่มขึ้น

2. สัมภาษณ์ (EDFR รอบที่หนึ่ง) การสัมภาษณ์ที่ลักษณะและขั้นตอนคล้ายกับ EFR แต่ EDFR มีความยืดหยุ่นมากกว่า กล่าวคือ ผู้วิจัยสามารถที่จะเลือกรูปแบบการสัมภาษณ์ที่จะสนองตอบต่อจุดมุ่งหมาย เวลา งบประมาณ และสถานการณ์ของการวิจัยได้ คือ อาจยึดตามรูปแบบของ EFR โดยเริ่มจาก Optimistic-Realistic (O-R) Pessimistic-Realistic (P-R) และ Most Probable (M-P) ตามลำดับ หรืออาจจะเลือกสัมภาษณ์เฉพาะแนวโน้มที่ผู้เชี่ยวชาญคาดว่าจะเป็นไปได้ และน่าจะเป็น โดยไม่คำนึงถึงว่าแนวโน้มเหล่านั้นจะเป็นไปในทางดีหรือร้าย เพราะในการทำ EDFR รอบที่สองและสาม หากผู้วิจัยสนใจจะแยกศึกษาอนาคตภาพทั้ง 3 ภาพแบบ EFR ผู้วิจัยก็สามารถทำได้โดยการออกแบบสอบถามที่จะช่วยให้ได้อนาคตภาพทั้ง 3 ภาพอย่างเป็นระบบได้ (ดูตัวอย่าง แบบสอบถามในงานวิจัยของผู้เขียนที่อ้างไว้แล้วในตอนท้ายของบทความนี้)

3. วิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อสร้างเป็นเครื่องมือสำหรับทำเดลฟาย

4. สร้างเครื่องมือ

5. ทำเดลฟาย (EDFR รอบที่สอง สาม.....)

6. เขียนอนาคตภาพ

เนื่องจากขั้นตอนการวิจัยอนาคตแบบ EDFR มีขั้นตอนการทำเดลฟายด้วย ซึ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยของเทคนิคเดลฟาย (ประยูร ศรีประสารณ์, 2523) มีรายละเอียดสรุปได้ดังนี้

1. กำหนดปัญหาที่จะศึกษา ปัญหาที่จะวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายควรเป็นปัญหาที่ยังไม่มี คำตอบที่ถูกต้องแน่นอนและสามารถวิจัยปัญหาได้จากการให้ผู้เชี่ยวชาญในสาขานั้นๆ เป็นผู้ตัดสินใจ ประเด็นปัญหาควรจะนำไปสู่การวางแผนนโยบายหรือการคาดการณ์ในอนาคต

2. การเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญมากเนื่องจากคุณลักษณะเฉพาะของ การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟาย คือ การอาศัยข้อคิดเห็นจากการตอบของผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิจัยจะน่าเชื่อถือหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่ากลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เลือกสรรมานั้น สามารถให้ข้อมูลที่นำเชื่อถือได้เพียงใด ดังนั้นสิ่งที่ผู้วิจัยจะต้องคำนึงถึงในการเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ได้แก่ ความสามารถของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญ จำนวนผู้เชี่ยวชาญและวิธีการเลือกสรรผู้เชี่ยวชาญ

3. การทำแบบสอบถาม ในกระบวนการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟายนี้ จะให้ผู้เชี่ยวชาญตอบ แบบสอบถาม จำนวน 4 รอบ ดังนี้

3.1 การสร้างแบบสอบถามรอบที่ 1 การทำแบบสอบถามฉบับแรก โดยทั่วไปแบบสอบถามฉบับแรกเป็นแบบสอบถามปลายเปิดและเป็นการถามแบบกว้างๆ ให้ครอบคลุมประเด็นปัญหาที่จะวิจัยนั้น เพื่อระดมความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยทางไปรษณีย์ที่สอดซองซึ่งจำหน่ายและปิดดวงตราไปรษณีย์ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้เชี่ยวชาญ กำหนดเวลาในการส่งคำตอบนี้คืน

ภายใน 2 สัปดาห์ ถ้าผู้เชี่ยวชาญคนใดไม่ส่งคืนควรทวงถาม สำหรับการวิเคราะห์คำตอบแบบสอบถามรอบแรก ผู้วิจัยจะต้องรวบรวมความคิดเห็นและวิเคราะห์โดยละเอียดและนำมาสังเคราะห์เป็นประเด็นโดยตัดข้อมูลที่ซ้ำซ้อนออกเพื่อนำไปสร้างแบบสอบถามในรอบต่อไป

3.2 การสร้างแบบสอบถามรอบที่ 2 โดยการนำคำตอบที่วิเคราะห์ได้จากรอบแรกมาสร้างเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) อาจใช้ 5 ระดับเพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนให้น้ำหนักความสำคัญของแต่ละข้อ รวมทั้งเหตุผลที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยของแต่ละข้อลงในช่องว่างที่เว้นไว้ตอนท้ายประโยค หรือควรกรอกแก้ไขสำนวนผู้เชี่ยวชาญสามารถให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมได้ แล้วส่งแบบสอบถามในรอบนี้ให้ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมและอำนวยความสะดวกในการส่งคืนทางไปรษณีย์เช่นเดียวกับรอบแรกและสำหรับการวิเคราะห์คำตอบจากแบบสอบถามรอบที่ 2 โดยการนำคำตอบแต่ละข้อมาหาค่ามัธยฐาน (Median) ฐานนิยม (Mode) และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (Interquartile Range)

3.3 การวิเคราะห์แบบสอบถามรอบที่ 3 นำคำตอบแต่ละข้อจากการวิเคราะห์รอบที่ 2 โดยพิจารณาจากค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ กล่าวคือ ถ้าค่าพิสัยระหว่างควอไทล์แคบแสดงว่าคำตอบที่วิเคราะห์ได้นั้นมีความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่สอดคล้องกัน ซึ่งถ้าผู้วิจัยได้ข้อมูลเพียงพอก็อาจสรุปผลการวิจัยได้รอบนี้เลย แต่ถ้าค่าพิสัยระหว่างควอไทล์กว้าง (มีค่ามาก) แสดงว่า คำตอบที่วิเคราะห์ได้นั้นมีความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญไม่สอดคล้องกัน (ต่างกัน) ก็อาจสร้างแบบสอบถามใหม่เป็นแบบสอบถามรอบที่ 3 โดยมีข้อความเดียวกันกับแบบสอบถามรอบที่ 2 แต่เพิ่มตำแหน่งของค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์และเครื่องหมายแสดงตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญท่านนั้นๆ ได้ตอบในแบบสอบถามรอบที่ 2 ลงไป แล้วส่งกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญท่านนั้นได้ยืนยันคำตอบเดิมหรือเปลี่ยนแปลงคำตอบใหม่

3.4 การวิเคราะห์แบบสอบถามรอบที่ 4 ทำตามขั้นตอนหรือวิธีการเดียวกันกับรอบที่ 3 ถ้าผลการวิเคราะห์ครั้งนี้ปรากฏคำตอบที่ได้มีความสอดคล้องกัน นั่นคือ ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์แคบก็ยุติกระบวนการวิจัยได้ แต่ถ้าคำตอบทั้งหมดยังมีความต่างก็สร้างแบบสอบถามใหม่เป็นแบบสอบถามรอบที่ 4 โดยมีข้อความเดียวกันกับแบบสอบถามรอบที่ 3 ด้วยวิธีการเดิมอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งโดยทั่วไปแล้วการวิจัยเดลฟายสามารถได้ข้อสรุปผลการวิจัยจากแบบสอบถามรอบที่ 3 และหากดำเนินการวิจัยรอบที่ 4 ก็จะได้ข้อสรุปใกล้เคียงกับรอบที่ 3

จะเห็นได้ว่า เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) เป็นเทคนิคการวิจัยอนาคตที่ตอบสนองจุดมุ่งหมายและความเชื่อพื้นฐานของการวิจัยอนาคตมากที่สุดวิธีหนึ่งในปัจจุบัน เป็นเทคนิคการวิจัยที่รวมเอาจุดเด่นหรือข้อดีของเทคนิค EFR และ Delphi เข้าด้วยกันการรวมข้อดีทั้งสองเทคนิคช่วยแก้จุดอ่อนของแต่ละเทคนิคได้เป็นอย่างดี โดยหลักการแล้วเทคนิค EDFR เป็นการผสมผสานระหว่างเทคนิค EFR กับ Delphi เข้าด้วยกัน ขั้นตอนต่างๆ ของ EDFR ก็คล้ายๆ กับ Delphi เพียงแต่จะมีการปรับปรุงวิธีให้มีความยืดหยุ่น และเหมาะสม มากขึ้น โดยในรอบแรกของการวิจัยจะใช้การสัมภาษณ์แบบ EFR ที่ปรับปรุงแล้ว หลักจากการสัมภาษณ์ในรอบแรก ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้อาวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้วสร้างเป็นเครื่องมือ ซึ่งมักจะมีลักษณะเป็นแบบสอบถามแล้วส่งไปให้ผู้เชี่ยวชาญตอบตามรูปแบบของเดลฟาย เพื่อที่จะทำการกรองความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเพื่อหาฉันทามติ ซึ่งมักจะทำประมาณ 2-3 รอบ หลังจากนั้นจะนำข้อมูลมา

วิเคราะห์เพื่อหาแนวโน้มที่มีความเป็นไปได้มาก และมีความสอดคล้องทางความคิดเห็นระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อสรุปเขียนเป็นอนาคตภาพ

6.6 ประโยชน์ของการศึกษาและวิจัยอนาคต

จุมพล พุลาภัทรชีวิน (2529) อธิบายประโยชน์ของการศึกษาและการวิจัยอนาคต ไว้ดังนี้

1. การศึกษาและการวิจัยอนาคตช่วยให้ได้ข้อมูลที่สำคัญ และจำเป็นเกี่ยวกับอนาคตที่จะนำมาใช้ในกระบวนการตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย และการวางแผน เพราะการศึกษาและการวิจัยอนาคตมักจะให้หรือนำไปสู่สิ่งต่าง ๆ ได้แก่ การให้กรอบสำหรับการตัดสินใจหลายรูปแบบ การบ่งชี้ถึงอันตรายและโอกาสต่างๆ แนววิธีแก้ปัญหาแบบต่างๆ ช่วยประเมินนโยบายและการปฏิบัติต่างๆ ช่วยให้มองเห็น และเข้าใจปัจจุบันและอดีตดีขึ้น ช่วยเพิ่มทางเลือก รวมทั้งช่วยกำหนดจุดหมายและแสวงหาวิธีที่จะบรรลุจุดหมาย

2. ช่วยเตรียมมนุษย์ให้มีความพร้อมที่จะเผชิญกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องโดยการให้ประสบการณ์ล่วงหน้า (Pre-experience) แก่มนุษย์ว่าอนาคตจะเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เตรียมพร้อมว่าควรจะทำตัวอย่างไร จะได้ไม่เกิดหรือลดอาการ Future Shock ให้การรับรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตบนโลกที่เต็มไปด้วยการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและสับสน การรับรู้หรือমনทัศน์ดังกล่าว ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการปกติตามธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยอาจจะกลายเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ การเลือกเป็นสิ่งจำเป็น การปฏิเสธที่จะเลือกก็คือการเลือก โลกในอนาคตน่าจะแตกต่างอย่างสิ้นเชิงในหลายๆ ด้านจากโลก มนุษย์มีความรับผิดชอบต่ออนาคตของเขา อนาคตมิใช่เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏขึ้นต่อหน้าเขาเท่านั้น วิธีการที่ได้ผลในอดีต อาจจะไม่ได้ผลในอนาคต เพราะสภาพการณ์เปลี่ยนไป กระตุ้นให้มนุษย์ทำการศึกษาอนาคตอย่างมี " สติ " และดำเนินชีวิตในปัจจุบันอย่างมีสติ

3. ช่วยให้มนุษย์เห็นถึงความสำคัญ และความสัมพันธ์ของระบบต่างๆ ทำให้เกิดความร่วมมือระหว่างกันมากขึ้น

4. ช่วยชี้แนะและเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และความคิด

5. ช่วยให้เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพราะไม่ติดอยู่กับปัญหาในอดีตและปัจจุบัน

6. ช่วยกระตุ้นให้มนุษย์ (ทั้งเด็กและผู้ใหญ่) ใฝ่หาความรู้โดยการเป็นผู้สร้าง ความรู้มากกว่าเรียนสิ่งที่ผู้อื่นบอกหรือทำมาแล้วแต่เพียงอย่างเดียว

7. ให้แนวคิดในการพัฒนาปรัชญาชีวิตที่ผสมกลมกลืนกับแนวโน้มในอนาคต

8. และอื่นๆ เช่น ให้สันติภาพและความสนุกเพลิดเพลิน ให้ความท้าทาย

จะเห็นได้ว่า การศึกษาและการวิจัยอนาคตช่วยให้ได้ข้อมูลที่สำคัญ และจำเป็นเกี่ยวกับอนาคตที่จะนำมาใช้ในกระบวนการตัดสินใจ การกำหนดนโยบาย และการวางแผน

โดยสรุป แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยอนาคตที่ได้นำเสนอ ประกอบด้วย ประเด็นหลักเกี่ยวกับแนวคิดอนาคตศึกษาที่ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แนวคิดและวิธีการศึกษาอนาคต ความหมายของการวิจัยอนาคต จุดมุ่งหมายของการวิจัยอนาคต เทคนิคการวิจัย EDRF และประโยชน์ของการศึกษาและวิจัยอนาคต ซึ่งการศึกษาอนาคตมีบทบาทสำคัญตั้งแต่ระดับประเทศใน

การวางนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนา รวมถึงระดับปัจเจกบุคคลในการตัดสินใจ การดำเนินชีวิต และการทำงานอย่างมีสติรอบคอบเสมอ

ตอนที่ 7 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

7.1 งานวิจัยในประเทศ

ทวีชัย บุญเต็ม (2540) ได้ศึกษาการจัดการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น สำหรับพุทธศักราช 2540 เพื่อกำหนดทิศทางและยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น ตามขั้นตอนการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ของเซอร์โตและปีเตอร์ ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม ขั้นตอนการสร้างทิศทางของมหาวิทยาลัย และขั้นตอนการกำหนดยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่น สำหรับพุทธศักราช 2540 ผลวิจัยพบว่า มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีทิศทางการพัฒนามหาวิทยาลัยให้เป็นสถาบันที่พึ่งหลักทางวิชาการแก่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและประเทศลุ่มแม่น้ำโขง มีการบริหารจัดการที่มีความคล่องตัวและมีประสิทธิภาพ ให้บริการวิชาการอย่างหลากหลายเพื่อความเข้มแข็งของชุมชนโดยอาศัยเทคโนโลยีเครือข่ายสารสนเทศ ยุทธศาสตร์หลักที่กำหนดเพื่อให้บรรลุตามทิศทางนี้คือ การนำมหาวิทยาลัยสู่การเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐที่ไม่เป็นส่วนราชการ

คำเพชร ฐิริปัญญา (2550) ได้ศึกษาปัจจัยความสำเร็จของสถาบันอุดมศึกษาระดับโลก และสภาพปัจจุบันของสถาบันอุดมศึกษาไทย เพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาอันอุดมศึกษาไทยสู่การเป็นมหาวิทยาลัยระดับโลก ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยความสำเร็จของสถาบันอุดมศึกษาระดับโลกขึ้นอยู่กับคุณภาพของภารกิจหลักของการศึกษาระดับอุดมศึกษา ได้แก่ หลักสูตรและการสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการ และมิติทางวัฒนธรรม ปัจจัยด้านความเป็นนานาชาติของมหาวิทยาลัยระดับโลก ได้แก่ 1) การจัดการคุณภาพและโครงสร้างพื้นฐาน 2) หลักสูตรและนวัตกรรม 3) การวิจัย 4) การศึกษาเรื่องอาณานิคมศึกษา นิสิตนักศึกษาและนักวิชาการจากนานาชาติ 5) ความร่วมมือทางวิชาการและการพัฒนาด้านนานาชาติ 6) การบริการทางสังคม และความฉลาดทางวัฒนธรรม จากการศึกษาวิจัยผู้วิจัยได้นำเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาอันอุดมศึกษาไทยสู่การเป็นมหาวิทยาลัยระดับโลก ซึ่งประกอบไปด้วยส่วนประกอบของยุทธศาสตร์ และยุทธศาสตร์ในระดับองค์การ 4 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ 1) ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างคุณค่าเพื่อความเป็นเลิศในภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษา และเป็นองค์การอัจฉริยะ 2) ยุทธศาสตร์การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ 3) ยุทธศาสตร์การประกอบการของมหาวิทยาลัย 4) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายทางวิชาการทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ

ต่อตระกูล อุบลวัตร (2550) ได้ศึกษาอุปสงค์ของผู้เรียนที่มีต่อสถาบันอุดมศึกษาต่างชาติที่จะมาให้บริการการศึกษาในประเทศไทย ศึกษาผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับสถาบันอุดมศึกษาไทยจากการเปิดเสรีทางการค้า และนำเสนอยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาไทยในบริบทการเปิดเสรีทางการค้า ผลการวิจัยพบว่า ความต้องการของผู้เรียนที่มีต่อสถาบันอุดมศึกษาต่างชาติที่จะมาให้บริการการศึกษาในประเทศไทยอยู่ในระดับปานกลาง สาขาวิชาที่ผู้เรียนต้องการ

เรียนมากที่สุดคือ พาณิชยศาสตร์และการบัญชี วิศวกรรมศาสตร์ และนิเทศศาสตร์ สำหรับประเทศที่ผู้เรียนต้องการให้มาตั้งมหาวิทยาลัยในประเทศไทย คือ ประเทศสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และออสเตรเลีย ปัจจัย 3 ลำดับแรกที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกเรียนในสถาบันอุดมศึกษาต่างชาติ คือ โอกาสการมีงานทำหลังจากสำเร็จการศึกษา คุณภาพของคณาจารย์ และความเป็นมาตรฐานสากลของหลักสูตร ส่วนปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับอุปสงค์ของนักเรียนมี 6 ปัจจัยร่วมกัน คือ ทักษะภาษาที่จะได้รับจากการศึกษาในหลักสูตรนานาชาติ เพศของผู้เรียน ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารในการเรียนการสอน โอกาสการเป็นนักเรียนแลกเปลี่ยน รายได้ในอนาคต และรายได้ครอบครัว การศึกษาผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นกับสถาบันอุดมศึกษาไทยจากการเปิดเสรีทางการค้า พบว่าสถาบันอุดมศึกษาของไทยทั้งรัฐและเอกชน คาดการณ์ถึงผลกระทบว่าจะไม่เกิดผลกระทบอย่างรุนแรง แต่มีได้หมายความว่าไม่เกิดผลกระทบใดๆเลย ผลกระทบที่สถาบันอุดมศึกษาไทย อาจจะได้รับผลกระทบมีอยู่ 4 ประเด็น คือ 1) การเคลื่อนย้ายกำลังคนในส่วนของคณาจารย์ 2) การแข่งขันด้านความเป็นนานาชาติ 3) การแข่งขันด้านชื่อเสียงของสถาบันอุดมศึกษาไทยกับต่างชาติ 4) การแข่งขันด้านความพร้อมในการลงทุน ตลอดจนอุปกรณ์การเรียนการสอน ยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาไทยในบริบทการเปิดเสรีทางการค้า ซึ่งประกอบด้วย ยุทธศาสตร์ 7 ยุทธศาสตร์ ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์ในการเสริมสร้างศักยภาพในการแข่งขันของสถาบันอุดมศึกษาไทย ดังนี้ 1) ยุทธศาสตร์ด้านการปฏิรูประบบบริหารจัดการอุดมศึกษา 2) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรอุดมศึกษา 3) ยุทธศาสตร์ด้านคุณภาพการศึกษา 4) ยุทธศาสตร์ด้านต้นทุนการจัดการศึกษา 5) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาความสามารถทางภาษาต่างประเทศ 6) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างเอกลักษณ์ความเป็นไทยในบริบทนานาชาติ และ 7) ยุทธศาสตร์ด้านการสร้างภาพลักษณ์ของสถาบันอุดมศึกษาไทย

7.2 งานวิจัยในต่างประเทศ

Volbrecht and Walters (2000) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง Re-imagining a Picture: Higher Education in Lifelong Learning ได้อธิบายภาพบทบาทและหน้าที่ใหม่ของสถาบันอุดมศึกษาที่ไม่ใช่การบรรยายให้ความรู้โดยคณาจารย์ และโลกในยุคปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาต้องเปลี่ยนบทบาทไปสู่การเป็นองค์กรการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โยงานวิจัยนี้ได้ยกตัวอย่าง มหาวิทยาลัย University of Western Cape ประเทศแอฟริกาใต้ มาเป็นต้นแบบการนำเสนอผลการปฏิบัติที่เน้นการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกกับผู้ที่มีบทบาทในการเปลี่ยนภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัย (Mr. Terry Volbrecht is a senior lecturer in the Division for Lifelong Learning at the University of Western Cape.) ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนามหาวิทยาลัยไปสู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ มีองค์ประกอบ ได้แก่ เน้นการจัดการเรียนการสอนที่เป็นระบบ (a systematic introduction to the field of study) นำเสนอมุมมองเชิงเปรียบเทียบเนื้อหาที่ศึกษา (a comparative or contextual framework for viewing the field of study) มุ่งพัฒนาทักษะการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับผู้เรียน (broaden the student and provide generic skills) มีโครงสร้างที่เปิดโอกาสและให้อิสระในการเลือกเรียนรู้ของผู้เรียนผู้เรียน (some freedom of choice and flexibility of structure) มุ่งการพัฒนาการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (development of self-directed learning) นอกจากนี้

กระบวนการสอนที่สำคัญที่ต้องมี ได้แก่ เพื่อช่วยเพื่อน และการเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง (peer-assisted and self-directed learning) การเรียนรู้จากประสบการณ์และตามสถานการณ์จริง (experiential and real-world learning) การใช้ทรัพยากรและปัญหาเป็นฐานการเรียนรู้ (resource-based and problem-based learning) การสะท้อนคิดและการวิพากษ์การเรียนรู้เพื่อตระหนักด้วยตนเอง (reflective practice and critical self-awareness) สื่อการเรียนรู้หลากหลาย (open learning and alternative delivery mechanisms)

Brennan and Jary (2005) ได้ศึกษาเรื่อง What is learned at university? The Social and Organisational Mediation of University Learning: A research project. โดยได้ตั้งคำถามวิจัยว่า ผู้เรียนได้เรียนรู้อะไรบ้างจากสถาบันอุดมศึกษาที่จะเป็นประโยชน์กับการดำเนินชีวิต และดำเนินการวิจัยเชิงลึกเพื่อให้ได้คำตอบ ทั้งการสังเคราะห์วรรณคดีที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์มหาวิทยาลัยต่างๆ 5 สถาบันการศึกษา การสนทนากลุ่มผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งการประเมินแผนและนโยบาย ผลการวิจัยระบุชัดเจนว่า ทุกๆ มหาวิทยาลัยควรให้ความสำคัญกับสาระเนื้อหาหลักสูตรที่สอน มากกว่าวิธีการสอน โดยสถาบันอุดมศึกษาควรมุ่งการจัดการเรียนการสอนที่ผลผลิต (Outcome) มากกว่าทักษะความสามารถบางอย่างเท่านั้น

European University Association (2008) ได้ศึกษาเรื่อง European universities' Charter on Lifelong learning โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนามหาวิทยาลัยด้วยยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลการวิจัยระบุแนวทางการพัฒนามหาวิทยาลัย ได้แก่ การบรรจุแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในยุทธศาสตร์การพัฒนา การจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างผู้เรียน โปรแกรมการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้กับผู้ใหญ่ที่สนใจกลับเข้ามาหาความรู้ จัดให้มีการให้คำปรึกษาแนะนำ ให้ความสำคัญกับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ผ่านมาของผู้เรียน สร้างบรรยากาศการเรียนรู้เกิดเป็นวัฒนธรรมที่มีคุณค่า ยกย่องการวิจัย การสอนและนวัตกรรม ในมิติของการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต จัดการเรียนการสอนที่สร้างสรรค์และยืดหยุ่น สร้างเครือข่ายกับสถาบันสังคมอื่นๆ ได้แก่ ชมชน องค์กรรัฐและเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างของสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ให้โอกาสผู้เรียน

National Institute of Adult Continuing Education (2009) สถาบันการศึกษาผู้หม่เหนือต่อเนืองแห่งชาติของประเทศอังกฤษ (England and Wales) ได้ศึกษาเรื่อง Lifelong Learning and the Future of Higher Education โดยได้เสนอมุมมองในอนาคตของสถาบันอุดมศึกษาที่ต้องเผชิญความท้าทายนานัปการ ได้แก่ 1. สหราชอาณาจักรเป็นประเทศที่มีลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตมากอยู่แล้วเมื่อเทียบกับมาตรฐานนานาชาติ 2. นโยบายของรัฐไม่เอื้อต่อระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต 3. การขยายตัวของศึกษาระดับอุดมศึกษากระทบต่อผู้ที่ไม่ได้เข้ารับการศึกษาคอร์สครีว และสังคม เนื่องจากทำให้เกิดความแตกต่างด้านโอกาสในชีวิตของผู้ที่ได้รับและไม่ได้รับการศึกษา 4. การสนับสนุนค่าเรียนจากรัฐซึ่งยังไม่ครอบคลุมถึงผู้ที่เป็นนักศึกษาไม่เต็มเวลา 5. ความล้มเหลวของมาตรฐานนานาชาติที่ไม่ส่งเสริมการสะสมและโอนหน่วยกิต 6. มหาวิทยาลัยมีส่วนรับผิดชอบหลักต่อการผลิตต้นทุนที่เป็นที่ต้องการ ทั้งทางด้านมนุษย์ อัตลักษณ์ ความคิดสร้างสรรค์ และด้านจิตใจ 7. การให้ความสำคัญต่อการศึกษาระดับอุดมศึกษาซึ่งเป็นส่วนที่ช่วยพัฒนาความสามารถของบุคคลและ

มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตเข้ามามีบทบาทสำคัญ 8. การพัฒนาต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายๆ ฝ่าย 9. การกระจายอำนาจของสหราชอาณาจักรไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียนและนายจ้าง และ 10. สถาบันทางการศึกษาจะต้องแสดงออกถึงอิสรภาพในการจัดการตนเอง ซึ่งความท้าทายเหล่านี้ส่งผลต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ จึงเป็นภารกิจที่สำคัญที่ทุกภาคส่วนในประเทศสหราชอาณาจักรต้องร่วมมือกันเพื่อให้ประเทศเป็นประเทศที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับอุดมศึกษาอย่างแท้จริง

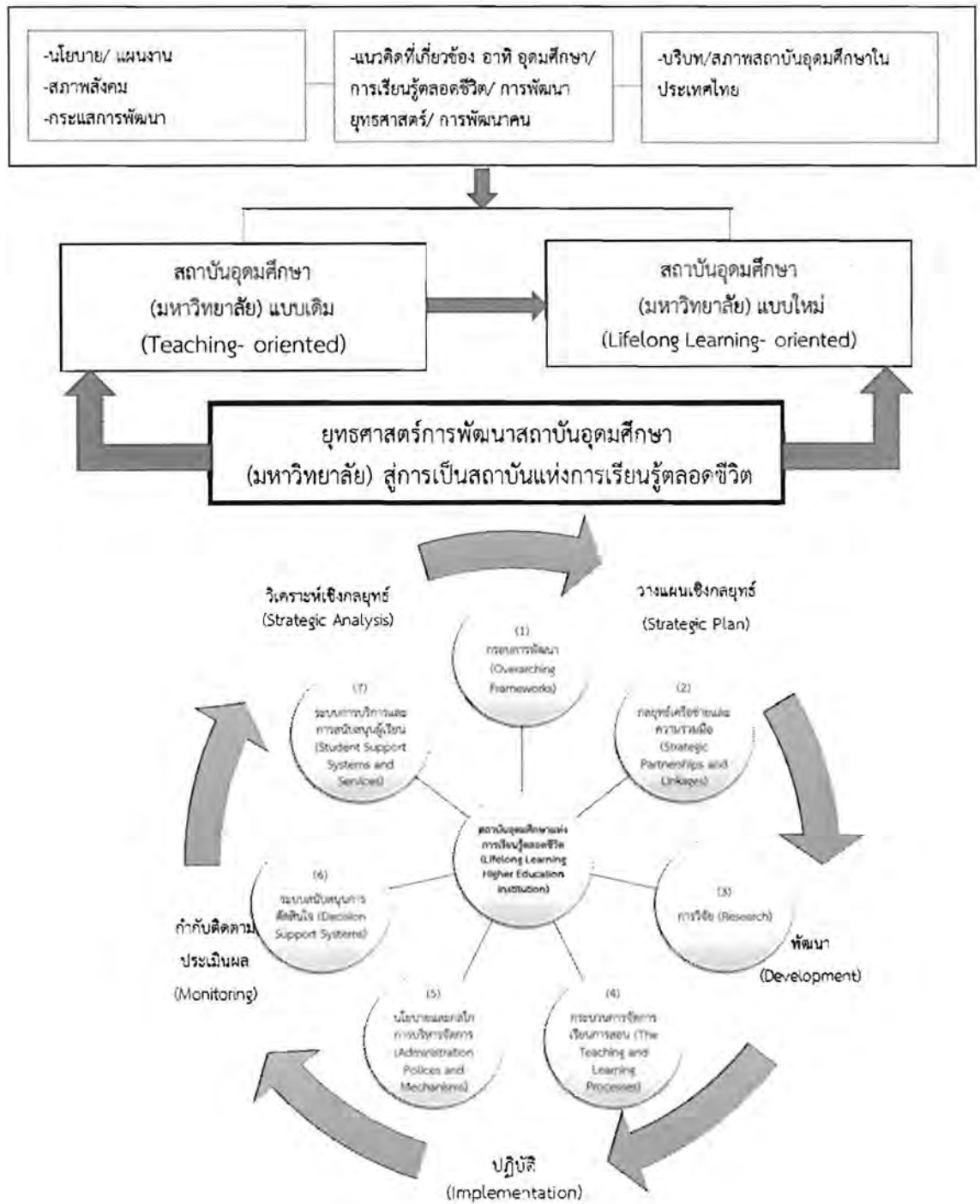
Henschke (2000, 2014) ได้ศึกษาเรื่อง Moving a university or college toward a lifelong learning orientation งานวิจัยนี้ได้นำเสนอ คุณค่าหลักและความท้าทายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในมุมมองของนักการศึกษาและผู้เรียน ยกตัวอย่างกรณีศึกษาที่ดีในการพัฒนา มหาวิทยาลัยที่มีการบริหารจัดการแบบเดิมไปสู่การพัฒนาเป็นสถาบันส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และงานวิจัยเรื่อง Measurable Performance Indicators [MPI] for Lifelong Learning: Reorientation of a Traditional Higher Education Institution อธิบายเครื่องมือการวัดและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาสู่การเป็นสถาบันส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือภาษาอังกฤษ เรียกว่า Measurable Performance Indicators [MPI] for Lifelong Learning ประกอบด้วย ตัวชี้วัดที่สำคัญต่างๆ ในการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ ด้านกรอบแนวคิด ด้านกลยุทธ์การมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ ด้านการวิจัยและพัฒนา ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านการบริหารจัดการเชิงนโยบายและกลไกการทำงาน ด้านระบบการคิดและการตัดสินใจ ด้านระบบการสนับสนุนผู้เรียนและการบริการ เป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สถาบันการศึกษาสามารถประเมินตนเองเพื่อการพัฒนาสู่การเป็นสถาบันส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสถาบันการศึกษาในทิศทางนี้ได้

Walters (2012) ได้ศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับสถาบันอุดมศึกษาในประเทศแอฟริกาใต้ ในรายงานการศึกษาเรื่อง Higher Education in Lifelong Learning in South Africa ผลการวิเคราะห์สะท้อนสถานการณ์ที่ประเทศได้รับความกดดันในการพัฒนาประเทศจากกระแสโลกาภิวัตน์ ภาวะเศรษฐกิจและการเมืองการปกครอง ทำให้ประเทศมีการทบทวนและนำเอาแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตมาปรับใช้กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในประเทศ เนื่องจากต้องการให้ประชาชนมีกลับประกันการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยงานวิจัยนี้มุ่งเน้นการนำเสนอมุมมองเชิงนโยบายที่มีผลต่อการปรับกลไกการพัฒนาการศึกษาอุดมศึกษาของประเทศ ประเด็นหลักในการศึกษา ได้แก่ การปรับบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาโดยการวิเคราะห์มหาวิทยาลัยสำหรับคนผิวสี (University of the Western Cape) และการพัฒนากรอบมาตรฐานคุณวุฒิของประเทศ พบว่ากรอบการพัฒนาประเทศยังไม่ส่งผลต่อการปฏิบัติ องค์กรหรือหน่วยงานไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดผลเป็นรูปธรรม และควรมีการจัดตั้งองค์กรกลางที่ทำหน้าที่การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในทุกระดับ และทำงานร่วมกับหน่วยงานภายในประเทศและต่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมือนกับสถาบันส่งเสริมการเรียนรู้ (Institute for Lifelong Learning) ของ UNESCO

Sawano (2012) ได้ศึกษาเรื่อง Higher education and lifelong learning in japan: why is it so difficult to promote recurrent education? การศึกษาสถานการณ์การเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้เรียนในสถาบันอุดมศึกษา เน้นที่โอกาสการปรับเข้าสู่การเรียนอย่างเป็นทางการ โดย

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า การวิจัยและการสอนเป็นภาระหน้าที่ที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษา ต่อมาราวปี 1970 ที่แนวคิดเรื่องการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตได้รับความสนใจมาจนถึงปัจจุบัน จึงเกิดคำถามว่า สถาบันอุดมศึกษาเหล่านี้สามารถพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับนโยบายในประเทศญี่ปุ่นได้มีความพยายามส่งเสริมและสนับสนุนสถาบันอุดมศึกษาให้ใช้ความรู้เป็นฐานการพัฒนาที่สำคัญมากขึ้น การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่กลับเข้ามาศึกษาหาความรู้ได้อย่างเต็มที่ตามศักยภาพและความสนใจ มีการเปิดหลักสูตรที่หลากหลาย อาทิ graduate school, non-degree course, short-term extension program การสร้างความร่วมมือกับสถานประกอบการในการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนานวัตกรรม เช่น หลักสูตร Massive online Course (MOOC) และการพัฒนามาตรฐานการศึกษาชาติ (National Qualifications Framework for Japan) เพื่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องใช้เป็นกรอบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศในระยะยาว นั่นเอง

ตอนที่ 8 กรอบแนวคิดในการวิจัย

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาอนาคต ใช้เทคนิคการวิจัยแบบ EDFR (Ethnographic Delphi Futures Research) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา 2) พัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 3) นำเสนอยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยวิธีดำเนินการวิจัยของการวิจัยนี้แบ่งเป็น 3 ระยะตามจุดประสงค์การวิจัย กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติ เครือข่ายผู้ใช้บัณฑิต นิสิตนักศึกษา และผู้ที่เกี่ยวข้องของภาคส่วนต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม เป็นต้น เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิค EDFR เครื่องมือวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เจาะลึก แบบสอบถามที่พัฒนาขึ้น Measurable Performance Indicators [MPI] for lifelong Learning: reorientation of a traditional higher education institution ประเด็นการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินรูปแบบ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการวิเคราะห์เชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา และการสร้างข้อสรุปเชิงอุปนัยจากผลการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ซึ่งรายละเอียดการดำเนินการวิจัย มีดังนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา

การดำเนินงานช่วงที่ 1 ใช้เวลา 6 เดือน (เดือนที่ 1 – 6) เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งประกอบด้วย การดำเนินงานดังต่อไปนี้

- 1.1 ผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา โดยการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ
- 1.2 พัฒนาเครื่องมือแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้น Measurable Performance Indicators [MPI] for Lifelong Learning: Reorientation of a traditional higher education institution
- 1.3 ผู้วิจัยร่วมกับกลุ่มเป้าหมายสรุปข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- 1.4 วางแผนการดำเนินการและพัฒนาเครื่องมือเพื่อสัมภาษณ์เจาะลึก ประเด็นการสนทนากลุ่ม และแบบประเมินยุทธศาสตร์

ผลลัพธ์ที่ได้ (Output) ข้อมูลเชิงลึกจากการวิเคราะห์และสังเคราะห์สถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) ในการเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมิติต่างๆ 1) *บริบททางสังคมซึ่งเป็นลักษณะทั่วไป* 2) *นโยบายและทิศทางการพัฒนา* 3) *องค์ประกอบการเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต* ได้แก่ (1) กรอบการพัฒนา (Overarching Frameworks) ได้แก่ นโยบาย หลักการและเหตุผล เป้าหมาย มาตรการ (2) กลยุทธ์เครือข่ายและความร่วมมือ (Strategic Partnerships and Linkages) ได้แก่

ระดับหน่วยงานในสถาบัน ระหว่างสถาบัน และสถาบันในประเทศและต่างประเทศ (3) การวิจัย (Research) (4) กระบวนการจัดการเรียนการสอน (The Teaching and Learning Processes) แบ่งเป็น บทบาทสถาบัน บทบาทผู้สอน บทบาทผู้เรียน (5) นโยบายและกลไกการบริหารจัดการ (Administration Policies and Mechanisms) (6) ระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support Systems) (7) ระบบการบริการและการสนับสนุนผู้เรียน (Student Support Systems and Services) (8) กลุ่มบุคคลและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง (9) กระบวนการดำเนินกิจกรรม (10) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (11) หลักการเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต (12) ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ (13) ปัญหาอุปสรรค และ (14) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ตอนที่ 2 การพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การดำเนินงานช่วงที่ 2 ใช้เวลา 6 เดือน (เดือนที่ 7- 12) เป็นการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่เพื่อศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมิติต่างๆ ดังนี้

1.1 ผู้วิจัย ระบุประเด็นการพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต ด้วยการระดมความคิด (Brain storming) และการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview)

1.2 คณะผู้วิจัยประสานหน่วยงาน องค์กร สถาบันที่เกี่ยวข้อง เพื่อเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

1.3 สถาบันอุดมศึกษาหาแนวทางในการดำเนินการเพื่อพัฒนาไปสู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยมีผู้วิจัยอำนวยความสะดวกและร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระหว่างดำเนินการ

1.4 ผู้วิจัยศึกษาและติดตามการดำเนินกิจกรรมจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) กับสมาชิกมหาวิทยาลัยที่ร่วมโครงการ

1.5 ผู้วิจัยและมหาวิทยาลัยกลุ่มเป้าหมายร่วมกันสะท้อนคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้จากบทเรียนที่ได้รับโดยวิธีการจัดเวทีเสวนา (Open forum) และสนทนากลุ่ม (Focus groups)

ผลลัพธ์ที่ได้ (Output) ได้ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต พร้อมแนวทางการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรม

ตอนที่ 3 การนำเสนอยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การดำเนินงานช่วงที่ 3 ใช้เวลา 6 เดือน (เดือนที่ 13- 18) เป็นการนำเสนอยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย การดำเนินงานดังนี้

3.1 ผู้วิจัยสังเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ได้จากการดำเนินงานขั้นตอนที่ 1 และ 2 จัดทำเป็นร่างยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3.2 ผู้วิจัยปรับปรุงร่างยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3.3 จัดสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาและตรวจสอบยุทธศาสตร์การพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับการนำไปใช้

3.4 จัดทำรายงานสรุปผลโครงการ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตพร้อมเผยแพร่องค์ความรู้สู่สาธารณะในหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ เอกสารคู่มือสำหรับสถาบันอุดมศึกษา การจัดทำเว็บไซต์เผยแพร่องค์ความรู้ สื่อโทรทัศน์ และสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ อาทิ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

ผลลัพธ์ที่ได้ (Output) ยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต และรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ซึ่งเป็นต้นแบบนวัตกรรมการพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ซึ่งรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย ดังแสดงในแผนภาพที่ 2 แสดงรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอน	กระบวนการ	ผลที่ได้รับ
<p>ระยะที่ 1</p> <p>วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบที่เป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา</p>	<ul style="list-style-type: none"> - วิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศเกี่ยวกับสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา ฯลฯ - สรุปองค์ประกอบที่เป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา 	<p>วัตถุประสงค์การวิจัย (ข้อที่ 1)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ปรับท่วงสังคัมซึ่งเป็นลักษณะทั่วไป 2) นโยบายและทิศทางกาพัฒนา 3) องค์ประกอบที่เป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต 4) กลุ่มบุคคลและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง 5) กระบวนการดำเนินงานกิจกรรม 6) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต 7) หลักการเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต 8) ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ 9) ปัญหาอุปสรรค 10) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต
<p>ระยะที่ 2</p> <p>พัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่อการเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p>	<ul style="list-style-type: none"> - สัมภาษณ์เจาะลึกผู้ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 20 คน เกี่ยวกับสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต - สรุปร่างยุทธศาสตร์การพัฒนาศาสนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่อการเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต - รวบรวมข้อมูลทั้งหมด 	<p>วัตถุประสงค์การวิจัย (ข้อที่ 2)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ร่างยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) - สู่อการเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต
<p>ระยะที่ 3</p> <p>การนำเสนอยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p>	<ul style="list-style-type: none"> - จัดการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 30 คน เพื่อพิจารณาและประเมินผลยุทธศาสตร์ฯ - ประเมินรับรองรูปแบบยุทธศาสตร์ฯ - ปรับแก้ไขข้อมูล และสรุปผลการวิจัย - นำเสนอยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 	<p>วัตถุประสงค์การวิจัย (ข้อที่ 3)</p> <ul style="list-style-type: none"> - ยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ (1) กรอบการพัฒนา (2) เครือข่ายและความร่วมมือ (3) การวิจัย (4) การจัดการเรียนการสอน (5) การบริหารจัดการ (6) ระบบสนับสนุนการ (7) การบริการและการสนับสนุนผู้เรียน

แผนภาพที่ 2 แสดงรายละเอียดวิธีดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัย เรื่อง ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา 2) พัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 3) นำเสนอยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 3 ตอนตามวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา

ผู้วิจัยวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา โดยการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ ได้แก่ คำเพชร ฎริปัญญา, 2550; ชรัติ อุ่มสัมฤทธิ์, 2550; ต่อตระกูล อุบลวัตรม 2550; ชำรง รัตนภราดร, 2553; พสุ เดชะรินทร์, 2549; พันธุ์ศักดิ์ พลสารัมย์, 2540; Volbrecht and Walters, 2000; Brennan and Jary, 2005; European University Association, 2008; National Institute of Adult Continuing Education, 2009; Henschke, 2000, 2014; Walters, 2012; Sawano, 2012

ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์องค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษา มีรายละเอียด ดังนี้

การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นแนวคิดหลัก หรือเป็นหลักการที่ถือว่าเป็นการพัฒนา การเปลี่ยนแปลง การปรับเปลี่ยนที่ต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่มีจุดสิ้นสุด ในการรับรู้ของมนุษย์ ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งผ่านการเรียนรู้ในระบบการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย แต่ยิ่งมากไปกว่านั้น ในแง่ของผลการดำเนินชีวิต และอาจเป็นทั้งโดยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ซึ่งรวมถึงความเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น รวมถึงเข้าใจโลกในวงกว้าง อิงจาก 6 เสาหลักแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ เรียนเพื่อรู้ คือ การแสวงหาข้อมูลที่เหมาะสม การทำความเข้าใจเนื้อหาวิชา การใช้เครื่องมือกับสถานการณ์ต่างๆ เรียนรู้เพื่อปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้เพื่อให้สามารถปฏิบัติตัวได้อย่างสร้างสรรค์ในสิ่งแวดล้อมของตน เรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน คือการมีส่วนร่วมและร่วมดำเนินการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ กับผู้อื่น เรียนรู้ที่จะเป็น เป็นความก้าวหน้าที่จะเป็นที่ยอมรับจาก หลักการเรียนรู้ 3 ประการข้างต้น เรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เป็นการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อสร้างสังคมที่ดีขึ้นสำหรับทุกคน และ เรียนรู้เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือความพยายามเพื่อความยั่งยืนในทุกด้าน เพื่อการสื่อสาร การเรียนรู้ และการแบ่งปันความรู้ สนับสนุนให้ประชาชนมีหน้าที่หลากหลาย ทั้งโดยส่วนตัว และในฐานะส่วนหนึ่งของชุมชนและองค์กร

การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) ไปสู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมิติต่างๆ ที่ประกอบด้วย 1) บริบททางสังคมซึ่งเป็นลักษณะทั่วไป 2) นโยบายและทิศทางการพัฒนา 3) องค์ประกอบการเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ (1) กรอบการพัฒนา (Overarching

Frameworks) ได้แก่ นโยบาย หลักการและเหตุผล เป้าหมาย มาตรการ (2) กลยุทธ์เครือข่ายและความร่วมมือ (Strategic Partnerships and Linkages) ได้แก่ ระดับหน่วยงานในสถาบัน ระหว่างสถาบัน และสถาบันในประเทศและต่างประเทศ (3) การวิจัย (Research) (4) กระบวนการจัดการเรียนการสอน (The Teaching and Learning Processes) แบ่งเป็น บทบาทสถาบัน บทบาทผู้สอน บทบาทผู้เรียน (5) นโยบายและกลไกการบริหารจัดการ (Administration Policies and Mechanisms) (6) ระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support Systems) (7) ระบบการบริการและการสนับสนุนผู้เรียน (Student Support Systems and Services) (8) กลุ่มบุคคลและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง (9) กระบวนการดำเนินกิจกรรม (10) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต (11) หลักการเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต (12) ปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จ (13) ปัญหาอุปสรรค และ (14) ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

องค์ประกอบหลักสำคัญของการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประกอบด้วย ด้านกรอบแนวคิด ด้านกลยุทธ์การมีส่วนร่วมและเครือข่ายการเรียนรู้ ด้านการวิจัยและพัฒนา ด้านกระบวนการเรียนการสอน ด้านการบริหารจัดการเชิงนโยบายและกลไกการทำงาน ด้านระบบการคิดและการตัดสินใจ ด้านระบบการสนับสนุนผู้เรียนและการบริการ เป็นต้น เพื่อการพัฒนาสู่การเป็นสถาบันส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต

รายละเอียดองค์ประกอบหลักสำคัญของการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีดังนี้

1. กรอบการพัฒนา (Overarching Frameworks)

กรอบการพัฒนาเป็นกรอบกำหนดบริบทเพื่อเอื้อให้สถาบันการศึกษาดำเนินบทบาทเป็นสถาบันเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

- การกำกับดูแล

1. หน่วยงานพัฒนาการศึกษาของชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ) กำหนดนโยบายการเงินและแผนปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถาบันอุดมศึกษา

2. หน่วยงานพัฒนาการศึกษาของชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ) กำหนดกรอบกฎหมายและแผนปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถาบันอุดมศึกษา

3. หน่วยงานพัฒนาการศึกษาของชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ) ระบุประเด็นกังวลด้านสังคม ในนโยบายและแผนปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถาบันอุดมศึกษา

4. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในภูมิภาคใส่ในนโยบายสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต

5. สถาบันมีแผนการเงินเพื่อสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต

6. สถาบันมีวัฒนธรรมที่สนับสนุนการศึกษาในลักษณะให้ผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลาง รวมทั้งคำนึงและให้ความเคารพต่อความต้องการ ความแตกต่าง และส่วนสนับสนุนส่งเสริมจากบุคคลดังกล่าวที่มีต่อการดำเนินการเรียนการสอน

7. มีการร่วมมือและสื่อสารระหว่างฝ่ายต่างๆในสถาบัน เพื่อบรรลุความต้องการด้านการศึกษา อาชีพ การเงิน และความต้องการส่วนบุคคลของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (LLLs)

8. จำเป็นต้องมีสื่อสารกันอย่างใกล้ชิดและจริงจังระหว่างมหาวิทยาลัยกับผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

2. กลยุทธ์เครือข่ายและความร่วมมือ (Strategic Partnerships and Linkages)

ในกลยุทธ์เครือข่ายและความร่วมมือ รวบรวมรูปแบบความสัมพันธ์ 3 ลักษณะ

- **เครือข่ายและความร่วมมือระหว่างประเทศ**

1. มีการจัดทำบันทึกและการใช้งานในระดับสถาบันสำหรับกิจกรรมด้านการแลกเปลี่ยน การแบ่งปันทักษะ โอกาสด้านการวิจัย การพัฒนานิสิตนักศึกษา รวมทั้งบุคลากร ตลอดจนการร่วมมือกันกับสถาบันระหว่างประเทศ

- **เครือข่ายและความร่วมมือระหว่างสถาบันและสังคม**

2. มีการจัดทำบันทึกและการใช้งานในระดับสถาบัน สำหรับความร่วมมือในรูปแบบของการแบ่งปันทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรด้านอื่นๆ รวมทั้งการดำเนินวิจัยร่วมระหว่างสถาบันและองค์กรอื่นๆ ในสังคม อาทิ สหภาพแรงงาน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานด้านศึกษาอื่นๆ ตลอดจนพนักงานในหน่วยงานดังกล่าว

- **เครือข่ายและความร่วมมือภายในสถาบัน**

3. มีการจัดทำบันทึกและการใช้งานในระดับคณะวิชา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

4. มีการจัดทำบันทึกและการใช้งานเพื่อทบทวนการปรับปรุงและประเมินโครงการเป็นระยะ เพื่อพิจารณาว่าการร่วมมือประเภทต่างๆ ดังกล่าวมีส่วนในการปรับปรุงโครงการมากน้อยแค่ไหน

5. มีการจัดทำบันทึกและนำมาใช้เพื่อปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม

3. การวิจัย (Research)

การวิจัยเป็นประเด็นที่เข้าใจในภาพกว้างๆ และรวมถึงการดำเนินงานในทุกๆ แขนงวิชา และ/หรือสถาบัน การเรียนรู้ตลอดชีวิตถือเป็นการวิจัยแขนงหนึ่งซึ่งมีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับ

1. มีการส่งเสริมการทำสัญญาวิจัยในทุกๆ แขนงวิชา และ/หรือสถาบัน และมีการจัดทำบันทึกการดำเนินงานดังกล่าวในระดับคณะวิชา

2. มีการส่งเสริมการทำวิจัยร่วมกับสังคม เศรษฐกิจ และผู้เรียน และมีการจัดทำบันทึกการดำเนินงานดังกล่าวในระดับคณะวิชา

3. มีการใช้กระบวนการค้นคว้าวิจัยในกรอบกว้าง มีการกำหนดเป้าหมายเพื่อเพิ่มรูปแบบการวิจัยต่างๆ อาทิ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ กรณีศึกษา และการเล่าเรื่อง

4. มีการสร้างกลไกที่เหมาะสม เพื่อประเมินว่าสถาบันได้บรรลุผลตามตัวชี้วัดในระดับใด

5. มีการพัฒนาและปรับปรุงตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลาในการดำเนินงานของสถาบัน

6. มีการเผยแพร่ข้อมูลที่ไต่จากกรวิจัยอย่างเป็นระบบ ให้สาธารณะและประชาชนได้รับรู้

7. มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความคาดหวัง ประสบการณ์ ความต้องการ และความพึงพอใจของนิสิตนักศึกษา อย่างเป็นระบบ

8. มีการสร้างกลไกที่เหมาะสมในอนาคต เพื่อประเมินว่าสถาบันได้บรรลุผลตามตัวชี้วัดในระดับใด

9. มีการพัฒนาและปรับปรุงตัวชี้วัดการปฏิบัติงานสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง
สำหรับการดำเนินงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันการศึกษา

4. กระบวนการจัดการเรียนการสอน (The Teaching and Learning Processes)

ผู้สอนมีบทบาทในการกระตุ้นการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง การแสวงหาความรู้ ความสนใจ และสถานการณ์ในชีวิตที่ผู้เรียนนำมาสู่การศึกษา รวมทั้งประยุกต์ใช้วิธีการเรียนรู้แบบเปิดและอิงทรัพยากร สถาบันจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกส่วนกลาง ในรูปแบบของการให้บริการห้องสมุด ให้การสนับสนุนด้านข้อมูลและบุคคลากรที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง (Self-direct learning: SDL) เป็นลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่ง ซึ่งการเรียนรู้แบบ SDL นี้ เป็นการเรียนรู้ที่นิสิต นักศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการทำงานร่วมกับคณะวิชา เพื่อออกแบบโปรแกรมการเรียนรู้ของตนเอง โดยระบุความต้องการด้านการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมและดีที่สุดในวิชาชีพ การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ มีความแตกต่างจากการเรียนในลักษณะที่ผู้เรียนนั่งฟังผู้สอนบรรยายฝ่ายเดียว การเรียนแบบลงมือปฏิบัติเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่ผู้เรียนและผู้สอนมีปฏิสัมพันธ์ สันทนา ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนลองใช้แนวคิดใหม่ๆ ในสถานประกอบการ และเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่มีการนำแบบฝึกหัดและประสบการณ์มาใช้ เพื่อสนับสนุนทั้งข้อเท็จจริงและทฤษฎี ช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดและโตเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น

• บทบาทสถาบัน

กำหนดแผนงานเพื่อดำเนินการและพัฒนาคณะวิชา ที่มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการดำเนินกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งตรงกันข้ามกับผู้แจกจ่ายข้อมูล

1. สถาบันมอบหมายให้คณะวิชา ซึ่งไม่ได้จำกัดบทบาทเพียงการเป็นผู้สอนในชั้นเรียน และอาจเป็นผู้ดำเนินบทบาทหน้าที่หลากหลาย อาทิ งานด้านธุรการ ให้คำปรึกษา การสอน ตลอดจนการอำนวยความสะดวกด้านการเรียนการสอน [Council for Adult & Experiential Learning (CAEL)]

2. สถาบันมีบทบาทกระตุ้นหรือดึงดูดให้ผู้เรียนทุกคนให้ความสนใจกระบวนการด้านการศึกษและการวางแผนวิชาชีพ เพื่อประเมินระดับพัฒนาการด้านการศึกษาดังแต่เข้าเรียน รวมถึงเป้าหมายด้านการศึกษและวิชาชีพ รวมถึงกำหนดแผน เพื่อช่วยให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพที่สุดเท่าที่เป็นไปได้

3. เพิ่มจำนวนหน่วยกิตสำหรับการเทียบโอนผลการเรียนรู้ (Recognition of Prior Learning: RPL) / พันธกิจทางเลือกและประสบการณ์ชีวิตเป็นเปอร์เซ็นต์ ภายในระยะเวลาที่กำหนด

4. สถาบันสนับสนุนการพัฒนาบุคคลากร

5. สถาบันสนับสนุนการประเมินสรุปผล เมื่อสิ้นสุดการดำเนินการสอนในแต่ละโมดูล เพื่อการพัฒนาปรับปรุง และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน

6. มีการบันทึกรายละเอียดการสมัครเรียนและจำนวนผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ให้ข้อมูลมีความเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ

7. มุ่งเน้นการพัฒนาผู้สอนเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

8. สถาบันอนุมัติและรับรองระบบวิธีการสอนที่หลากหลาย

9. สถาบันจัดหาสิ่งแวดล้อมด้านการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีความใส่ใจดูแลซึ่งกันและกัน สร้างบรรยากาศอบอุ่น เป็นกันเอง มีความใกล้ชิดและมีความเชื่อใจซึ่งกันและกัน

• บทบาทผู้สอน

ผู้สอนควรมีความเข้าใจและแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของวิสัยทัศน์ในการออกแบบและนำเสนอหลักสูตร ผู้สอนจะเป็นผู้ตอบสนองความต้องการของนิสิต นักศึกษาที่เลือกสมัครเรียนตามนโยบายการรับสมัครทางเลือกต่างๆ ควรจัดหาสิ่งแวดล้อมที่ซึ่งคณะวิชาปฏิบัติต่อนิสิต นักศึกษาผู้ใหญ่เสมือนเพื่อน โดยการให้การยอมรับและเคารพนิสิต นักศึกษาในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ และควรรับฟัง ให้เกียรติ และแสดงความชื่นชมต่อความคิดเห็นของนิสิต นักศึกษาผู้ใหญ่ดังกล่าว ผู้สอนควรได้รับการกระตุ้นให้ใช้วิธีและเทคนิคการสอนที่แตกต่าง เพื่อรองรับผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีสไตล์หลากหลาย อาทิ การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากการปฏิบัติ และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันก็มีการนำเทคโนโลยีมาใช้เหมาะสม

10. ผู้สอนและตัวเตอรแสดงศักยภาพของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างมีประสิทธิภาพ

11. ควรจัดหาสิ่งแวดล้อมที่ซึ่งคณะวิชาปฏิบัติต่อนิสิต นักศึกษาผู้ใหญ่เสมือนเพื่อน โดยการให้การยอมรับและเคารพนิสิต นักศึกษาในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ และควรรับฟัง ให้เกียรติ และแสดงความชื่นชมต่อความคิดเห็นของนิสิต นักศึกษาผู้ใหญ่ดังกล่าว

12. ผู้สอนจะพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตนเอง

13. ผู้สอนต้องปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับนิสิต นักศึกษา

14. มีการพัฒนาหลักสูตร ที่เอื้อให้กลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในสังคม ทั้งในและนอกสถาบันสามารถเข้าร่วมได้อย่างเต็มที่

15. มีการประเมินในหลากหลายรูปแบบ และนำผลการประเมินมาพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

16. ผู้สอนท้าทายสติปัญญาของผู้เรียนอย่างเต็มที่ ให้สูงกว่าระดับความสามารถในการเรียนรู้ปัจจุบันของผู้เรียน

• บทบาทผู้เรียน

17. ผู้เรียนให้ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แก่คณะวิชา เพื่อให้ทางคณะได้ประเมินพัฒนาการทางวิชาการ และคิดหน่วยกิตตามความเหมาะสม

18. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างจริงจัง

19. ผู้เรียนตระหนักได้ว่า ความต้องการและลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลได้รับการเคารพ

20. ผู้เรียนตระหนักว่าเมื่ออยู่ในห้องเรียน ความสามารถและความสำเร็จในชีวิตของตนได้รับการรับรู้และเคารพ

21. ผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้ประเมินตนเอง เพื่อประเมินความพร้อมในการดำเนินตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยตนเอง

22. ผู้เรียนจะดำเนินการเรียนรู้แบบขึ้นนำตนเอง

23. ผู้เรียนจะแสวงหาความท้าทายทางสติปัญญา
24. ผู้เรียนจะดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเข้มข้น ไปพร้อมกับผู้สอนและผู้เรียนร่วมชั้นเรียน
25. ผู้เรียนจะมีอิสระทางสติปัญญา การทดลอง และ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
26. ผู้เรียนมีความคาดหวังว่าจะได้รับการปฏิบัติ แบบผู้ใหญ่ที่มีสติปัญญา ที่ความคิดเห็นของตนได้รับการรับฟัง ให้เกียรติ และ แสดงความชื่นชม

5. นโยบายและกลไกการบริหารจัดการ

การให้บริการผู้เรียนเป็นความสำคัญอันดับแรกสำหรับฝ่ายธุรการ

1. การประกาศพันธกิจและการจัดสรรทรัพยากร รวมถึงเจ้าหน้าที่ สะท้อนความมุ่งมั่นของสถาบัน ในการดำเนินงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สถาบัน
 2. มีแผนเชิงกลยุทธ์ และขั้นตอนการปฏิบัติงานเพื่อดำเนินงานด้านการศึกษาลดชีวิตในสถาบัน
 3. กระบวนการรับสมัครเข้าเรียนมีความครอบคลุม และไม่เน้นการแข่งขัน เพื่อให้กระบวนการทางการศึกษาสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต
 4. มีสภา และกลุ่มผู้นำหรือผู้บริหาร เพื่อปฏิบัติตามนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- การรับสมัคร/การตลาด
 5. ระบบการดำเนินการเป็นระบบที่อิงความเชื่อที่แสดงให้เห็นว่า การฟังอย่างจริงจัง แข็งขันและเป็นระบบ กลายเป็นปฏิกริยาโต้ตอบเชิงบวก เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต
 6. กระบวนการทางการตลาด ที่ครอบคลุมทุกคณะวิชา มีการตั้งเป้าหมายผู้เรียนที่หลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส
 7. กระบวนการรับสมัครมีความครอบคลุมและไม่เน้นการแข่งขัน เพื่อให้กระบวนการด้านการศึกษา มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต
 8. เอกสารประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลระบุความต้องการของประชากรทั้งกลุ่ม รวมทั้งผู้ศึกษานอกเวลา
 9. เอกสารประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลสนับสนุนแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 10. กระบวนการตลาดสะท้อนความเข้าใจบทบาทและความรับผิดชอบของผู้ใหญ่
 11. กระบวนการตลาดสะท้อนความเข้าใจบทบาทและความรับผิดชอบของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่
 12. กระตุ้นให้ศิษย์เก่าเชิญชวนผู้อื่นมาเข้าร่วมในสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 - การเข้าเรียน
 13. จุดเข้าและออกหลักสูตรการเรียนมีความยืดหยุ่น
 14. ผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าถึงทุนการศึกษาต่างๆ รวมถึงผู้เรียนนอกเวลา
 15. การลงทะเบียน เวลาบรรยาย และคอร์ส รวมถึงมีตัวเลือกที่เป็นหน่วยย่อยต่างๆ และการสนับสนุนเชิงวิชาการ มีความพร้อมตามเวลาที่เหมาะสม และอยู่ในรูปแบบที่สะดวกต่อผู้เรียน

16. รับรู้การเรียนรู้ก่อนหน้า ทั้งในแง่ของการเข้าถึง และการได้รับหน่วยกิตสำหรับ
โมดูล

● จำนวนผู้เรียน

17. มีการเก็บ วิเคราะห์ และกระจายข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนนิสิต นักศึกษา อย่างเป็นระบบที่มหาวิทยาลัย เพื่อเพิ่มอัตราการสำเร็จการศึกษาของผู้เรียนตลอดชีวิต

18. มีการเก็บ วิเคราะห์ และกระจายข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนนิสิต นักศึกษา อย่างเป็นระบบที่มหาวิทยาลัย เพื่อสนับสนุนและเพิ่มความสำเร็จของนิสิต นักศึกษา

6 ระบบสนับสนุนการตัดสินใจ

1. สถาบันมีการประเมินประจำปี และ ประเมินความต้องการ ความคาดหวัง และความพึงพอใจของผู้เรียน เพื่อเก็บเป็นข้อมูล พัฒนา ทำตลาด และ ปรับปรุงหลักสูตรวิชา/การให้บริการ

2. มีการเก็บข้อมูลสถิติ เพื่อเพิ่มจำนวน

- นิสิต นักศึกษา
- หลักสูตรที่เปิดสอน
- สถานที่เปิดสอน
- การทำสัญญากับหน่วยงานต่างๆ

3. การตัดสินใจเลือกโปรแกรม การประเมินผลการเรียนรู้ การออกแบบหลักสูตร และวิธีการถือเป็นการรับผิดชอบร่วมกัน อิงกระบวนการตามความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่วิชาการ เจ้าหน้าที่บริการ และผู้เรียน

4. ศิษย์เก่าพยายามหาสมาชิกเพิ่มเติมมาเข้าร่วมในสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง

5. ผู้เรียนมีการประเมินวิชาที่เปิดสอนอย่างต่อเนื่อง

6. มีการคิดค้น คงรักษา และประเมินการพัฒนาหลักสูตรสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต พร้อมกลไกการอนุมัติที่เหมาะสม

7. สถาบันสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตัวเอง การใส่ใจดูแล ความอบอุ่นใจ เป็นกันเอง มีความใกล้ชิดและเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน

7. ระบบการบริการและการสนับสนุนผู้เรียน

สถาบันจัดให้มีการบริการผู้เรียนที่เป็นกันเอง ตามเวลาที่สะดวกต่อตารางการเรียนของผู้เรียนตลอดชีวิต นอกจากนี้ ผู้เรียนได้รับการสนับสนุนให้เป็นผู้เรียนอย่างอิสระ ในหลากหลายแนวทาง

1. มีการระบุภาระและความรับผิดชอบของผู้เรียน ผู้ให้บริการทางการศึกษา และการบริการด้านธุรการไว้อย่างชัดเจนตั้งแต่ต้น

2. มีการจัดทำแผนกลยุทธ์สำหรับ:

- บริการด้านคมนาคมและจัดเลี้ยงสำหรับผู้เรียนนอกเวลา
- ใส่ใจ ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่ทุพพลภาพ
- ใส่ใจ ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนทางไกล

- มีบริการรับเลี้ยงเด็กก่อน
 - สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย มั่นคง
 - มีบริการสาธารณสุขให้กับผู้เรียนทุกคน
3. มีโครงสร้างที่เกื้อหนุนทุกที่และทุกเวลาที่มีผู้เรียน
 4. มีโครงการที่เกื้อหนุนผู้สอนที่ต้องการคำแนะนำในการรับมือกับ ผู้เรียนนอกระบบการเรียนแบบดั้งเดิม
 5. การให้คำปรึกษา (ทั้งระบบทางไกล และตัวต่อตัว) ให้คำแนะนำ และการพัฒนาด้านวิชาชีพ เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องจัดหาให้กับผู้ลงทะเบียนเรียนช่วงเย็น

นอกจากนี้ผลจากการวิเคราะห์กรณีศึกษาที่ดี มีข้อมูลดังนี้

ความหมายของการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้เพื่อเรียนรู้ เพื่อเชื่อมโยงกับชุมชน และเพื่อยกระดับความสามารถในการทำงาน

ลักษณะของการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมหาวิทยาลัย

ด้านนักศึกษา

- มีร้อยละของนักศึกษาไม่เต็มเวลาสูง
- อายุเฉลี่ยของนักศึกษาสูง
- มีร้อยละของนักศึกษาที่มีความบกพร่องทางด้านร่างกายสูง
- มีจำนวนนักศึกษาที่มาจากชนชั้นแรงงานจำนวนมาก
- มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญกับผู้เรียนที่สูงวัย
- สร้างความเชื่อมั่นในศักยภาพให้กับผู้เรียนที่สูงวัย
- เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สัมผัสและเรียนรู้ประสบการณ์การเรียนรู้ใหม่ๆ เพื่อเพิ่มโอกาสใหม่ๆ ในการประกอบอาชีพ
- อำนวยให้ผู้เรียนสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมการทำงานที่หลากหลายและตรงกับความต้องการของตลาดแรงงานได้
- เปิดโอกาสในการเรียนรู้กับกลุ่มผู้เรียนต่างวัยเพื่อสร้างความสัมพันธ์ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความสุขในการเรียน
- กระตุ้นให้ผู้เกษียณอายุราชการกลับไปทำงานในหน่วยงานที่ไม่แสวงผลกำไรหรือมีโอกาสได้ลองฝึกประสบการณ์การทำงานในสถานที่ต่างๆ
- การเตรียมความพร้อมในด้านตัวผู้เรียนเอง คณาจารย์ และนักศึกษาคนอื่นๆ

ด้านการจัดการ

- รัฐมีนโยบายที่สนับสนุนระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- มหาวิทยาลัยเปิดรับนักศึกษามากขึ้นในสาขาที่ได้รับความนิยมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน

ชื่อดัง

- ให้โอกาสนักศึกษาที่มาจากสถาบันระดับล่างที่มีคุณภาพได้เข้าศึกษาในมหาวิทยาลัย
- มหาวิทยาลัยให้ความสำคัญกับการศึกษาที่มีคุณภาพมากกว่าการจัดอันดับ
- ให้โอกาสผู้ที่มีโอกาสน้อยได้ศึกษาและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น
- ไม่กีดกันทางสังคม
- เปิดกว้างทางการศึกษาและให้ประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม
- นักศึกษาสามารถถ่ายโอนหน่วยกิตและสะสมหน่วยกิตได้ ซึ่งจะช่วยให้นักศึกษาผู้ใหญ่สามารถเข้ารับการศึกษาได้โดยไม่ต้องอยู่ในระบบการศึกษาเต็มเวลาตลอดช่วงระยะเวลาที่กำหนด
- ช่วยพัฒนาสมรรถภาพของนักศึกษาในด้านความรู้กว้างและรู้สึก มีความตระหนักเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และมีความเป็นพลเมือง
- มหาวิทยาลัยมีส่วนรับผิดชอบต่อประชาคมโลก
- มีวิธีในการวัดคุณภาพที่สอดคล้องกับระบบ เช่น คุณภาพในการสอน การมีส่วนร่วมต่อการเคลื่อนไหวทางสังคม การบริการชุมชน การให้การสนับสนุนต่อชุมชนเมืองและชนบท และการมีส่วนร่วมต่อการบริการทางสาธารณะอื่นๆ
- เปิดหลักสูตรที่รองรับกับความสนใจของผู้เรียนที่สูงวัย
- ลดความซับซ้อนของหลักสูตรเพื่อช่วยให้ตัดสินใจเลือกเรียนได้ตรงกับความต้องการ
- มีสิ่งอำนวยความสะดวกในมหาวิทยาลัย เช่น รถโดยสารในมหาวิทยาลัยที่จอดรถ
- มีการจัดหลักสูตรระยะสั้นที่เน้นการประเมินตามสภาพจริงโดยเน้นการวัดด้านทักษะและความรู้
- เปิดหลักสูตรที่เน้นอาชีพเป็นหลักเนื่องจากผู้สูงวัยคือกลุ่มที่นำความรู้ไปใช้จริงในการทำงาน
- คำนึงถึงความแตกต่างทางด้านกายภาพของผู้เรียนสูงวัยทั้งผู้สูงวัยที่ร่างกายปกติพิการ หรือบกพร่องทางการได้ยิน
- การส่งเสริมทางการเรียนรู้และการเป็นผู้นำนอกห้องเรียนโดยการร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษากับองค์กรทางภาคธุรกิจและสังคมภายนอก โดยใน Minnesota ได้ก่อตั้งองค์กรซึ่งเป็นมีบทบาทส่วนหนึ่งในการส่งเสริมความเป็นเลิศของผู้เรียนทางด้านอุตสาหกรรมเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่จะสามารถเชื่อมโยงผู้เรียนกับการทำงานในบริษัทจริงได้

ด้านการจัดสรรงบประมาณ

- รัฐบาลสนับสนุนเงินทุนทางการศึกษา มหาวิทยาลัยมอบทุนการศึกษาเพิ่มขึ้น ให้กู้ยืมโดยไม่มีดอกเบี้ย
- นักศึกษาไม่เต็มเวลาได้รับทุนค่าเล่าเรียนและมีโอกาสในการกู้ยืมเงินทุนการศึกษา
- ไม่ยึดเพียงงบประมาณเป็นเกณฑ์ในการปฏิบัติงาน

- เนื่องจากผู้เรียนอายุน้อยจะเป็นกลุ่มเป้าหมายที่รัฐบาลให้การสนับสนุนเป็นหลัก ดังนั้นมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยจะต้องทำให้งบประมาณที่นำมาใช้ในการส่งเสริมด้านการศึกษาของผู้เรียนที่อายุน้อยและผู้เรียนสูงวัยเกิดความเท่าเทียมกัน
- มีการจัดทำบัญชีกองทุนเพื่อรวบรวมเงินบริจาคจากบุคคล เจ้าของธุรกิจ และรัฐบาล เพื่อไว้สำรองจ่ายเกี่ยวกับการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

อุปสรรคต่อการพัฒนาการเรียนรู้อุตสาหกรรม

- ผู้เรียนสูงวัยมีมุมมองว่าการจะเข้าศึกษาในระดับที่สูงขึ้นนั้นจำเป็นต้องมีวุฒิทางการศึกษาในระดับหนึ่งมาก่อน
- นโยบายและพันธกิจเป้าหมายของสถาบันในระบบส่วนใหญ่ยังเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการศึกษานอกกระบวน กล่าวคือไม่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนเท่าที่ควร ทำให้เป็นการลดโอกาสของผู้เรียน
- ภาวะด้านการเงินเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ขัดขวางผู้เรียนในการเข้าสู่ระบบการศึกษา

ตอนที่ 2 ผลการพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์อุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สูการเป็นสถาบันการเรียนรู้อุตสาหกรรม

ผลการพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์อุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สูการเป็นสถาบันการเรียนรู้อุตสาหกรรม มีดังนี้

ตอนที่ 3 ผลการนำเสนอยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้อุตสาหกรรม

ผลการนำเสนอยุทธศาสตร์และการปฏิบัติเพื่อพัฒนามหาวิทยาลัยสู่การเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้อุตสาหกรรม มีดังนี้

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- การศึกษานอกโรงเรียน, กรม. (2549). การศึกษาตามอัธยาศัย ตามแนวความคิดและประสบการณ์.
กรุงเทพฯ: กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- กนิษฐา นาวารัตน์ (2545) การพัฒนารูปแบบและกลยุทธ์การส่งเสริมความเป็นศูนย์กลาง
การศึกษานานาชาติของประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. วิทยานิพนธ์
ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำ
ทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2545). แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559.
กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.
2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- คณะกรรมการการอุดมศึกษา, สำนักงาน. (2551). กรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2
(พ.ศ.2551-2565). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- คณะกรรมการการอุดมศึกษา, สำนักงาน. (2556). แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ฉบับที่ 11
(พ.ศ. 2555- 2559). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- คณะกรรมการอุดมศึกษา, สำนักงาน. (2557). สถิติอุดมศึกษา ปี 2557. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการอุดมศึกษา.
- คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2540). แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540- 2544). กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- คณะกรรมการพัฒนาการศึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2545). แผนพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549). กรุงเทพฯ: สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2550). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและ
สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- คำเพชร ภูริปัญญา. (2550). การนำเสนอยุทธศาสตร์พัฒนาสถาบันอุดมศึกษาไทยสู่การเป็น
มหาวิทยาลัยระดับโลก. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชา
นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2525). อนาคตศึกษาและการวิจัยอนาคต. รัฐสภาสาร 30, 7 (กรกฎาคม): 66 - 70.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2529). การวิจัยอนาคต. วารสารวิทยาการวิจัย 1, 1 (มกราคม - เมษายน): 22- 25.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2530). เทคนิคการวิจัยอนาคตแบบ EDFR. วิจัยการศึกษา 10, 5 (มิถุนายน-กรกฎาคม): 23 - 30.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2540). การวิจัยอนาคตแบบ EDFR ใน ทิศนา แชมมณี และสร้อยสน สกลรัตน์, (บรรณาธิการ), แบบแผนและเครื่องมือการวิจัยทางการศึกษา, หน้า 263-265. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2548). อนาคตศึกษา โครงการจิตวิวัฒน์ มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2558, จาก <http://semsikkha.org/article/article/article171.doc>
- จุฬากรณ์ มาเสถียรวงศ์. (2549). นโยบายและยุทธศาสตร์การศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชรัติ อุ่มสัมฤทธิ์. (2550). การนำเสนอยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของกองทัพเพื่อส่งเสริมความมั่นคงของชาติ. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาบริหารการศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ต่อตระกูล อุบลวัตร (2550) . การนำเสนอยุทธศาสตร์ของสถาบันอุดมศึกษาไทยในบริบทการเปิดเสรีทางการค้า. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทศพล ศิริสัมพันธ์. (2539). การวางแผนเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- ธำรง รัตนภรานุเดช. (2553). ยุทธศาสตร์การบริหารงานสถาบันอุดมศึกษาเอกชนของไทยตามหลักธรรมาภิบาล. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. (2550). สังคมแห่งการเรียนรู้ สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2550, จาก <http://learners.in.th/blog/yarnapa2/15632>
- พระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาเอกชน พ.ศ. 2546. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 123 ตอนที่ 83 ก (21 สิงหาคม 2549).
- พลู เดชะรินทร์. (2549). การบริหารยุทธศาสตร์ Strategic Management. การประชุมเชิงปฏิบัติการหลักสูตรเพื่อพัฒนาผู้นำการบริหารการเปลี่ยนแปลง รุ่นที่ 2 ระหว่างวันที่ 29 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2548 ณ ห้องปั้นเกล้า 2 โรงแรมยอร์ลซิตี ปันเกล้า กรุงเทพมหานคร. สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2558, จาก http://www.stabundamrong.go.th/interest/i_27htm.

- พันธ์ศักดิ์ พลสารรัมย์. (2540). การพัฒนากระบวนการบริหารงานสถาบันอุดมศึกษา ตามแนวคิดการบริหารงานแบบมุ่งคุณภาพทั้งองค์กร : กรณีศึกษาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พันธ์สุรีย์ ลดาวัลย์, สิทธิณัฐ ประพุทธนิติสาร และเท็กซ์เตอร์, โรเบิร์ต บี. (2527). ทางเลือกในอนาคตของสังคมไทย: ในทัศนะของนักวิชาการ. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมูลนิธิเอเชีย.
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2549). รายงานการวิจัยเรื่อง การประเมินหลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไปของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: สำนักงานจัดการศึกษาทั่วไป จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2550). หลักสูตรวิชาการศึกษาทั่วไป: หลักการและวิธีดำเนินการ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ และทองอินทร์ วงศ์โสธร. (2526). รายงานการวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาของวิชาพื้นฐานทั่วไป. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.
- ทบวงมหาวิทยาลัยและสมาคมสถาบันอุดมศึกษาเอกชน. (2540). การพัฒนาการจัดการศึกษาหมวดวิชาการศึกษาทั่วไปในสถาบันอุดมศึกษาเอกชน. กรุงเทพฯ: ศูนย์เทคโนโลยีทางการศึกษามหาวิทยาลัยศรีปทุม.
- ทวีชัย บุญเต็ม. (2540). การพัฒนาการจัดการเชิงยุทธศาสตร์ของมหาวิทยาลัยขอนแก่นสำหรับพุทธศักราช 2550. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทียนฉาย กิระนันท์. (2539). นวัตกรรมด้านการจัดการระบบการศึกษา. วารสารข้าราชการครู 16, 6 (สิงหาคม - กันยายน): 41-47.
- เทียน ทองแก้ว. (2551). การบริหารเพื่อมุ่งคุณภาพอุดมศึกษาไทยในยุคเศรษฐกิจเสรี สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2557, จาก <http://dusithost.dusit.ac.th/~ei/tuan/file21122005007.doc>
- ธนากร สังเขป. (2547). หลักคิดในการพัฒนาชุมชน สืบค้นเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2554, จาก <http://www.franchisecb.com>
- นภมณฑล สิบหมื่นเปี่ยม. (2548). การพัฒนารูปแบบเมืองแห่งการเรียนรู้: กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล จังหวัดชลบุรี. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาการศึกษานอกระบบโรงเรียน ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญส่ง หาญพานิช. (2546). การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการความรู้ในสถาบันอุดมศึกษาไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปฐม นิคมานนท์. (2528). การศึกษานอกระบบโรงเรียน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพย์อักษร.
- ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ.2554. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 128 ตอนพิเศษ 47 ง (24 เมษายน 2554): 47.

- ประยูร ศรีประสาธน์. (2523). เทคนิคการวิจัยเตลพาย. วารสารการศึกษาแห่งชาติ 4, 14 (เมษายน - พฤษภาคม 2523): 49 - 60.
- ปราวีณยา สุวรรณรัฐโชติ. (2547). เอกสารสรุปการบรรยายเรื่องวิธีการในการศึกษาแนวโน้มกับการศึกษาแนวโน้มทางเทคโนโลยีการศึกษา ภาควิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 10 สิงหาคม 2547 ณ ห้องประชุมยุพา วีระไวทยะ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2558, จาก www.pirun.ku.ac.th
- มติชนออนไลน์. (2548). สมศ.เผยปัญหาอุดมศึกษาไทยมีเทียบ สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2558, จาก <http://www.matichon.co.th>
- วิทยาการ เชียงกุล. (2552). รายงานสภาวะการศึกษาไทย 2551/2552. สืบค้นเมื่อวันที่ 5 กันยายน 2557, จาก <http://www.rsunews.net/Think%20Tank/TT79/EducationReport.htm>
- วิวัฒน์ แพร่สีริ. (2543). วิวัฒนาการและอนาคตภาพการศึกษาคาทอลิกเพื่อพัฒนาสังคมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2548). อนาคตศึกษา: วิสัยทัศน์เพื่อการบริหารและการพัฒนา สืบค้นเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2558, จาก <http://ednet.kku.ac.th>
- ศุภลักษณ์ สุวรรณชะฎ. (2541). การกำหนดยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมเพื่อลดความตึงเครียดและการเผชิญหน้าทางทหารลง. เอกสารการวิจัยส่วนบุคคล วิทยาลัยการทัพบก สถาบันวิชาการทหารบกชั้นสูง.
- ศรีสุดา วงศ์วิเศษกุล. (2554). การพัฒนายุทธศาสตร์องค์กรสมรรถนะสูงของสถาบันการศึกษาพยาบาล สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา.
- สมศิริ นนทสวัสดิ์ศรี. (2554). ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาสู่ความเป็นองค์กรแห่งการสร้างสรรค์เสริมสุขภาพ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาอุดมศึกษา ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลีปพนนท์ เกตุทัต, และเท็กซ์เตอร์, โรเบิร์ต บี. (2535). ทางสายกลางของสังคมไทยในอนาคต: เทคโนโลยีที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม. พิมพ์ครั้งที่ 2. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมกับ สถาบันวัฒนธรรมและการสื่อสาร อีสต์ เวสต์ เซ็นเตอร์ ฮาวาย สหรัฐอเมริกา.
- สุนทร สุนันท์ชัย. (2529). การศึกษานอกโรงเรียน... เส้นทางที่ไม่สิ้นสุด. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.
- สุนทรี วรรณไพเราะ. (2555). ยุทธศาสตร์การบริหารสถาบันอุดมศึกษาไทยเพื่อเตรียมความพร้อมสู่การเป็นประชาคมอาเซียน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์, สาขาวิชาบริหารการศึกษา ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- สุมน อมรวิวัฒน์. (2543). ยุทธศาสตร์การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2544). การศึกษาตลอดชีวิตเพื่อสังคมไทยในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- สุรเชษฐ เวชพิทักษ์. (2555). การจัดกระบวนการเรียนรู้ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน. ใน *อุดมศึกษาเพื่อชีวิตและชุมชน*, หน้า 110-112. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสรี พงศ์พิศ. (2551). แนวคิดแนวปฏิบัติยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: พลังปัญญา.
- อดุลย์ วิริยเวชกุล. (2541). การอุดมศึกษาปริทัศน์. กรุงเทพฯ: เจริญดีการพิมพ์.
- อันทา นพคุณ. (2543). "การศึกษาตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21" *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย* 3 (มิถุนายน-มิถุนายน).

ภาษาอังกฤษ

- Alheit, P. (1998). Two challenges to a modern concept of lifelong learning. In P. Alheit, and E. Kammler (eds.), *Lifelong learning and its impact on social and regional development*, pp. 31-41. Bremen: Donat Verlag.
- Bacon, F. (1915). *New atlantis*. Oxford: Clarendon press.
- Brennan, J. and Jary, D. (2005). *What is learned at university? the social and organisational mediation of university learning: A research project*. New York: The Higher Education Academy.
- Certo, S.C and Peter, P.J. (1991). *Strategic management: Concepts and application*. 2nd ed. New York: McGraw-Hill.
- Coffield, F. (1997). *A national strategy for lifelong learning*. London: University of Newcastle.
- Council of Europe (1998). *Lifelong learning for equity and social cohesion: A new challenge to higher education*. Strasbourg: Council of Europe.
- Cornish, E., & World Future Society. (1977). *The study of the future: An introduction to the art and science of understanding and shaping tomorrow's world*. Washington, D.C: The Society.
- Cornish, E. (2004). *Futuring: The exploration of the future*. Bethesda, Md: World Future Society.
- Cox, H. (1994). *Fire from heaven: The rise of pentecostal spirituality and the reshaping of religion in the 21st century*. Massachusetts: Addison-Wesley.
- Europa. (2003). *European commission: policy areas: Lifelong learning, what is lifelong learning?* Retrieved November 2, 2015, from http://europa.eu.int/comm/education/policies/lll/life/what_islll_en.html

- European University Association. (2008). **European universities' charter on lifelong learning**. Brussels: European University Association asbl.
- Faure, E. (1972). **Learning to be**. Paris: UNESCO.
- Glenn, J. C. (1994). **Introduction to the futures research methodology series**, Washington, D.C.: American Council of the United Nations University, Millennium Project.
- Glenn, J. C. (ed.). (1999). **Futures research methodology - millenium project**, Washington, D.C.: American Council of the United Nations University, Millennium Project.
- Gordon, T. J. (1994). **The Delphi method in futures research methodology**. Washington, D.C.: AC/UNU Millennium Project.
- Henschke, J.A. (2000). Moving a university or college toward a lifelong learning orientation. **Proceedings of the International Conference on Lifelong Learning**, Beijing, China: Beijing Normal University— Divisions of Lifelong Learning & International Comparative Education; Beijing Adult Education Association; Caritas Adult & Higher Education Service — Hong Kong.
- Henschke, J.A. (2006, April). **Broadening the spectrum of elements for re-orienting and educational institution toward a focus on lifelong learning**. Presentation at the Missouri Valley Adult Education Association, Fargo, ND.
- Henschke, J. K. (2014). Measurable Performance Indicators [MPI] for lifelong learning: reorientation of a traditional higher education institution. In S. Charunkaitikul, (ed.). **Lifelong Education and Learning**. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Joseph, E.C. (1974). **Introduction to educational forecasting: Futurism in education**. Berkeley, Calif.: McCutchan.
- Jouvenel, Bertrand de. (1966). **Utopia for Practical Purposes, Utopias and Utopian Thought**. In F. E. Manuel, *The Daedalus Library*, pp. 219–235. Boston: Houghton Mifflin.
- Keeves, J. P. (1988). **Educational research methodology and measurement: An international handbook**. New York: Pergamon Press.
- National Institute of Adult Continuing Education (England and Wales). (2009). **Lifelong learning and the future of higher education**. Retrieved November 15, 2015, from <http://www.niace.org.uk/lifelonglearninginquiry/docs/ifll-sector-paper8.pdf>
- Sawano, Y. (2012). **Higher education and lifelong learning in japan: Why is it so difficult to promote recurrent education?** In Jin Yang, Chripa Schneller and Stephen Roche (eds.). **The Role of Higher Education in Promoting Lifelong Learning**. German: UNESCO Institute for Lifelong Learning.

- UNESCO. (1998). **World conference on higher education**. Paris: UNESCO.
- Volbrecht, T. and Walters, S. (2000). **Re-imagining a picture: Higher education in lifelong learning**. Retrieved December 21, 2015, from <http://www.dvw-international.de/en/adult-education-and-development/editions/aed-552000/universities-and-adult-education/re-imagining-a-picture-higher-education-in-lifelong-learning/>
- Walters, S. (2012). **Higher education in lifelong learning in South Africa**. In J. Yang, C. Schneller and S. Roche (eds.). *The Role of Higher Education in Promoting Lifelong Learning*. German: UNESCO Institute for Lifelong Learning.
- Wheelen, T.L. and Hunger, J.D. (2010). **Strategic management and business policy: Achieving sustainability**. 12th ed. Boston: Pearson.

ภาคผนวก

เครื่องมือในการวิจัย

- เครื่องมือวิจัย 1 แบบวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย)สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต
- เครื่องมือวิจัย 2 แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
- เครื่องมือวิจัย 3 ประเด็นการสนทนากลุ่ม
- เครื่องมือวิจัย 4 แบบประเมินยุทธศาสตร์
- เครื่องมือวิจัย 5 MPI instrument

เครื่องมือวิจัย ①

แบบวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา
(มหาวิทยาลัย)สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต
— สำหรับนักวิจัย —

วัตถุประสงค์

แบบวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องนี้พัฒนาขึ้นเพื่อใช้วิเคราะห์เอกสารงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อศึกษาองค์ประกอบการเป็นสถาบันแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันอุดมศึกษาและนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาแบบสัมภาษณ์เจาะลึก แบบสอบถาม และแนวทางสนทนากลุ่มที่ถูกต้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย ต่อไป

รายละเอียดเนื้อหา

แบบวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย)สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต มี 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1: ข้อมูลพื้นฐาน

ส่วนที่ 2: แบบสรุปการวิเคราะห์เนื้อหา และตารางการวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของคำที่ใช้ในแบบสอบถาม

ยุทธศาสตร์การพัฒนา หมายถึง การวางแผนการพัฒนากองค์การหรือกระบวนการปฏิบัติขององค์การอย่างเป็นระบบเพื่อนำองค์การไปสู่สภาพลักษณะใหม่ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด รวมถึงการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อบรรลุเป้าประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ อันเป็นผลประโยชน์ของส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะ

สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง ลักษณะของสถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาและจัดฝึกอบรมสนองต่อความต้องการของประชาชนทุกกลุ่ม เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ ทักษะและสมรรถนะในการประกอบอาชีพ สร้างองค์ความรู้ทฤษฎี และข้อค้นพบใหม่ทางวิชาการ จัดการความรู้อย่างเป็นระบบ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านผู้รู้ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรการเรียนรู้ต่างๆ เน้นการพัฒนาบนฐานการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและการพัฒนาประเทศชาติที่ยั่งยืน

สถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) หมายถึง สถานศึกษาที่ตั้งขึ้นเพื่อจัดการศึกษาหลังระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งได้แก่ หลักสูตรอนุปริญญา หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ประกาศนียบัตรนาคศิลป์ชั้นสูง ประกาศนียบัตรศิลปชั้นสูง ระดับปริญญาตรี และรวมหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครูเทคนิคชั้น (ปทส.) และระดับสูงกว่าปริญญาตรี ได้แก่ ประกาศนียบัตรบัณฑิตปริญญาโท ประกาศนียบัตรบัณฑิตชั้นสูง และปริญญาเอก มีภารกิจหลัก 4 ด้าน ได้แก่ ด้าน

การผลิตบัณฑิต ด้านการวิจัย ด้านการให้บริการวิชาการแก่สังคม และด้านการทำนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ทั้งนี้ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา หรือ สกอ. กระทรวงศึกษาธิการ ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา ในปี 2551 กำหนดประเภทหรือกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่ม ก วิทยาลัยชุมชน กลุ่ม ข สถาบันที่เน้นระดับปริญญาตรี กลุ่ม ค สถาบันเฉพาะทาง กลุ่ม ง สถาบันที่เน้นการวิจัยชั้นสูงและผลิตบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาโดยเฉพาะระดับปริญญาเอก

แบบวิเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ส่วนที่ 1: ข้อมูลพื้นฐาน

1. ชื่อเรื่อง/ หัวข้อ
2. ชื่อผู้ทำวิจัย/ ผู้เขียน.....
3. ปี พ.ศ. ที่เขียน / พิมพ์เผยแพร่
4. ประเภทเอกสาร งานวิจัย/ วิทยานิพนธ์ รายงาน อื่นๆ (ระบุ)
.....
.....

ส่วนที่ 2 แบบสรุปการวิเคราะห์เนื้อหา

การวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยของทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย)สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีประเด็นสำหรับการวิเคราะห์ ดังนี้

1. บริบททั่วไป
2. นโยบาย/จุดมุ่งหมาย/ทิศทางการพัฒนา
3. ความเข้าใจพื้นฐาน/ปรัชญา/หลักการ/แนวคิด
4. องค์ประกอบของการเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ (1) กรอบการพัฒนา (Overarching Frameworks) ได้แก่ นโยบาย หลักการและเหตุผล เป้าหมาย มาตรการ (2) กลยุทธ์ เครือข่ายและความร่วมมือ (Strategic Partnerships and Linkages) ได้แก่ ระดับหน่วยงานในสถาบัน ระหว่างสถาบัน และสถาบันในประเทศและต่างประเทศ (3) การวิจัย (Research) (4) กระบวนการจัดการเรียนการสอน (The Teaching and Learning Processes) แบ่งเป็น บทบาทสถาบัน บทบาทผู้สอน บทบาทผู้เรียน (5) นโยบายและกลไกการบริหารจัดการ (Administration Policies and Mechanisms) (6) ระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support Systems) (7) ระบบการบริการและการสนับสนุนผู้เรียน (Student Support Systems and Services)
5. กลุ่มบุคคลและเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง
6. การดำเนินงาน อาทิ รูปแบบ/วิธีการ/ กระบวนการ/ ลักษณะเฉพาะ
7. ตัวอย่างกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต
8. ปัจจัยเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จ
9. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน
10. ยุทธศาสตร์/แนวทางการพัฒนา/ ข้อเสนอแนะการพัฒนา
11. ผลลัพธ์/ผลผลิตการพัฒนา
12. อื่นๆ (หากมี)

ตาราง วิเคราะห์เอกสารงานวิจัยของทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับยุทธศาสตร์การ
พัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย)สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเด็นการวิเคราะห์	ผลการวิเคราะห์	ประเด็นสำคัญ
1. บริบททั่วไป		
2. นโยบาย/จุดมุ่งหมายการพัฒนา		
3. ความเข้าใจพื้นฐาน/ปรัชญา/ หลักการ/แนวคิด		
4. องค์ประกอบการเป็นสถาบันการ เรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ (1) กรอบการพัฒนา (Overarching Frameworks) ได้แก่ นโยบาย หลักการ และเหตุผล เป้าหมาย มาตรการ (2) กลยุทธ์เครือข่ายและความร่วมมือ (Strategic Partnerships and Linkages) ได้แก่ ระดับหน่วยงานในสถาบัน ระหว่าง สถาบัน และสถาบันในประเทศและ ต่างประเทศ (3) การวิจัย (Research) (4) กระบวนการจัดการเรียนการสอน (The Teaching and Learning Processes) แบ่งเป็น บทบาทสถาบัน บทบาทผู้สอน บทบาทผู้เรียน (5) นโยบายและกลไกการบริหารจัดการ (Administration Policies and Mechanisms) (6) ระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support Systems) (7) ระบบบริการและการสนับสนุน ผู้เรียน (Student Support Systems and Services)		
5. กลุ่มบุคคลและเครือข่ายที่ เกี่ยวข้อง		
6. การดำเนินงาน อาทิ รูปแบบ/ กระบวนการ/ ลักษณะเฉพาะ		

เครื่องมือวิจัย ②

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

— สำหรับนักวิจัย—

วัตถุประสงค์

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกพัฒนาขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการในหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกนี้ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลเชิงลึกในประเด็นที่เกี่ยวข้องยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย)สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อนำไปพัฒนาแบบสอบถามและกำหนดแนวทางการสนทนากลุ่มที่มีความถูกต้องเหมาะสมและมีประสิทธิภาพต่อไป

รายละเอียดเนื้อหา

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก มีรายละเอียด ดังนี้

1. ข้อมูลสำคัญที่จะได้รับ
2. กรอบความคิดการสัมภาษณ์
3. ประเด็นคำถาม

ความหมายของคำที่ใช้ในแบบสอบถาม

ยุทธศาสตร์การพัฒนา หมายถึง การวางแผนการพัฒนางานองค์กรหรือกระบวนการปฏิบัติขององค์กรอย่างเป็นระบบเพื่อนำองค์กรไปสู่ภาพลักษณ์ใหม่ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัด รวมถึงการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อบรรลุเป้าประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ อันเป็นผลประโยชน์ของส่วนรวมหรือประโยชน์สาธารณะ

สถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง ลักษณะของสถาบันอุดมศึกษาหรือมหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาและจัดฝึกอบรมสนองต่อความต้องการของประชาชนทุกกลุ่ม เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิต ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ ทักษะและสมรรถนะในการประกอบอาชีพ สร้างองค์ความรู้ทฤษฎี และข้อค้นพบใหม่ทางวิชาการ จัดการความรู้อย่างเป็นระบบ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตผ่านผู้รู้ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และทรัพยากรการเรียนรู้ต่างๆ เน้นการพัฒนามาตรฐานการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ถ่ายทอดความรู้และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีส่วนร่วม อันจะนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชน และการพัฒนาประเทศชาติที่ยั่งยืน

สถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) หมายถึง สถานศึกษาที่ตั้งขึ้นเพื่อจัดการศึกษาหลังระดับมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งได้แก่ หลักสูตรอนุปริญญา หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) ประกาศนียบัตรนาฏศิลป์ชั้นสูง ประกาศนียบัตรศิลปชั้นสูง ระดับปริญญาตรี และรวมหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครูเทคนิคชั้น (ปทส.) และระดับสูงกว่าปริญญาตรี ได้แก่ ประกาศนียบัตรบัณฑิตปริญญาโท ประกาศนียบัตรบัณฑิตชั้นสูง และปริญญาเอก มีภารกิจหลัก 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการผลิตบัณฑิต ด้านการวิจัย ด้านการให้บริการวิชาการแก่สังคม และด้านการทำนุบำรุงศิลปะและ

วัฒนธรรม ทั้งนี้การจัดการศึกษาและการฝึกอบรมอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา หรือ สกอ. กระทรวงศึกษาธิการ ตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานสถาบันอุดมศึกษา ในปี 2551 กำหนดประเภทหรือกลุ่มสถาบันอุดมศึกษาเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่ม ก วิทยาลัยชุมชน กลุ่ม ข สถาบันที่เน้นระดับปริญญาตรี กลุ่ม ค สถาบันเฉพาะทาง กลุ่ม ง สถาบันที่เน้นการวิจัยขั้นสูงและผลิตบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษาโดยเฉพาะระดับปริญญาเอก

แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

1. ข้อมูลสำคัญที่จะได้รับ

ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2. กรอบความคิดการสัมภาษณ์

มุ่งให้ผู้เชี่ยวชาญได้คาดการณ์การพัฒนาสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมถึงยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

3. ประเด็นคำถาม

ผู้สัมภาษณ์: ผศ.ดร. สุวิธิดา จรุงเกียรติกุล (นักวิจัย)

ชื่อ	ตำแหน่ง
วุฒิการศึกษา	องค์กร/ หน่วยงาน

ประเด็นคำถาม

1. นโยบายและทิศทางในการพัฒนาคนและสังคมไทยในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา มีลักษณะเป็นอย่างไร

2. การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษามีความจำเป็นหรือไม่ เพราะเหตุใด

3. นโยบายและทิศทางในการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษาในอนาคตจะมีลักษณะเป็นอย่างไร

4. บริบทสังคมไทยหรือองค์ประกอบทางสังคมที่เอื้อต่อการพัฒนาสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต มีอะไรบ้าง

5. องค์ประกอบในการสร้างพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย)สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตมีอะไรบ้าง และโปรดระบุรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบ

ตัวอย่าง องค์ประกอบการเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต ได้แก่ (1) กรอบการพัฒนา (Overarching Frameworks) ได้แก่ นโยบาย หลักการและเหตุผล เป้าหมาย มาตรการ (2) กลยุทธ์ เครือข่ายและความร่วมมือ (Strategic Partnerships and Linkages) ได้แก่ ระดับหน่วยงานในสถาบัน ระหว่างสถาบัน และสถาบันในประเทศและต่างประเทศ (3) การวิจัย (Research) (4) กระบวนการจัดการเรียนการสอน (The Teaching and Learning Processes) แบ่งเป็น บทบาทสถาบัน บทบาทผู้สอน บทบาทผู้เรียน (5) นโยบายและกลไกการบริหารจัดการ (Administration Policies and Mechanisms) (6) ระบบสนับสนุนการตัดสินใจ (Decision Support Systems) (7) ระบบการบริการและการสนับสนุนผู้เรียน (Student Support Systems and Services)

เครื่องมือวิจัย ③

ประเด็นการสนทนากลุ่ม

คำชี้แจง

ประเด็นการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับ ยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต จัดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) นำเสนอผลการวิจัย 2) เปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้องจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนต่างๆ และ 3) พิจารณาและประเมินผลยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประเด็นการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยมุมมองในการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม และมุมมองเกี่ยวกับผลการวิจัย

โดยมีประเด็นการพิจารณา ดังนี้

ประเด็นที่ 1: พิจารณาผลการวิจัย

1.1 ความคิดเห็นต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.2 การนำยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปสู่การปฏิบัติ โดยมีประเด็นสำหรับการพิจารณา ได้แก่ การปฏิบัติจริง ขั้นตอนและผู้รับผิดชอบ ข้อควรคำนึง ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาในพื้นที่

1.3 บทบาทหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อน

1.4 ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ประเด็นที่ 2: ประเมินผลยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตในมิติต่างๆ ตามแบบประเมินรูปแบบ

ประเด็นที่ 3: ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่นๆ (หากมี)

ประเด็นการการสนทนากลุ่ม

ประเด็นที่ 1: พิจารณาผลการวิจัย

1.1 ความคิดเห็นต่อยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยประเด็นสำหรับการพิจารณาแต่ละองค์ประกอบ ประกอบด้วย

1) ความถูกต้องเหมาะสม

2) ความมีประสิทธิภาพ

3) ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

4) ความสัมพันธ์สอดคล้องกันบริบท

5) ความมีคุณค่าและประโยชน์

6) ความยั่งยืน

7) ภาพรวมของโครงสร้างและองค์ประกอบ

1.2 การนำยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปสู่การปฏิบัติ โดยมีประเด็นสำหรับการพิจารณา ได้แก่ การปฏิบัติจริง ขั้นตอนและผู้รับผิดชอบ ข้อควรคำนึง ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนา

1.3 บทบาทหน้าที่ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย)สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.4 ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ประเด็นที่ 2: ประเมินผลยุทธศาสตร์การพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย) สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามแบบประเมินรูปแบบ

ประเด็นประเมินผลที่ต้องพิจารณา ประกอบด้วย 5 มิติหลัก ได้แก่ 1) มิติเชิงโครงสร้างและองค์ประกอบ 2) มิติเชิงกระบวนการพัฒนา 3) มิติเชิงการบริหารจัดการ 4) มิติเชิงประเด็นยุทธศาสตร์ และ 5) มิติเชิงการนำไปใช้ โดยในแต่ละมิติจะพิจารณาและประเมินความถูกต้องเหมาะสม ความมีประสิทธิภาพ ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ความสัมพันธ์สอดคล้องกันบริบท ความมีคุณค่าและประโยชน์ ความยั่งยืน และภาพรวมของโครงสร้างและองค์ประกอบ

ประเด็นที่ 3: ข้อคิดเห็น และหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอื่นๆ (หากมี)

เครื่องมือวิจัย ④

แบบประเมินยุทธศาสตร์

วัตถุประสงค์

แบบประเมินยุทธศาสตร์ชุดนี้พัฒนาขึ้นเพื่อใช้รวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบและประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย)สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ การถอดบทเรียนกรณีศึกษา แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เจาะลึกผู้เชี่ยวชาญ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลเชิงลึกในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความถูกต้องเหมาะสมความเป็นไปได้ และประสิทธิภาพในการนำไปปฏิบัติจริง ข้อมูลที่ได้จะนำไปกำหนดเป็นแนวทางการสนทนากลุ่มและพัฒนาระบบอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย)สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีคุณค่าอย่างแท้จริง

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้บริหาร ผู้บริหาร ผู้อำนวยการหน่วยงานภาครัฐ ผู้บริหารสถาบันอุดมศึกษา ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านในสถาบันอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เครือข่ายผู้ใช้บัณฑิตจากภาครัฐและภาคเอกชน คณาจารย์และบัณฑิต และประชาชนทั่วไป

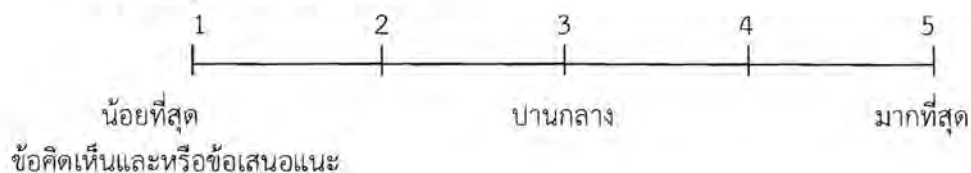
คำชี้แจง

1. แบบประเมินรูปแบบชุดนี้ ประกอบด้วยเนื้อหาสาระที่สามารถแบ่งได้เป็น 3 ตอน ได้แก่
 - ตอนที่ 1 แบบสอบถามสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ตอนที่ 2 ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบในมิติที่หลากหลาย
 - ตอนที่ 3 ข้อพิพาท ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติม
2. ผู้วิจัยจึงใคร่ขอให้ท่านผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาและประเมินยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัย)สู่การเป็นสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยโปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่างที่กำหนดให้ และเติมข้อความให้สมบูรณ์

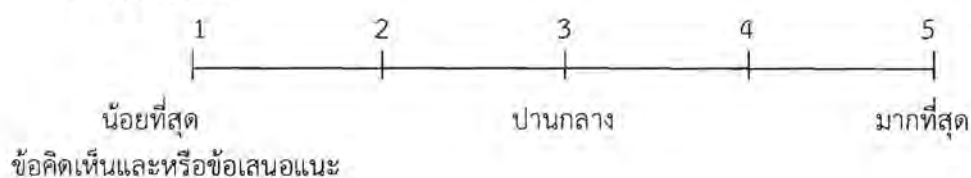
ระดับคะแนนที่กำหนดในแบบประเมินรูปแบบ มีความหมายดังนี้

5	หมายถึง	ท่านมีความคิดเห็น	เห็นด้วยในระดับ มากที่สุด
4	หมายถึง	ท่านมีความคิดเห็น	เห็นด้วยในระดับ มาก
3	หมายถึง	ท่านมีความคิดเห็น	เห็นด้วยในระดับ ปานกลาง
2	หมายถึง	ท่านมีความคิดเห็น	เห็นด้วยในระดับ น้อย
1	หมายถึง	ท่านมีความคิดเห็น	เห็นด้วยในระดับ น้อยที่สุด

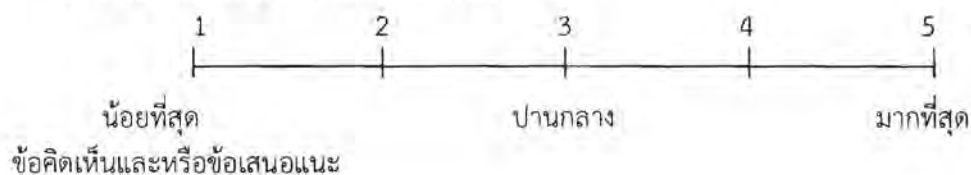
- ความมีคุณค่าและประโยชน์

- ความยั่งยืน

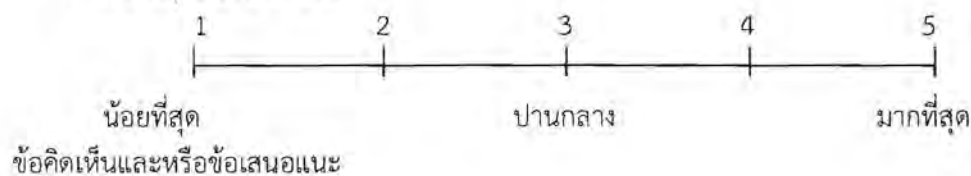

- ภาพรวมของโครงสร้างและองค์ประกอบ

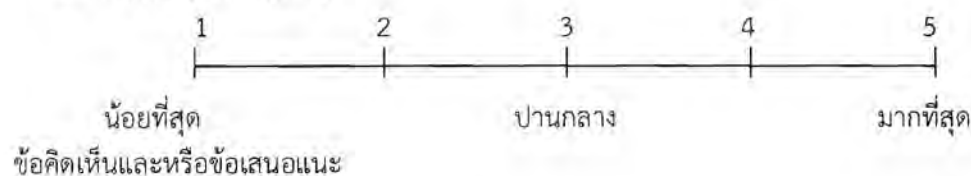

2 มิติเชิงกระบวนการพัฒนา

- ความถูกต้องเหมาะสม

- ความมีประสิทธิภาพ

3 มิติเชิงการบริหารจัดการ

- ความถูกต้องเหมาะสม

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

- ความมีประสิทธิภาพ

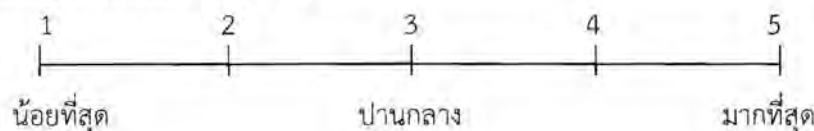
ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

- ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

- ความสัมพันธ์สอดคล้องกับบริบท

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

- ความมีคุณค่าและประโยชน์

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

- ความยั่งยืน

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

- ภาพรวมของการบริหารจัดการ

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

4 มิติเชิงประเด็นยุทธศาสตร์

- ความถูกต้องเหมาะสม

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

- ความมีประสิทธิภาพ

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

- ความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

ข้อคิดเห็นและหรือข้อเสนอแนะ

.....

เครื่องมือวิจัย ⑤

ตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานที่สามารถนำไปวัดผลได้จริงสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต:
การปรับเปลี่ยนสถาบันอุดมศึกษาสู่การเป็นสถาบันเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

1. กรอบการพัฒนา (Overarching Frameworks)

กรอบการพัฒนาเป็นกรอบกำหนดบริบทเพื่อเอื้อให้สถาบันการศึกษาดำเนินบทบาทเป็นสถาบันเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

● การกำกับดูแล

1. หน่วยงานพัฒนาการศึกษาของชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ) กำหนดนโยบายการเงินและแผนปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถาบันอุดมศึกษา
2. หน่วยงานพัฒนาการศึกษาของชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ) กำหนดกรอบกฎหมาย และแผนปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถาบันอุดมศึกษา
3. หน่วยงานพัฒนาการศึกษาของชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ) ระบุประเด็นกังวลด้านสังคม ในนโยบายและแผนปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถาบันอุดมศึกษา
4. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในภูมิภาคใส่ นโยบายสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต
5. สถาบันมีแผนการเงินเพื่อสนับสนุนการศึกษาดูตลอดชีวิต
6. สถาบันมีวัฒนธรรมที่สนับสนุนการศึกษาในลักษณะให้ผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลาง รวมทั้งคำนึงและให้ความเคารพต่อความต้องการ ความแตกต่าง และส่วนสนับสนุนส่งเสริมจากบุคคลดังกล่าวที่มีต่อการดำเนินการเรียนการสอน
7. มีการร่วมมือและสื่อสารระหว่างฝ่ายต่างๆในสถาบัน เพื่อบรรลุความต้องการด้านการศึกษา อาชีพ การเงิน และความต้องการส่วนบุคคลของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (LLLs)
8. จำเป็นต้องมีสื่อสารกันอย่างใกล้ชิดและจริงจังระหว่างมหาวิทยาลัยกับผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

2. กลยุทธ์เครือข่ายและความร่วมมือ (Strategic Partnerships and Linkages)

ในกลยุทธ์เครือข่ายและความร่วมมือ รวมรูปแบบความสัมพันธ์ 3 ลักษณะ

- **เครือข่ายและความร่วมมือระหว่างประเทศ**
 1. มีการจัดทำบันทึกและการทำงานในระดับสถาบันสำหรับกิจกรรมด้านการแลกเปลี่ยน การแบ่งปันทักษะ โอกาสด้านการวิจัย การพัฒนานิสิตนักศึกษา รวมทั้งบุคคลากร ตลอดจนการร่วมมือกันกับสถาบันระหว่างประเทศ

- **เครือข่ายและความร่วมมือระหว่างสถาบันและสังคม**
 2. มีการจัดทำบันทึกและการทำงานในระดับสถาบัน สำหรับความร่วมมือในรูปแบบของการแบ่งปันทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรด้านอื่นๆ รวมทั้งการดำเนินวิจัยร่วมระหว่างสถาบันและองค์กรอื่นๆในสังคม อาทิ สหภาพแรงงาน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานด้านศึกษาอื่นๆ ตลอดจนพนักงานในหน่วยงานดังกล่าว

- **เครือข่ายและความร่วมมือภายในสถาบัน**
 3. มีการจัดทำบันทึกและการทำงานในระดับคณะวิชา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน
 4. มีการจัดทำบันทึกและการทำงานเพื่อทบทวนการปรับปรุงและประเมินโครงการเป็นระยะ เพื่อพิจารณาว่าการร่วมมือประเภทต่างๆดังกล่าวมีส่วนในการปรับปรุงโครงการมากน้อยแค่ไหน
 5. มีการจัดทำบันทึกและนำมาใช้เพื่อปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม

3. การวิจัย (Research)

การวิจัยเป็นประเด็นที่เข้าใจในภาพกว้างๆ และรวมถึงการดำเนินงานในทั่วทุกแขนงวิชา และ/หรือสถาบัน การเรียนรู้ตลอดชีวิตถือเป็นการวิจัยแขนงหนึ่งซึ่งมีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับ

1. มีการส่งเสริมการทำสัญญาวิจัยในทั่วทุกแขนงวิชา และ/หรือสถาบัน และมีการจัดทำบันทึกการดำเนินงานดังกล่าวในระดับคณะวิชา
2. มีการส่งเสริมการทำวิจัยร่วมกับสังคม เศรษฐกิจ และผู้เรียน และมีการจัดทำบันทึกการดำเนินงานดังกล่าวในระดับคณะวิชา
3. มีการใช้กระบวนการค้นคว้าวิจัยในกรอบกว้าง มีการกำหนดเป้าหมายเพื่อเพิ่มรูปแบบการวิจัยต่างๆ อาทิ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ กรณีศึกษา และการเล่าเรื่อง
4. มีการสร้างกลไกที่เหมาะสม เพื่อประเมินว่าสถาบันได้บรรลุผลตามตัวชี้วัดในระดับใด
5. มีการพัฒนาและปรับปรุงตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง ตลอดระยะเวลาในการดำเนินงานของสถาบัน
6. มีการเผยแพร่ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยอย่างเป็นระบบ ให้สาธารณะและประชาชนได้รับรู้
7. มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความคาดหวัง ประสบการณ์ ความต้องการ และความพึงพอใจของนิสิตนักศึกษา อย่างเป็นระบบ
8. มีการสร้างกลไกที่เหมาะสมในอนาคต เพื่อประเมินว่าสถาบันได้บรรลุผลตามตัวชี้วัดในระดับใด
9. มีการพัฒนาและปรับปรุงตัวชี้วัดการปฏิบัติงานสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง สำหรับการดำเนินงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันการศึกษา

4. กระบวนการจัดการเรียนการสอน (The Teaching and Learning Processes)

ผู้สอนมีบทบาทในการกระตุ้นการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง การแสวงหาความรู้ ความสนใจ และสถานการณ์ในชีวิตที่ผู้เรียนนำมาสู่การศึกษา รวมทั้งประยุกต์ใช้วิธีการเรียนรู้แบบเปิดและอิงทรัพยากร สถาบันจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกส่วนกลาง ในรูปแบบของการให้บริการห้องสมุด ให้การสนับสนุนด้านข้อมูลและบุคลากรที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต การเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง (Self-direct learning: SDL) เป็นลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่ง ซึ่งการเรียนรู้แบบ SDL นี้ เป็นการเรียนรู้ที่นิสิต นักศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการทำงานร่วมกับคณะวิชา เพื่อออกแบบโปรแกรมการเรียนรู้ของตนเอง โดยระบุความต้องการด้านการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมและดีที่สุดในวิชาชีพ การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ มีความแตกต่างจากการเรียนในลักษณะที่ผู้เรียนนั่งฟังผู้สอนบรรยายฝ่ายเดียว การเรียนแบบลงมือปฏิบัติเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่ผู้เรียนและผู้สอนมีปฏิสัมพันธ์ สนทนา ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนลองใช้แนวคิดใหม่ๆ ในสถานการณ์ประกอบการ และเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่มีการนำแบบฝึกหัดและประสบการณ์มาใช้ เพื่อสนับสนุนทั้งข้อเท็จจริงและทฤษฎี ช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดและโตเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น

- **บทบาทสถาบัน**

กำหนดแผนงานเพื่อดำเนินการและพัฒนาคณะวิชา ที่มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการดำเนินกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งตรงกันข้ามกับผู้แจกจ่ายข้อมูล

1. สถาบันมอบหมายให้คณะวิชา ซึ่งไม่ได้จำกัดบทบาทเพียงการเป็นผู้สอนในชั้นเรียน และอาจเป็นผู้ดำเนินบทบาทหน้าที่หลากหลาย อาทิ งานด้านธุรการ ให้คำปรึกษา การสอน ตลอดจนการอำนวยความสะดวกด้านการเรียนการสอน [Council for Adult & Experiential Learning (CAEL)]
2. สถาบันมีบทบาทกระตุ้นหรือดึงดูดให้ผู้เรียนทุกคนให้ความสนใจกระบวนการด้านการศึกษาและการวางแผนวิชาชีพ เพื่อประเมินระดับพัฒนาการด้านการศึกษาตั้งแต่เข้าเรียน รวมถึงเป้าหมายด้านการศึกษาและวิชาชีพ รวมถึงกำหนดแผน เพื่อช่วยให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพที่สุดเท่าที่เป็นไปได้
3. เพิ่มจำนวนหน่วยกิตสำหรับการเทียบโอนผลการเรียนรู้ (Recognition of Prior Learning: RPL) / พันธกิจทางเลือกและประสบการณ์ชีวิตเป็นเปอร์เซ็นต์ภายในระยะเวลาที่กำหนด
4. สถาบันสนับสนุนการพัฒนาบุคลากร
5. สถาบันสนับสนุนการประเมินสรุปผล เมื่อสิ้นสุดการดำเนินการสอนในแต่ละโมดูล เพื่อการพัฒนาปรับปรุง และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน
6. มีการบันทึกรายละเอียดการสมัครเรียนและจำนวนผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ให้ข้อมูลมีความเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ
7. มุ่งเน้นการพัฒนาผู้สอนเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต
8. สถาบันอนุมัติและรับรองระบบวิธีการสอนที่หลากหลาย
9. สถาบันจัดหาสิ่งแวดล้อมด้านการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีความใส่ใจดูแลซึ่งกันและกัน สร้างบรรยากาศอบอุ่น เป็นกันเอง มีความใกล้ชิด และมีความเชื่อใจซึ่งกันและกัน

- **บทบาทผู้สอน**

ผู้สอนควรมีความเข้าใจและแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของวิสัยทัศน์ในการออกแบบและนำเสนอหลักสูตร ผู้สอนจะเป็นผู้ตอบสนองความต้องการของนิสิต นักศึกษาที่เลือกสมัครเรียนตามนโยบายการรับสมัครทางเลือกต่างๆ ควรจัดหาสิ่งแวดล้อมที่ซึ่งคณะวิชาปฏิบัติต่อนิสิต นักศึกษาผู้ใหญ่เสมือนเพื่อน โดยการให้การยอมรับและเคารพนิสิต นักศึกษาในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ และควรรับฟัง ให้เกียรติ และแสดงความชื่นชมต่อความคิดเห็นของนิสิต นักศึกษาผู้ใหญ่ดังกล่าว ผู้สอนควรได้รับการ

กระตุ้นให้ใช้วิธีและเทคนิคการสอนที่แตกต่าง เพื่อรองรับผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีสไตล์ หลากหลาย อาทิ การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากการปฏิบัติ และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันก็มีการนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างเหมาะสม

10. ผู้สอนและตัวเตอรแสดงศักยภาพของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างมีประสิทธิภาพ
11. ควรจัดหาสิ่งแวดล้อมที่ซึ่งคณะวิชาปฏิบัติต่อนิสิต นักศึกษาผู้ใหญ่เสมือนเพื่อน โดยการให้การยอมรับและเคารพนิสิต นักศึกษาในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ และควรรับฟัง ให้เกียรติ และแสดงความชื่นชมต่อความคิดเห็นของนิสิต นักศึกษาผู้ใหญ่ดังกล่าว
12. ผู้สอนจะพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตนเอง
13. ผู้สอนต้องปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับนิสิต นักศึกษา
14. มีการพัฒนาหลักสูตร ที่เอื้อให้กลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในสังคม ทั้งในและนอกสถาบันสามารถเข้าร่วมได้อย่างเต็มที่
15. มีการประเมินในหลากหลายรูปแบบ และนำผลการประเมินมาพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต
16. ผู้สอนท้าทายสติปัญญาของผู้เรียนอย่างเต็มที่ ให้สูงกว่าระดับความสามารถในการเรียนรู้ปัจจุบันของผู้เรียน

- **บทบาทผู้เรียน**

17. ผู้เรียนให้ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แก่คณะวิชา เพื่อให้ทางคณะได้ประเมินพัฒนาการทางวิชาการ และคิดหน่วยกิตตามความเหมาะสม
18. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างจริงจัง
19. ผู้เรียนตระหนักได้ว่า ความต้องการและลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลได้รับการเคารพ
20. ผู้เรียนตระหนักว่าเมื่ออยู่ในห้องเรียน ความสามารถและความสำเร็จในชีวิตของตนได้รับการรับรู้และเคารพ
21. ผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้ประเมินตนเอง เพื่อประเมินความพร้อมในการดำเนินตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยตนเอง
22. ผู้เรียนจะดำเนินการเรียนรู้แบบขึ้นนำตนเอง
23. ผู้เรียนจะแสวงหาความท้าทายทางสติปัญญา
24. ผู้เรียนจะดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเข้มข้น ไปพร้อมกับผู้สอนและผู้เรียนร่วมชั้นเรียน
25. ผู้เรียนจะมีอิสระทางสติปัญญา การทดลอง และ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
26. ผู้เรียนมีความคาดหวังว่าจะได้รับการปฏิบัติ แบบผู้ใหญ่ที่มีสติปัญญา ที่ความคิดเห็นของตนได้รับการรับฟัง ให้เกียรติ และ แสดงความชื่นชม

5. นโยบายและกลไกการบริหารจัดการ

การให้บริการผู้เรียนเป็นความสำคัญอันดับแรกสำหรับฝ่ายธุรการ

1. การประกาศพันธกิจและการจัดสรรทรัพยากร รวมถึงเจ้าหน้าที่ สะท้อนความมุ่งมั่นของสถาบัน ในการดำเนินงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สถาบัน
2. มีแผนเชิงกลยุทธ์ และขั้นตอนการปฏิบัติงานเพื่อดำเนินงานด้านการศึกษาดูตลอดชีวิตในสถาบัน
3. กระบวนการรับสมัครเข้าเรียนมีความครอบคลุม และไม่เน้นการแข่งขัน เพื่อให้กระบวนการทางการศึกษาสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนรู้อบรมตลอดชีวิต

4. มีสภา และกลุ่มผู้นำหรือผู้บริหาร เพื่อปฏิบัติตามนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต

● การรับสมัคร/การตลาด

5. ระบบการดำเนินการเป็นระบบที่อิงความเชื่อที่แสดงให้เห็นว่า การฟังอย่างจริงจังแข่งขันและเป็นระบบ กลายเป็นปฏิริยาโต้ตอบเชิงบวก เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนรู้อบรมตลอดชีวิต

6. กระบวนการทางการตลาด ที่ครอบคลุมทุกคณะวิชา มีการตั้งเป้าหมายผู้เรียนที่หลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส
7. กระบวนการรับสมัครมีความครอบคลุมและไม่เน้นการแข่งขัน เพื่อให้กระบวนการด้านการศึกษามีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนรู้อบรมตลอดชีวิต
8. เอกสารประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลระบุความต้องการของประชากรทั้งกลุ่ม รวมทั้งผู้ศึกษาในเวลา
9. เอกสารประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลสนับสนุนแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
10. กระบวนการตลาดสะท้อนความเข้าใจบทบาทและความรับผิดชอบของผู้ใหญ่
11. กระบวนการตลาดสะท้อนความเข้าใจบทบาทและความรับผิดชอบของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่
12. กระตุ้นให้ศิษย์เก่าเชิญชวนผู้อื่นมาเข้าร่วมในสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต

● การเข้าเรียน

13. จุดเข้าและออกหลักสูตรการเรียนมีความยืดหยุ่น
14. ผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าถึงทุนการศึกษาต่างๆ รวมถึงผู้เรียนนอกเวลา

15. การลงทะเบียน เวลาบรรยาย และคอร์ส รวมถึงมีตัวเลือกที่เป็นหน่วยย่อยต่างๆ และการสนับสนุนเชิงวิชาการ มีความพร้อมตามเวลาที่เหมาะสม และอยู่ในรูปแบบที่สะดวกต่อผู้เรียน

16. รับรู้การเรียนรู้ก่อนหน้า ทั้งในแง่ของการเข้าถึง และการได้รับหน่วยกิตสำหรับโมดูล

- **จำนวนผู้เรียน**

17. มีการเก็บ วิเคราะห์ และกระจายข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนนิสิต นักศึกษา อย่างเป็นระบบทั่วมหาวิทยาลัย เพื่อเพิ่มอัตราการสำเร็จการศึกษาของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต

18. มีการเก็บ วิเคราะห์ และกระจายข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนนิสิต นักศึกษา อย่างเป็นระบบทั่วมหาวิทยาลัย เพื่อสนับสนุนและเพิ่มความสำเร็จของนิสิตนักศึกษา

6 ระบบสนับสนุนการตัดสินใจ

1. สถาบันมีการประเมินประจำปี และ ประเมินความต้องการ ความคาดหวัง และความพึงพอใจของผู้เรียน เพื่อเก็บเป็นข้อมูล พัฒนา ทำตลาด และ ปรับปรุงหลักสูตรวิชา/การให้บริการ

2. มีการเก็บข้อมูลสถิติ เพื่อเพิ่มจำนวน

- นิสิต นักศึกษา
- หลักสูตรที่เปิดสอน
- สถานที่เปิดสอน
- การทำสัญญากับหน่วยงานต่างๆ

3. การตัดสินใจเลือกโปรแกรม การประเมินผลการเรียนรู้ การออกแบบหลักสูตร และวิธีการถือเป็นความรับผิดชอบร่วมกัน อิงกระบวนการตามความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่วิชาการ เจ้าหน้าที่บริการ และผู้เรียน

4. ศิษย์เก่าพยายามหาสมาชิกเพิ่มเติมมาเข้าร่วมในสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง

5. ผู้เรียนมีการประเมินวิชาที่เปิดสอนอย่างต่อเนื่อง

6. มีการคิดค้น คงรักษา และประเมินการพัฒนาหลักสูตรสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต พร้อมกลไกการอนุมัติที่เหมาะสม
7. สถาบันสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตัวเอง การใส่ใจดูแล ความอบอุ่นใจ เป็นกันเอง มีความใกล้ชิดและเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน

7. ระบบการบริการและการสนับสนุนผู้เรียน

สถาบันจัดให้มีการบริการผู้เรียนที่เป็นกันเอง ตามเวลาที่สะดวกต่อตารางการเรียนของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้ ผู้เรียนได้รับการสนับสนุนให้เป็นผู้เรียนอย่างอิสระ ในหลากหลายแนวทาง

1. มีการระงับภาระและความรับผิดชอบของผู้เรียน ผู้ให้บริการทางการศึกษา และการบริการด้านธุรการไว้อย่างชัดเจนตั้งแต่ต้น
2. มีการจัดทำแผนกลยุทธ์สำหรับ:
 - บริการด้านคมนาคมและจัดเลี้ยงสำหรับผู้เรียนนอกเวลา
 - ใส่ใจ ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่ทุพพลภาพ
 - ใส่ใจ ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนทางไกล
 - มีบริการรับเลี้ยงเด็กอ่อน
 - สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย มั่นคง
 - มีบริการสาธารณสุขให้กับผู้เรียนทุกคน
3. มีโครงสร้างที่เกื้อหนุนทุกที่และทุกเวลาที่มีผู้เรียน
4. มีโครงการที่เกื้อหนุนผู้สอนที่ต้องการคำแนะนำในการรับมือกับ ผู้เรียนนอกระบบการเรียนแบบดั้งเดิม
5. การให้คำปรึกษา (ทั้งระบบทางไกล และตัวต่อตัว) ให้คำแนะนำ และการพัฒนาด้านวิชาชีพ เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องจัดทำให้กับผู้ลงทะเบียนเรียนช่วงเย็น

ตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานที่สามารถนำไปวัดผลได้จริงสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อชีวิตความเป็นสถาบันอุดมศึกษาตลอดชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นแนวคิดหลัก หรือเป็นหลักการที่ถือว่าเป็นการพัฒนา การเปลี่ยนแปลง การปรับเปลี่ยนที่ต่อเนื่องตลอดเวลา ไม่มีจุดสิ้นสุด ในการรับรู้ของมนุษย์ ซึ่งรวมถึงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นส่วนหนึ่งผ่านการเรียนรู้ในระบบการศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัย แต่ยิ่งมากไปกว่านั้น ในแง่ของผลการดำเนินชีวิต และอาจเป็นทั้งโดยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ ซึ่งรวมถึงความเข้าใจผู้อื่นมากขึ้น รวมถึงเข้าใจโลกในวงกว้าง อิงจาก 6 เสาหลักแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ เรียนเพื่อรู้ คือการแสวงหาข้อมูลที่เหมาะสม การทำความเข้าใจเนื้อหาวิชา การใช้เครื่องมือกับสถานการณ์ต่างๆ เรียนรู้เพื่อปฏิบัติ เป็นการเรียนรู้เพื่อให้สามารถปฏิบัติตัวได้อย่างสร้างสรรค์ในสิ่งแวดล้อมของตน เรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน คือการมีส่วนร่วมและร่วมดำเนินการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆกับผู้อื่น เรียนรู้ที่จะเป็น เป็นความก้าวหน้าที่จำเป็นที่ต่อยอดมาจาก หลักการเรียนรู้ 3 ประการข้างต้น เรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง เป็นการเรียนรู้เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อสร้างสังคมที่ดีขึ้นสำหรับทุกคน และ เรียนรู้เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือความพยายามเพื่อความยั่งยืนในทุกด้าน เพื่อการสื่อสาร การเรียนรู้ และการแบ่งปันความรู้ สนับสนุนให้ประชาชนมีหน้าที่หลากหลาย ทั้งโดยส่วนตัวและในฐานะส่วนหนึ่งของชุมชนและองค์กร

1. กรอบการพัฒนา

กรอบการพัฒนาเป็นกรอบกำหนดบริบทเพื่อเอื้อให้สถาบันการศึกษาดำเนินการ บทบาทเป็นสถาบันเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต	ดำเนินการ แล้ว	กำลัง ดำเนินการ	ยังไม่ได้ ดำเนินการ	ไม่แน่ใจ	ความคิดเห็น/หลักฐาน
การกำกับดูแล					
1. หน่วยงานพัฒนาการศึกษาของชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ) กำหนดนโยบาย การเงินและแผนปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถาบันอุดมศึกษา					
2. หน่วยงานพัฒนาการศึกษาของชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ) กำหนดกรอบ กฎหมาย และแผนปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถาบันอุดมศึกษา					
3. หน่วยงานพัฒนาการศึกษาของชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ) ระบุประเด็นกังวล ด้านสังคม ในนโยบายและแผนปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตใน สถาบันอุดมศึกษา					
4. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในภูมิภาคในนโยบายสนับสนุนการเรียนรู้ ตลอดชีวิต					
5. สถาบันมีแผนการเงินเพื่อสนับสนุนการศึกษาลดตลอดชีวิต					
6. สถาบันมีวัฒนธรรมที่สนับสนุนการศึกษาในลักษณะให้ผู้ใหญ่เป็นศูนย์กลาง รวมทั้งคำนึงและให้ความเคารพต่อความต้องการ ความแตกต่าง และส่วนสนับสนุน ส่งเสริมจากบุคคลดังกล่าวที่มีต่อการดำเนินการเรียนการสอน					
7. มีการร่วมมือและสื่อสารระหว่างฝ่ายต่างๆในสถาบัน เพื่อบรรลุความต้องการ ด้านการศึกษา อาชีพ การเงิน และความต้องการส่วนบุคคลของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต (LLLs)					
8. จำเป็นต้องมีสื่อสารกันอย่างใกล้ชิดและจริงจังระหว่างมหาวิทยาลัยกับผู้เรียนรู้ ตลอดชีวิต					

2. กลยุทธ์เครือข่ายและความร่วมมือ

ในกลยุทธ์เครือข่ายและความร่วมมือ ครอบคลุมแบบความสัมพันธ์ 3 ลักษณะ	ดำเนินการแล้ว	กำลังดำเนินการ	ยังไม่ได้ดำเนินการ	ไม่แน่ใจ	ความคิดเห็น/หลักฐาน
เครือข่ายและความร่วมมือระหว่างประเทศ					
1. มีการจัดทำบันทึกและการทำงานในระดับสถาบันสำหรับกิจกรรมด้านการแลกเปลี่ยน การแบ่งปันทักษะ โอกาสด้านการวิจัย การพัฒนานิสิตนักศึกษา รวมทั้งบุคคลากร ตลอดจนการร่วมมือกันกับสถาบันระหว่างประเทศ					
เครือข่ายและความร่วมมือระหว่างสถาบันและสังคม					
2. มีการจัดทำบันทึกและการทำงานในระดับสถาบัน สำหรับความร่วมมือในรูปแบบของการแบ่งปันทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรด้านอื่นๆ รวมทั้งการดำเนินวิจัยร่วมระหว่างสถาบันและองค์กรอื่นๆ ในสังคม อาทิ สหภาพแรงงาน หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานด้านศึกษาอื่นๆ ตลอดจนพนักงานในหน่วยงานดังกล่าว					
เครือข่ายและความร่วมมือภายในสถาบัน					
3. มีการจัดทำบันทึกและการทำงานในระดับคณะวิชา เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน					
4. มีการจัดทำบันทึกและการทำงานเพื่อทบทวนการปรับปรุงและประเมินโครงการเป็นระยะ เพื่อพิจารณาว่าการร่วมมือประเภทต่างๆดังกล่าวมีส่วนในการปรับปรุงโครงการมากน้อยแค่ไหน					
5. มีการจัดทำบันทึกและนำมาใช้เพื่อปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสม					

3. การวิจัย

การวิจัยเป็นประเด็นที่เข้าใจในภาพกว้างๆ และรวมถึงการดำเนินงานในทั่วทุกแขนงวิชา และ/หรือสถาบัน การเรียนรู้ตลอดชีวิตถือเป็นการวิจัยแขนงหนึ่งซึ่งมีความสำคัญและเป็นที่ยอมรับ	ดำเนินการแล้ว	กำลังดำเนินการ	ยังไม่ได้ดำเนินการ	ไม่แน่ใจ	ความคิดเห็น/หลักฐาน
1. มีการส่งเสริมการทำสัญญาความร่วมมือวิจัยในทั่วทุกแขนงวิชา และ/หรือสถาบัน และมีการจัดทำบันทึกการดำเนินงานดังกล่าวในระดับคณะวิชา					
2. มีการส่งเสริมการทำวิจัยร่วมกับสังคม เศรษฐกิจ และผู้เรียน และมีการจัดทำบันทึกการดำเนินงานดังกล่าวในระดับคณะวิชา					
3. มีการใช้กระบวนการค้นคว้าวิจัยในกรอบกว้าง มีการกำหนดเป้าหมายเพื่อเพิ่มรูปแบบการวิจัยต่างๆ อาทิ การวิจัยเชิงปฏิบัติการ กรณีศึกษา และการเล่าเรื่อง					
4. มีการสร้างกลไกที่เหมาะสม เพื่อประเมินว่าสถาบันได้บรรลุผลตามตัวชี้วัดในระดับใด					
5. มีการพัฒนาและปรับปรุงตัวชี้วัดผลการปฏิบัติงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง ตลอดระยะเวลาในการดำเนินงานของสถาบัน					
6. มีการเผยแพร่ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยอย่างเป็นระบบ ให้สาธารณะและประชาชนได้รับรู้					
7. มีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความคาดหวัง ประสบการณ์ ความต้องการ และความพึงพอใจของนิสิตนักศึกษา อย่างเป็นระบบ					
8. มีการสร้างกลไกที่เหมาะสมในอนาคต เพื่อประเมินว่าสถาบันได้บรรลุผลตามตัวชี้วัดในระดับใด					
9. มีการพัฒนาและปรับปรุงตัวชี้วัดการปฏิบัติงานสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง สำหรับการดำเนินงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสถาบันการศึกษา					

4. กระบวนการจัดการเรียนการสอน

<p>ผู้สอนมีบทบาทในการกระตุ้นการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง การแสวงหาความรู้ ความสนใจ และสถานการณ์ในชีวิตที่ผู้เรียนนำมาสู่การศึกษา รวมทั้งประยุกต์ใช้วิธีการเรียนรู้แบบเปิดและอิงทรัพยากร</p>					
<p>สถาบันจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกส่วนกลาง ในรูปแบบของการให้บริการ ห้องสมุด ให้การสนับสนุนด้านข้อมูลและบุคลากรที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนตลอดชีวิต</p>					
<p>การเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง (Self-direct learning: SDL) เป็นลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่ง ซึ่งการเรียนรู้แบบ SDL นี้ เป็นการเรียนรู้ที่นิสิต นักศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการทำงานร่วมกับคณะวิชา เพื่อออกแบบโปรแกรมการเรียนรู้ของตนเอง โดยระบุความต้องการด้านการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล เพื่อให้สามารถดำเนินงานได้อย่างเหมาะสมและดีที่สุดในชีวิต</p>					
<p>การเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติ มีความแตกต่างจากการเรียนในลักษณะที่ผู้เรียนนั่งฟังผู้สอนบรรยายฝ่ายเดียว การเรียนแบบลงมือปฏิบัติเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่ผู้เรียนและผู้สอนมีปฏิสัมพันธ์ สันทนา ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนลองใช้แนวคิดใหม่ๆ ในสถานการณ์ และเป็นลักษณะการเรียนรู้ที่มีการนำแบบฝึกหัดและประสบการณ์มาใช้ เพื่อสนับสนุนทั้งข้อเท็จจริงและทฤษฎี ช่วยให้ผู้เรียนมีความคิดและโตเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น</p>					

บทบาทสถาบัน					
กำหนดแผนงานเพื่อดำเนินการและพัฒนาคณะวิชา ที่มีบทบาทสำคัญในฐานะที่เป็นผู้อำนวยการความสะดวกในการดำเนินกระบวนการเรียนรู้ ซึ่งตรงกันข้ามกับผู้แจกจ่ายข้อมูล	ดำเนินการแล้ว	กำลังดำเนินการ	ยังไม่ได้ดำเนินการ	ไม่แน่ใจ	ความคิดเห็น/หลักฐาน
1. สถาบันมอบหมายให้คณะวิชา ซึ่งไม่ได้จำกัดบทบาทเพียงการเป็นผู้สอนในชั้นเรียน และอาจเป็นผู้ดำเนินบทบาทหน้าที่หลากหลาย อาทิ งานด้านธุรการ ให้คำปรึกษา การสอน ตลอดจนการอำนวยความสะดวกด้านการเรียนการสอน [Council for Adult & Experiential Learning (CAEL)]					
2. สถาบันมีบทบาทกระตุ้นหรือดึงดูดให้ผู้เรียนทุกคนให้ความสนใจกระบวนการด้านการศึกษาและการวางแผนวิชาชีพ เพื่อประเมินระดับพัฒนาการด้านการศึกษา ตั้งแต่เข้าเรียน รวมถึงเป้าหมายด้านการศึกษาและวิชาชีพ รวมถึงกำหนดแผน เพื่อช่วยให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ [CAEL]					
3. เพิ่มจำนวนหน่วยกิตสำหรับการเทียบโอนผลการเรียนรู้ (Recognition of Prior Learning: RPL) / พันธกิจทางเลือกและประสบการณ์ชีวิต เป็นเปอร์เซ็นต์ ภายในระยะเวลาที่กำหนด	ดำเนินการแล้ว	กำลังดำเนินการ	ยังไม่ได้ดำเนินการ	ไม่แน่ใจ	ความคิดเห็น/หลักฐาน
4. สถาบันสนับสนุนการพัฒนาบุคลากร					
5. สถาบันสนับสนุนการประเมินสรุปผล เมื่อสิ้นสุดการดำเนินการสอนในแต่ละโมดูล เพื่อการพัฒนาปรับปรุง และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน					
6. มีการบันทึกรายละเอียดการสมัครเรียนและจำนวนผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่ให้ข้อมูลมีความเป็นปัจจุบันอยู่เสมอ					
7. มุ่งเน้นการพัฒนาผู้สอนเพื่ออำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
8. สถาบันอนุมัติและรับรองระบบวิธีการสอนที่หลากหลาย					

9. สถาบันจัดหาสิ่งแวดล้อมด้านการเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีความใส่ใจดูแลซึ่งกันและกัน สร้างบรรยากาศอบอุ่น เป็นกันเอง มีความใกล้ชิดและมีความเชื่อใจซึ่งกันและกัน					
บทบาทผู้สอน					
ผู้สอนควรมีความเข้าใจและแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของวิสัยทัศน์ในการออกแบบและนำเสนอหลักสูตร					
ผู้สอนจะเป็นผู้ตอบสนองความต้องการของนิสิต นักศึกษาที่เลือกสมัครเรียนตามนโยบายการรับสมัครทางเลือกต่างๆ					
ควรจัดหาสิ่งแวดล้อมที่ซึ่งคณะวิชาปฏิบัติต่อนิสิต นักศึกษาผู้ใหญ่เสมือนเพื่อน โดยการให้การยอมรับและเคารพนับถือ นักศึกษาในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ และควรรับฟัง ให้เกียรติ และแสดงความชื่นชมต่อความคิดเห็นของนิสิต นักศึกษาผู้ใหญ่ดังกล่าว					
ผู้สอนควรได้รับการกระตุ้นให้ใช้วิธีและเทคนิคการสอนที่แตกต่าง เพื่อรองรับผู้เรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีสไตล์ หลากหลาย อาทิ การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากการปฏิบัติ และการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันก็มีการนำเทคโนโลยีมาใช้อย่างเหมาะสม					
	ดำเนินการแล้ว	กำลังดำเนินการ	ยังไม่ได้ดำเนินการ	ไม่แน่ใจ	ความคิดเห็น/หลักฐาน
10. ผู้สอนและตัวต่อแสดงศักยภาพของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เน้นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางอย่างมีประสิทธิภาพ					
11. ควรจัดหาสิ่งแวดล้อมที่ซึ่งคณะวิชาปฏิบัติต่อนิสิต นักศึกษาผู้ใหญ่เสมือนเพื่อน โดยการให้การยอมรับและเคารพนับถือ นักศึกษาในฐานะที่เป็นผู้ใหญ่ที่มีประสบการณ์ และควรรับฟัง ให้เกียรติ และแสดงความชื่นชมต่อความคิดเห็นของนิสิต นักศึกษาผู้ใหญ่ดังกล่าว					

12. ผู้สอนจะพัฒนาศักยภาพการเรียนรู้ตลอดชีวิตของตนเอง					
13. ผู้สอนต้องปฏิบัติตัวเป็นแบบอย่างด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กับนิสิตนักศึกษา					
14. มีการพัฒนาหลักสูตร ที่เอื้อให้กลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในสังคม ทั้งในและนอกสถาบันสามารถเข้าร่วมได้อย่างเต็มที่					
15. มีการประเมินในหลากหลายรูปแบบ และนำผลการประเมินมาพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต					
16. ผู้สอนทำทหายสติปัญหาของผู้เรียนอย่างเต็มที่ ให้สูงกว่าระดับความสามารถในการเรียนรู้ปัจจุบันของผู้เรียน					
บทบาทผู้เรียน					
17. ผู้เรียนให้ข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แก่คณะวิชา เพื่อให้ทางคณะได้ประเมินพัฒนาการทางวิชาการ และคิดหน่วยกิตตามความเหมาะสม					
18. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้อย่างจริงจัง					
19. ผู้เรียนตระหนักได้ว่า ความต้องการและลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลได้รับการเคารพ					
20. ผู้เรียนตระหนักว่าเมื่ออยู่ในห้องเรียน ความสามารถและความสำเร็จในชีวิตของตนได้รับการรับรู้และเคารพ					

	ดำเนินการแล้ว	กำลังดำเนินการ	ยังไม่ได้ดำเนินการ	ไม่แน่ใจ	ความคิดเห็น/หลักฐาน
21. ผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้ดำเนินกระบวนการประเมินตนเอง เพื่อประเมินความพร้อมในการดำเนินตามแนวทางการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยตนเอง					
22. ผู้เรียนจะดำเนินการเรียนรู้แบบชี้นำตนเอง					
23. ผู้เรียนจะแสวงหาความท้าทายทางสติปัญญา					
24. ผู้เรียนจะดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้อย่างเข้มข้น ไปพร้อมกับผู้สอนและผู้เรียนร่วมชั้นเรียน					
25. ผู้เรียนจะมีอิสระทางสติปัญญา การทดลอง และ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์					
26. ผู้เรียนมีความคาดหวังว่าจะได้รับการปฏิบัติ แบบผู้ใหญ่ที่มีสติปัญญา ที่ความคิดเห็นของตนได้รับการรับฟัง ให้เกียรติ และ แสดงความชื่นชม					

5.นโยบายและกลไกการบริหารจัดการ

การให้บริการผู้เรียนเป็นความสำคัญอันดับแรกสำหรับฝ่ายธุรการ	ดำเนินการแล้ว	กำลังดำเนินการ	ยังไม่ได้ดำเนินการ	ไม่แน่ใจ	ความคิดเห็น/หลักฐาน
1. การประกาศพันธกิจและการจัดสรรทรัพยากร รวมถึงเจ้าหน้าที่ สะท้อนความมุ่งมั่นของสถาบัน ในการดำเนินงานด้านการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่สถาบัน					
2. มีแผนเชิงกลยุทธ์ และขั้นตอนการปฏิบัติงานเพื่อดำเนินงานด้านการศึกษตลอดชีวิตในสถาบัน					
3. กระบวนการรับสมัครเข้าเรียนมีความครอบคลุม และไม่เน้นการแข่งขัน เพื่อให้กระบวนการทางการศึกษาสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนตลอดชีวิต					

4. มีสภา และกลุ่มผู้นำหรือผู้บริหาร เพื่อปฏิบัติตามนโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
การรับสมัคร/การตลาด					
5. ระบบการดำเนินการเป็นระบบที่อิงความเชื่อที่แสดงให้เห็นว่า การฟังอย่างจริงจังและเป็นระบบ กลายเป็นปฏิกิริยาโต้ตอบเชิงบวก เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต					
6. กระบวนการทางการตลาด ที่ครอบคลุมทุกคณะวิชา มีการตั้งเป้าหมายผู้เรียนที่หลากหลาย โดยเฉพาะกลุ่มผู้ด้อยโอกาส					
7. กระบวนการรับสมัครมีความครอบคลุมและไม่เน้นการแข่งขัน เพื่อให้กระบวนการด้านการศึกษา มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต					
8. เอกสารประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลระบุความต้องการของประชากรทั้งกลุ่ม รวมทั้งผู้ศึกษาในเวลา					
9. เอกสารประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข้อมูลสนับสนุนแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
	ดำเนินการแล้ว	กำลังดำเนินการ	ยังไม่ได้ดำเนินการ	ไม่แน่ใจ	ความคิดเห็น/หลักฐาน
10. กระบวนการตลาดสะท้อนความเข้าใจบทบาทและความรับผิดชอบของผู้ใหญ่					
11. กระบวนการตลาดสะท้อนความเข้าใจบทบาทและความรับผิดชอบของผู้เรียนที่เป็นผู้ใหญ่					
12. กระตุ้นให้ศิษย์เก่าเชิญชวนผู้อื่นมาเข้าร่วมในสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิต					
การเข้าเรียน					
13. จุดเข้าและออกหลักสูตรการเรียนมีความยืดหยุ่น					

14. ผู้เรียนทุกคนสามารถเข้าถึงทุนการศึกษาต่างๆ รวมถึงผู้เรียนนอกเวลา					
15. การลงทะเบียน เวลาบรรยาย และคอร์ส รวมถึงมีตัวเลือกที่เป็นหน่วยย่อยต่างๆ และการสนับสนุนเชิงวิชาการ มีความพร้อมตามเวลาที่เหมาะสม และอยู่ในรูปแบบที่สะดวกต่อผู้เรียน					
16. รับรู้การเรียนรู้ก่อนหน้า ทั้งในแง่ของการเข้าถึง และการได้รับหน่วยกิตสำหรับโมดูล					
จำนวนผู้เรียน					
17. มีการเก็บ วิเคราะห์ และกระจายข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนนิสิต นักศึกษา อย่างเป็นระบบที่มหาวิทยาลัย เพื่อเพิ่มอัตราการสำเร็จการศึกษาของผู้เรียนรู้อัตโนมัติ					
18. มีการเก็บ วิเคราะห์ และกระจายข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนนิสิต นักศึกษา อย่างเป็นระบบที่มหาวิทยาลัย เพื่อสนับสนุนและเพิ่มความสำเร็จของนิสิต นักศึกษา					

6. ระบบสนับสนุนการตัดสินใจ

	ดำเนินการแล้ว	กำลังดำเนินการ	ยังไม่ได้ดำเนินการ	ไม่แน่ใจ	ความคิดเห็น/หลักฐาน
1. สถาบันมีการประเมินประจำปี และ ประเมินความต้องการ ความคาดหวัง และความพึงพอใจของผู้เรียน เพื่อเก็บเป็นข้อมูล พัฒนา ทำตลาด และ ปรับปรุงหลักสูตรวิชา/การให้บริการ					
2. มีการเก็บข้อมูลสถิติ เพื่อเพิ่มจำนวน:					
• นิสิต นักศึกษา					
• หลักสูตรที่เปิดสอน					
• สถานที่เปิดสอน					

<ul style="list-style-type: none"> • การทำสัญญากับหน่วยงานต่างๆ 					
3. การตัดสินใจเลือกโปรแกรม การประเมินผลการเรียนรู้ การออกแบบหลักสูตร และวิธีการถือเป็นการรับผิดชอบร่วมกัน อิงกระบวนการตามความร่วมมือระหว่างเจ้าหน้าที่วิชาการ เจ้าหน้าที่บริการ และผู้เรียน					
4. ศิษย์เก่าพยายามหาสมาชิกเพิ่มเติมมาเข้าร่วมในสถาบันการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่อง					
5. ผู้เรียนมีการประเมินวิชาที่เปิดสอนอย่างต่อเนื่อง					
6. มีการคิดค้น คงรักษา และประเมินการพัฒนาหลักสูตรสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต หรือมกลไกการอนุมัติที่เหมาะสม					
7. สถาบันสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่เน้นการเรียนรู้ด้วยตัวเอง การใส่ใจดูแลความอบอุ่นใจ เป็นกันเอง มีความใกล้ชิดและเชื่อมั่นซึ่งกันและกัน					

7. ระบบการบริการและการสนับสนุนผู้เรียน

สถาบันจัดให้มีการบริการผู้เรียนที่เป็นกันเอง ตามเวลาที่สะดวกต่อตารางการเรียนของผู้เรียนรู้อบรมตลอดชีวิต นอกจากนี้ ผู้เรียนได้รับการสนับสนุนให้เป็นผู้เรียนอย่างอิสระ ในหลากหลายแนวทาง	ดำเนินการแล้ว	กำลังดำเนินการ	ยังไม่ได้ดำเนินการ	ไม่แน่ใจ	ความคิดเห็น/หลักฐาน
1. มีการระบุนภาวะและความรับผิดชอบของผู้เรียน ผู้ให้บริการทางการศึกษา และการบริการด้านธุรการไว้อย่างชัดเจนตั้งแต่ต้น					
2. มีการจัดทำแผนกลยุทธ์สำหรับ:					
<ul style="list-style-type: none"> • บริการด้านคมนาคมและจัดเลี้ยงสำหรับผู้เรียนนอกเวลา 					
<ul style="list-style-type: none"> • ใส่ใจ ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่ทุพพลภาพ 					

<ul style="list-style-type: none"> • ใส่ใจ ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนทางไกล 					
<ul style="list-style-type: none"> • มีบริการรับเลี้ยงเด็กก่อน 					
<ul style="list-style-type: none"> • สร้างบรรยากาศการเรียนที่ปลอดภัย มั่นคง 					
<ul style="list-style-type: none"> • มีบริการสาธารณสุขให้กับผู้เรียนทุกคน 					
3. มีโครงสร้างที่เกื้อหนุนทุกที่และทุกเวลาที่มีผู้เรียน					
4. มีโครงการที่เกื้อหนุนผู้สอนที่ต้องการคำแนะนำในการรับมือกับผู้เรียนนอกระบบการเรียนแบบดั้งเดิม					
5. การให้คำปรึกษา (ทั้งระบบทางไกล และตัวต่อตัว) ให้คำแนะนำ และการพัฒนาด้านวิชาชีพ เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องจัดหาให้กับผู้ลงทะเบียนเรียนช่วงเย็น					